

ISSN 2414-0562 (Print)
ISSN 2617-2224 (Online)
[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1\(38\)](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1(38))

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ PUBLIC MANAGEMENT

№ 1 (38) – квітень 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P
Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 24.04.2024)
Видання є таким, що реферується в міжнародних та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar, “Україніка наукова”, “Джерело”.
Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2018 № 1218 збірник “Публічне урядування” внесено до Списку друкованих періодичних видань, що включаються до Переліку наукових фахових видань України, яким присвоєно категорію “Б”.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення (зі збереженням авторського стилю та головних висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів та не несе відповідальність за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Public management
Certificate KB 21596-11496 P
Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 5 from April 24, 2024)
Collection is included to the international and domestic scientometrics databases Index Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar, “Україніка наукова”, “Джерело”.
According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 7, 2018, № 1218, the collection “Public management” is included in the List of printed periodicals, which are included in the List of scientific professional editions of Ukraine, which have been assigned the category “B”.
The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content, accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves the right for a little change and reduction (with preservation of the author’s style and main conclusions). Editors can not share the world views of the authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author’s edition.
Reprinting — with the editorial’s permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Публічне урядування : збірник. № 1 (38) — квітень 2024. Київ : ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2024. 92 с.

Головний редактор – Семенець-Орлова Інна Андріївна – кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна – доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Вендт Ян Анджей – доктор габілітованих наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

3. Гурковський Володимир Ігорович – доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

4. Дацій Надія Василівна – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

5. Драган Іван Олександрович – доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

6. Карташов Євген Григорович – доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

7. Кіслов Денис Васильович – доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української Академії Наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

8. Крюков Олексій Ігорович – доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

9. Лопушинський Іван Петрович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет.

10. Мішель Маффесолі – професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна – Париж V (Париж, Французька республіка).

11. Новаченко Тетяна Василівна – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентіві України.

12. Пархоменко-Кутцевіл Оксана Ігорівна – доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

13. Половцев Олег Валентинович – доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

14. Радченко Олександр Віталійович – доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Республіка Польща).

15. Сіцінська Майя Володимирівна – доктор наук з державного управління, професор кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

16. Родченко Лариса Михайлівна – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, заслужений діяч науки і техніки України.

17. Якимчук Аліна Юріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

18. Адам Адріан Останек – доктор наук, доктор габілітований, професор Військового технологічного університету (Республіка Польща).

19. Агнешка Шпак – доктор габілітований, професор кафедри міжнародної безпеки Інституту досліджень безпеки, Торунь (Республіка Польща).

20. Маргін Бельтран Соседо – доцент юридичного факультету Автономного Університету Сан-Луїс-Потосі (Мексика).

21. Антоніна Козирська – доктор політичних наук, професор, керівник кафедри соціальної і культурної безпеки, факультет наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні (Республіка Польща).

Editor in Chief – Semenets-Orlova Inna Andriivna – PhD in Political Science, Doctor of Public Administration, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Management, Economy and Business, Interregional Academy of Personnel Management.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova – Doctor of Public Administration, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor at the Department of Finance and Economics of Nature Management, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine.

2. Andrzej Jan Wendt – Dr. habil. (Earth Sciences in the Field of Geography), Professor, Deputy Director for Science and Development of the Institute of Oceanography and Geography, University of Gdańsk (Poland).

3. Volodymyr Ihorovych Hurkovskiy – Doctor of Public Administration, First Deputy Director of the NGO “Center of Studies of Problems of Public Administration”.

4. Datsii Nadiia Vasylivna – Doctor of Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing, Kyiv National Linguistic University.

5. Dragan Ivan Alexandrovich – Doctor of Public Administration, Senior Researcher, Professor at the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

6. Evgen Grygorovych Kartashov – Doctor of Public Administration, Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

7. Denis Vasilevich Kislov – Doctor of Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management.

8. Oleksii Ihorovych Kriukov – Doctor of Public Administration, Professor at the Department of Political Science and Philosophy, Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

9. Ivan Petrovych Lopushynskiy – Doctor of Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Local Government, Kherson National Technical University.

10. Michel Maffesoli – Professor at Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

11. Tetiana Vasylivna Novachenko, Doctor of Public Administration, Associate Professor at the Dept. of Parliamentary and Political Management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

12. Oksana Ihorivna Parkhomenko Kutsevil – Doctor of Public Administration, Head of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management.

13. Oleh Valentynovych Polovtsev – Doctor of Public Administration, Professor at the Dept. of Public Administration and Local Self-government, Kherson National Technical University.

14. Oleksandr Vitaliiovych Radchenko – Doctor of Public Administration, Professor at the University of Jan Dluosha in Częstochowa (Republic of Poland).

15. Maya Volodymyrivna Sitsinska – Doctor of Public Administration, Professor at the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

16. Larysa Mykhailivna Родченко – Doctor of Public Administration, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

17. Alina Yuriivna Yakymchuk – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the Dept. of Public Administration, Documentation and Information Activities, National University of Water and Environmental Engineering.

18. Adam Adrian Ostanek – DSc, Dr. habil, Professor at the Military University of Technology (Republic of Poland).

19. Agnieszka Shpak – Dr. Hab., Professor at the Department of International Security, Institute of Security Studies, Torun (Republic of Poland).

20. Martin Beltran Sosedo – Associate Professor at the Faculty of Law, Autonomous University of San Luis Potosí (Mexico).

21. Antonina Kozyrska – Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Social and Cultural Security, Faculty of Political and Security Sciences, Nicolaus Copernicus University in Torun (Republic of Poland).

ЗМІСТ

Lin Sike Research on Chinese and global vocational education public administration: a comparative analysis and literature review.....	6
Вороніна В. В., Черниш В. О. Чи потрібна Україні політика щодо зброї?.....	14
Делятинчук А. І. Розвиток гірських територій України як складова стратегії ЄС для Карпатського регіону	25
Дзвінчук Д. І., Гринишин І. І. Сутність, зміст та напрямки вдосконалення інституту звернення громадян в Україні.....	32
Дуброва А. М. Визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки в сучасному праворозумінні.....	39
Могиль В. О., Дангадзе С. Д. Організаційна складова механізмів публічного управління в умовах надзвичайних обставин в Україні.....	47
Негрнич М. М. Поняття та моделі державно-приватного партнерства.....	54
Ніколаєв К. Д., Семенець-Орлова І. А. Процес прийняття рішень у сфері екологічної безпеки: виклики децентралізації влади в Україні.....	61
Салюк-Кравченко О. О. Механізми публічного управління реформуванням паливно-енергетичного комплексу України.....	68
Сухий Д. В. Трансформаційні процеси в Україні в умовах війни.....	79
Яцино О. В. Проблема розбудови національного війська у добу революції 1917-1921 років: управлінський аспект.....	85

Lin Sike,

post-graduate student at the Department of Theory and Practice of Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 03056, Kyiv, 37, Beresteyskiy Ave, e-mail: 787849229@qq.com, <https://orcid.org/0000-0003-3699-3326>

Lin Sike,

аспірант, кафедра теорії і практики управління, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 03056, м. Київ, просп. Берестейський, 37, e-mail: 787849229@qq.com, <https://orcid.org/0000-0003-3699-3326>

RESEARCH ON CHINESE AND GLOBAL VOCATIONAL EDUCATION PUBLIC ADMINISTRATION: A COMPARATIVE ANALYSIS AND LITERATURE REVIEW

Abstract. The work presents the results of a review of the core literature published in China and other countries of the world over the past 11 years on the public administration in vocational education. **The purpose of the publication** is to identify the differences between the approaches of China and other countries in matters of public administration of vocational education and to understand the general trend of conducting advanced research and making it public. This work contributes to the deepening of scientific research on the development of public administration in the field of vocational education in China. **Methodology.** Methods of analysis and synthesis, graphic, statistical analysis and modeling were applied; the main search was carried out on the core literature published from 2013 to 2023 using the Web of Science database and the China National Knowledge Infrastructure database. **Scientific novelty.** The author figured out, that vocational education governance has been a hot topic in global governance research. The developed countries of Western vocational education have formed mature governance models, and the following are typical: Germany's «Dual System», Switzerland's «Triple System», Australia's TAFE colleges, France's Apprenticeship Training Center model, the United States of America's Cooperative Education, the United Kingdom's «Sandwich» model, Singapore's «Teaching Factory», and the Japan's Industry-Education-Research Cooperation model, and so on. **Conclusions.** It was cleared out that the Western literature focuses on governance practices, where scholars have studied the diversity of policies and cooperation, such as the complex interactions between government and business around economic and social goals, the impact of policy relocation on the formation of collective skills systems in the region etc. Chinese scholars' research on public administration based on the discourse system with Chinese characteristics has become a research hotspot in China during recent years, and the research results are mainly focused on three areas, such as vocational education governance model, university governance and developing governance theory.

Key words: China's research on Vocational Education, International research on Vocational Education, vocational education governance, public administration, literature review.

ДОСЛІДЖЕННЯ КИТАЙСЬКОГО ТА ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ І ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У роботі представлено результати огляду основної літератури, опублікованої в Китаї та інших країнах світу за останні 11 років щодо управління професійною освітою. **Мета публікації** полягає у визначенні відмінностей між підходами Китаю та інших країн у питаннях державного управління професійною освітою та розумінні загальної тенденції проведення передових досліджень й їх оприлюднення. Ця робота робить внесок у поглиблення наукових досліджень щодо розвитку державного управління професійною освітою в Китаї. **Методологія.** Було застосовано методи аналізу та синтезу, графічний, статистичного аналізу та моделювання; проведено пошук основної літератури, опублікованої з 2013 по 2023 рік, використовуючи ресурси бази даних Web of Science і бази даних Китайської національної інфраструктури знань. **Наукова новизна.** Автор з'ясував, що розвинені країни сформували моделі державного управління розвитком професійної освіти, серед яких: «Подвійна система» Німеччини, «Потрійна система» Швейцарії, коледжі TAFE в Австралії, модель Apprenticeship Training Center у Франції, кооперативна освіта в Сполучених Штатах Америки, модель Великобританії «Сандвіч», сингапурська «Навчальна фабрика», японська модель співпраці промисловості, освіти та досліджень. **Висновки.** Було з'ясовано, що західна література в основному зосереджена на практиках управління, де науковці вивчали різноманітність політики та співпраці, зокрема складну взаємодію між урядом і бізнесом навколо реалізації економічних і соціальних цілей, вплив політики на формування освітньо-професійної системи в регіоні тощо. Дослідження китайських вчених засноване на системі дискурсу з китайською специфікою, і результати дослідження в основному зосереджені на трьох сферах, таких як модель управління професійною освітою, університетське управління та розвиток теорії управління.

Ключові слова: дослідження професійної освіти в Китаї, міжнародне дослідження професійної освіти, управління професійною освітою, огляд літератури.

Introduction. Vocational education governance has been a hot topic in global governance research. At the theoretical level, Western scholars have depicted a theoretical overview of the collaborative governance of multiple subjects in vocational education based on the theory of governance in higher education. Braun, D. and Merrien, F. X. (1999) proposed three elements affecting governance based on the «state – market – academic organization» triangular coordination theory. Scholars such as Harry de Boer have designed the concept of «governance equalizer» by combining multidisciplinary perspectives (王思懿, 2018). New approaches to assessing the public administration of vocational education, such as complexity theory, organizational theory, and network theory, have been developed (Gornitzka, Å., Kyvik, S., & Stensaker, B., 2005; Honig, M. I., 2012). At the practical level, the developed countries of Western vocational education have formed mature governance models, and the following are typical: Germany's «Dual System», Switzerland's «Triple System», Australia's TAFE colleges, France's Apprenticeship Training Center model, the United States of America's Cooperative Education, the United Kingdom's «Sandwich» model, Singapore's «Teaching Factory», and the Japan's Industry – Education – Research Cooperation model, and so

on. It is worth mentioning that the «Copenhagen Process» initiated by the European Union has had a positive impact on the formation of the European collective skills system, which provides a practical sample for the globalized governance of vocational education.

China's vocational education started late (章武媚, 2016), in 1980th. The localized theory of vocational education public administration is not abundant, and the historical node of establishing a modern vocational education governance system has to be traced back to the early stage of China's reform and development. In 1985, the CPC Central Committee promulgated the Decision on the Reform of the Education System, in which it proposed that «a system of vocational and technical education should be gradually built up from the primary level to the advanced level, with a matching industry and reasonable structure, as well as communicating with general education» (中华人民共和国教育部, 2006), heralding the budding of a modern vocational education governance system in China. In 1996, the Vocational Education Law of the People's Republic of China was enacted, laying a solid foundation for the legal governance of vocational education in accordance with law.

In 2022, new amendments were made to the vocational education regulations, making

it clear that vocational education has the same importance as general education (中华人民共和国教育部, 2020). Over the past 40 years, China's modern vocational education governance system has endeavored to give vocational education the legitimacy of an independent type of education, and has pushed China's vocational education forward from a «level» to a «type» of education. Although China's vocational education has made a breakthrough development, there are still difficulties that need to be solved. It worth to be mentioned that the localized governance theory of vocational education is not rich, the cooperation between schools and enterprises is not close enough, and the skill level of talents does not match, etc. These problems need to be studied by Chinese scholars beyond the theoretical horizon of education into the scope of public management theory to provide a «Chinese solution» for the modernization of vocational education governance.

Methodology. Data collection. Selecting «vocational education», «governance» and «modern vocational education governance system» as keywords, we searched the core literature published from 2013 to 2023 using the Web of Science database (later referred to as WOS database) and the China National Knowledge Infrastructure database (later referred to as CNKI database) as data sources, extracted the time of publication, the governance of each article, and extracted the information of each article from the database. Finally, a total of 954 literatures from the WOS database and 1,511 literatures from the CNKI database were included in the analysis and statistics.

Analysis Methods. In this study, CiteSpace software was chosen to statistically analyze the CNKI database data and WOS database data respectively, using four analytical indexes: keyword co-occurrence, keyword clustering and keyword emergence. CiteSpace software is mainly used to study the research hotspots and frontiers in a field by analyzing the co-occurrence of high-frequency keywords, emerging terms, and keywords in the literature, and it can also be used to analyze and predict the hotspots, the history of evolution and development, and the research fronts and trends in the discipline (Yang, D. et al., 2023).

Keyword co-occurrence specifically refers to the situation where multiple keywords appear simultaneously in different literatures. In fact, keyword co-occurrence presents the relationship network mapping of high-frequency keywords, and we analyze the centrality of high-frequency keyword mediators to reveal the mutation and

transformation relationship of research hotspots within the topic area. In the keyword co-occurrence graph, the node size represents the frequency of occurrence, and the centrality size indicates the importance and influence of the node in the research. By the node size, combined with the centrality and keyword occurrence frequency, the focus and hotspot in the research field can be known. Keyword clustering is mainly to analyze the correlation between keywords, which summarizes and groups the research fragments so as to effectively reflect the research hotspots and progress status in the field. Keyword emergence mainly detects words or terms that appear with significantly increased frequency in a certain field or topic within a certain period of time, and is used to understand the cutting-edge of research, shifts in research focus, and the latest dynamics of research hotspots, and helps to predict the subsequent development trends in the field.

Results Analysis and Discussion. Keyword co-occurrence and cluster analysis. Through the keyword co-occurrence network, it can be found that the research subfields of vocational education governance in China are very abundant (Fig. 1), distributed among education governance, curriculum system construction and rural vocational education, involving several hotspots such as higher vocational colleges and universities, industry-teaching fusion, school-enterprise cooperation, governance system, governance capacity, and governance structure. After clustering the keywords, 12 categories were obtained (Fig. 2), with the heat from highest to lowest being vocational education, governance system, higher vocational colleges and universities, pathway, industry-education fusion, school-enterprise cooperation, governance, rural revitalization, system construction, system, industrial structure, public rationality, and fusion education. With the location distribution and spatial density of the keywords in the co-occurrence network, we found that the research perspectives on the public administration of vocational education in China are mostly from the vocational colleges of higher vocational education, and closely linked in the fields of industry-teaching integration and university governance; unfortunately, the literature on vocational education as regarded as a public good, especially vocational education as a type of education, is relatively sparse in density, and the relationship between the results is not close enough.

On the contrary, the structure of the keyword co-occurrence network in English literature tends to be close to a symmetric structure (Fig. 1), with the central term close to the center of the network,

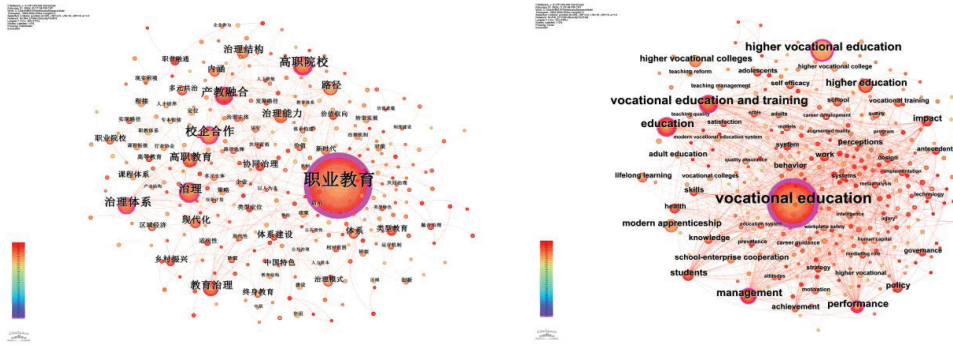

Fig. 1. Keyword co-occurrence map between Chinese and English literature

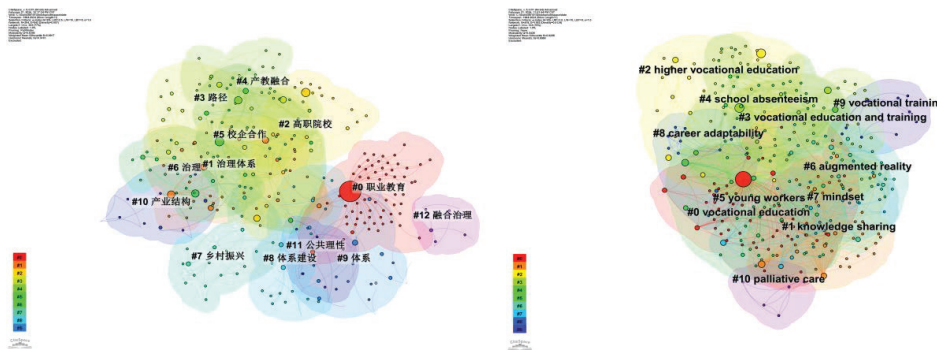

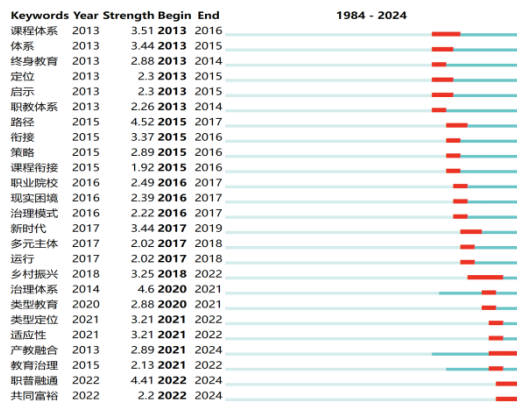
Fig. 2. Keyword clustering diagram of Chinese and English literature

and the related subfields are more evenly distributed on the outside of the co-occurrence network, which includes higher vocational education, lifelong education, modern apprenticeship, management, performance, policy, governance, impact, and higher education, respectively. In addition the density of the co-occurrence network is concentrated on research actions such as cognition, implementation, design, meta-analysis, behavior, and response. After clustering the keywords, 12 categories were found (Fig. 2), and the hotness, in descending order, was vocational education, governance system, higher vocational colleges and universities, pathway, industry-teaching fusion, school-enterprise cooperation, governance, rural revitalization, system construction, system, industrial structure, public rationality, and fusion education. Taking into account the position distribution and spatial density of the keywords in the co-occurrence network, the typology can be summarized into the following two logical main lines, one is to enhance the vocational adaptability of vocational skills in vocational education, and the other is to realize the knowledge dissemination and sharing of knowledge in vocational education through information technology among young workers.

Keyword emergence analysis. The keyword emergence analysis showed that the research

focus of the English core literature can be divided into two phases, using 2019 as the dividing line (Fig. 3). Before 2019, research hotspots were mostly related to education management, such as school-enterprise cooperation, modern apprenticeship system, vocational colleges and universities, teaching reforms, and teaching quality, etc. After 2019, the focus of research is closer to the study of public governance itself, with emergence of keywords such as governance, impact, policy, and system. And the research hotspots of Chinese core literature can be divided into three phases (Fig. 3). The first phase is 2013-2014, the popular theme of this phase is the feasibility study of China's transplanting the governance model of developed countries in vocational education. The second phase is 2015-2017, the popular theme of this phase is the strategy study for cracking the dilemma of China's public administration of vocational education. The third phase is from 2018 to the present, the theme returns to the macro-governance level, and high-frequency keywords such as type education, vocational and universal integration, and adaptability reflect that top-level design research has become a new dynamic after vocational education enters the era of type education.

Top 25 Keywords with the Strongest Citation Bursts

Top 25 Keywords with the Strongest Citation Bursts

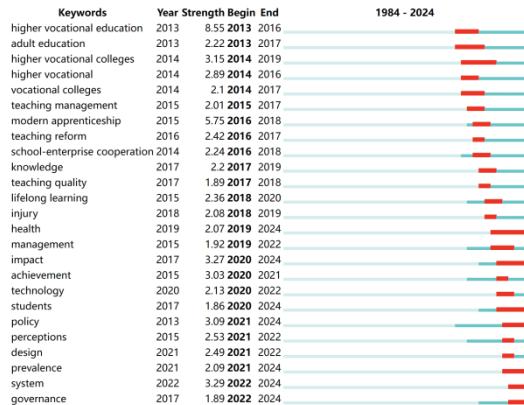

Fig. 3. Keyword emergence in Chinese literature and English core literature

Discussion. The Western literature focuses on governance practices, where scholars have studied the diversity of policies and cooperation, such as the complex interactions between government and business around economic and social goals, the impact of policy relocation on the formation of collective skills systems in the region, the decentralized and collaborative participation of social partners in the governance of collective skills systems, and the diversity of organizational features of governance in apprenticeship countries, among others. These studies have taken typical VET model countries or regions as case studies, proposed new theoretical frameworks for comparative studies, and produced a wealth of research findings. The main focus is on the following aspects.

Firstly, the characteristics of the governance types and governance partnerships in apprenticeship countries. The English literature tends to assess the coordinating position and mediating function of key actors such as the federal government, industry associations, training institutions, employers, etc. in the governance network, and to summarize the characteristics of governance of vocational education in various countries (Emmenegger, P., & Seitzl, L., 2020). For example, there are scholars who focus on the vocational education and training in its entirety, identifying the organizational elements of the global VET system from three dimensions: macro (social stratification), meso (standardization), and micro (hands-on teaching), summarizing four types of governance, including state-led, corporate-led, state-corporate co-led, and individual-led (Pilz, M., 2016).

Secondly, the issue of policy transfer, such as policy relocation and policy expansion, is an important part of the research theme of vocational education governance. The results of the study show that the German, Swiss, and Austrian models are the dominant models of VET that have been

emphasized by the largest number of scholars. The findings also point to the possibility of failure of VET policy transfer due to unforeseen framework conditions such as economic development, education system, labor market structure, socio-cultural background, and socio-political structure (Li, J., & Pilz, M., 2023).

Finally, in the field of theory, Stakeholder theory, organizational theory, collaborative governance theory, collective action theory, neo-institutionalism theory, polycentric governance theory, and human resource theory are the dominant theories in global public administration research.

Chinese scholars' research on governance based on the discourse system with Chinese characteristics has become a research hotspot in China during recent years, and the research results are mainly focused on three areas, such as vocational education governance model, university governance and developing governance theory.

Firstly, vocational education governance model belongs to the macro-level research, which mainly studies the concept, characteristics and tools for modernizing the governance system of modern vocational education with Chinese characteristics. Existing research results point out that the concept of «modernization of China's vocational education governance system» epitomizes the transformation of a «managerial government» into a rule of law, service-oriented «The Promising Government» (肖凤翔&邓小华, 2018).

Secondly, university governance research in China has been more fruitful in terms of internal governance. The theme of the current stage is synergy and logic (王红梅, 2022), which focuses on the synergistic governance of university public affairs by relevant stakeholders and the logical change of university governance. Some studies have pointed out that the logic of university

governance in the new era has changed from «academia-state» to «academia-state-market» (唐世纲, 2020).

Finally, at the theoretical level, there are also many Chinese scholars who have conducted research using mainstream theories such as stakeholder theory and human capital theory (池春阳, 2021; 邵坚钢, 2017; 谢德新, 2018). However, in the context of Chinese characteristics, the study found that more scholars try to use new theoretical perspectives to conduct research. For example, there are studies based on the community theory, symbiosis theory to explore the model of school-enterprise cooperation in vocational education as well as industry-teaching integration of the community (赵晓芳, 2021; 马廷奇, 2020; 赵运兵&贾旻, 2023). But unfortunately, the theory of «localization» is still not well developed.

Conclusion. There is a certain synchronization between China and other countries in the study of public administration of vocational education, but they also have different research biases and concerns. These differences reflect the similarities and differences between countries in terms of their level of economic development, industrial structure, education system and cultural traditions. Most of the governance paths in Europe and other countries belong to «empirical governance», and China adopted models such as the German «dual system» and the British «modern apprenticeship system» at the beginning of the reform and development period. But judging from the implementation and subsequent reform orientation, the Chinese government has realized that the «imported products» are not suitable for China's political system, demographic geography, history and culture. This issue has also been reflected upon by academics (余秀琴, 2009; 刘晓玲&庄西真, 2016), who have argued that the development of vocational education in China needs to shift from «transplantation and imitation» to «improvement and innovation», and develop a set of «localized» governance models.

Of course China's late start in vocational education is also an important influence, the keyword co-occurrence network diagram shows that the network structure of the English core literature is more comprehensive and rational than that of the Chinese core literature, and the density comparison implies that the international research is more in-depth. Secondly our findings show that in terms of research methodology the English core literature prefers governance empirical research and empirical research, while the Chinese core literature focuses on qualitative research and lacks

quantitative research on policy impact and policy performance.

In the future, as the European Vocational Education Area becomes further mature, the benchmarking and efficiency of the EU's open collaborative governance that guides the evolution of gaming policies into goal-convergence policies will attract the attention of global governance researchers. The «One Body, Two Wings» strategy promulgated by China's Ministry of Education in December 2022 has also initiated a new round of reforms in vocational education. China's reform focuses more on the integration of regional governance and the materialization of governance bodies, while the EU's typical case of promoting the construction of the European Vocational Education Area will provide the best reference for Chinese scholars.

REFERENCES:

1. Braun, D. & Merrien, F. X. (1999). Towards a new model of governance for universities?: A comparative view. (No Title).
2. Clark, B. R. (1986). The higher education system: Academic organization in cross-national perspective. University of California Press.
3. Chi, Ch. Y. (2021). Research on Long-term Mechanism of Industry-Teaching Integration in Higher Vocational Education under Stakeholder Perspective. *Educational Theory and Practice* (33), 16–20.
4. Emmenegger, P., & Seitzl, L. (2020). Social partner involvement in collective skill formation governance. A comparison of Austria, Denmark, Germany, the Netherlands and Switzerland. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 26(1), 27–42.
5. Gornitzka, Å., Kyvik, S., & Stensaker, B. (2005). Implementation analysis in higher education. In *Reform and change in higher education: Analysing policy implementation* (pp. 35–56). Dordrecht: Springer Netherlands.
6. Honig, M. I. (2012). What works in defining what works» in educational improvement: Lessons from education policy implementation research, directions for future research. *Handbook of education policy research*, 333–347.
7. Li, J., & Pilz, M. (2023). International transfer of vocational education and training: A literature review. *Journal of Vocational Education & Training*, 75(2), 185-218.
8. Liu, X. L. & Zhuang, X. Z. (2016). Cultivation of highly skilled personnel: The best combination of «Made in China 2025» and vocational education. *Vocational Education Forum* (01), 62–66.
9. Ma, T. Q. (2020). Community of destiny: A new vision of school-enterprise cooperation mode in vocational education. *Tsinghua University Education Research* (05), 118–126. doi:10.14138/j.1001-4519.2020.05.011809.

10. Ministry of Education of the People's Republic of China. (2006). Higher education system reform. Ministry of Education of the People's Republic of China Government Portal. http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/xw_fbh/moe_2606/moe_2074/moe_2438/moe_2442/tnull_39569.html
11. Ministry of Education of the People's Republic of China. (2022). Vocational Education Law of the People's Republic of China. Ministry of Education of the People's Republic of China Government Portal. http://www.moe.gov.cn/jyb_sjzl/sjzl_zcfg/zcfg_jyfl/202204/t20220421_620064.html
12. Pilz, M. (2016). Typologies in comparative vocational education: Existing models and a new approach. *Vocations and Learning*, 9(3), 295–314.
13. Shao, J. G. (2017). Exploration of the path of industry-education integration in vocational education based on stakeholder theory. *Education and Career* (02), 43–47. doi:10.13615/j.cnki.1004-3985.2017.02.008.
14. Tang, S. (2020). The Triple Logic of Modernization of University Governance System. *Modern Education Management* (07), 8–14. doi:10.16697/j.1674-5485.2020.07.002.
15. Wang, S. Y. (2018). From «Triangular Coordination» to «Governance Equalizer»: The Modern Turn of Higher Education Governance Models in Western Countries. *Modern Education Management* (07), 112–117. doi:10.16697/j.cnki.xdjygl.2018.07.020.
16. Wang, H.M. (2022). From «Control» to «Good Governance»: Practice and Thoughts on the Reform of Management System at School and College Levels. *Journal of the National Institute of Educational Administration* (05), 31-37+71.
17. Xiao, F. X. & Deng, S. H. (2018). The Role Positioning of the Subjects of Vocational Education Governance under the Concept of «Multi-center»: Insights from the Idea of «Zhonghe Biyu». *College Education Management* (02), 66-73+124. doi:10.13316/j.cnki.jhem.20180214.009.
18. Xie, D. X. (2018). Theoretical foundation, interpretation of meaning and functional orientation of precise poverty alleviation in vocational education. *Vocational Education Forum* (03), 24–29.
19. Yu, X. Q. (2009). Doctoral Dissertation on Group Development of Vocational Education in China's Economic Transition, (Tianjin University). <https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=w1Je9LIFm5DDT1XZYLtrwvhlOCBf4K2WfwUINMhtUYLAAayrfsQ5WOfgfsqbDuhw9VBro1qAimdifmEwRjy2CB1M1JcrQpWixxSKQJNcDIKpC9a8KfpdwR1JFOfvPi70F87mawkNtBN8Rff2Aafw==uniplatform=NZKPTlanguage=CHS>
20. Yang, D., Wu, X., Liu, J., & Zhou, J. (2023). CiteSpace-based global science, technology, engineering, and mathematics education knowledge mapping analysis. *Frontiers in Psychology*, 13, 1094959.
21. Zhang, W. M. (2016). Exploration of multi-specialty fusion mode for the cultivation of compound high-skilled talents in higher vocational education. *Vocational Education Forum* (12), 41–43.
22. Zhao, Y. B. & Jia, M. (2023). Paths to building a vocational education community: what is possible? What is possible? *China Vocational and Technical Education* (30), 79–86.
23. Zhao, X. F. (2021). Vocational Education School-Enterprise Community of Destiny: Theoretical Logic, Connotation Characteristics and Action Path. *Vocational and Technical Education* (25), 69–74.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: ———

1. Braun D., Merrien, F. X. Towards a new model of governance for universities?: A comparative view. 1999. (No Title).
2. Clark B. R. The higher education system: Academic organization in cross-national perspective. University of California Press. 1986.
3. 池春阳. 利益相关者视角下高职教育产教融合长效机制研究. *教育理论与实践*. 2021. (33),16–20.
4. Emmenegger P., Seitzl, L. Social partner involvement in collective skill formation governance. A comparison of Austria, Denmark, Germany, the Netherlands and Switzerland. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 2020. 26(1), 27–42.
5. Gornitzka Å., Kyvik S., Stensaker, B. Implementation analysis in higher education. In *Reform and change in higher education: Analysing policy implementation*. 2005. (pp. 35–56). Dordrecht: Springer Netherlands.
6. Honig M. I. What works in defining «what works» in educational improvement: Lessons from education policy implementation research, directions for future research. *Handbook of education policy research*, 2012. 333–347.
7. Li J., Pilz, M. International transfer of vocational education and training: A literature review. *Journal of Vocational Education & Training*, 2023. 75(2), 185–218.
8. 刘晓玲 & 庄西真. 高技能人才培养: “中国制造2025”与职业教育的最佳结合点. *职教论坛*. 2016. (01),62–66.
9. 马廷奇. 命运共同体: 职业教育校企合作模式的新视界. *清华大学教育研究*2020. (05),118–126. doi:10.14138/j.1001-4519.2020.05.011809.
10. 中华人民共和国教育部. 高等教育体制改革. 中华人民共和国教育部政府门户网站. 2006. http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/xw_fbh/moe_2606/moe_2074/moe_2438/moe_2442/tnull_39569.html.
11. 中华人民共和国教育部. 中华人民共和国职业教育法. 中华人民共和国教育部政府门户网站. 2022. http://www.moe.gov.cn/jyb_sjzl/sjzl_zcfg/zcfg_jyfl/202204/t20220421_620064.html.
12. Pilz M. Typologies in comparative vocational education: Existing models and a new approach. *Vocations and Learning*, 2016. 9(3), 295–314.
13. 邵坚钢. 基于利益相关者理论的职业教育产教融合路径探析. *教育与职业* 2017. (02),43–47. doi:10.13615/j.cnki.1004-3985.2017.02.008.
14. 唐世纲. 大学治理体系现代化的三重逻辑. *现代教育管理*2020. (07),8–14. doi:10.16697/j.1674-5485.2020.07.002.

15. 王思懿. 从“三角协调”到“治理均衡器”:西方国家高等教育治理模式的现代转向. 现代教育管理 2018. (07),112-117.doi:10.16697/j.cnki.xdjygl.2018.07.020.
16. 王红梅. 从“管制”走向“善治”:校院两级管理体制改革的实践与思考. 国家教育行政学院学报 2022. (05),31-37+71.
17. 肖凤翔 & 邓小华. “多中心”理念下职业教育治理主体的角色定位——“中和位育”思想的启示. 高校教育管理 2018. (02),66-73+124.doi:10.13316/j.cnki.jhem.20180214.009.
18. 谢德新. 职业教育精准扶贫的理论基础、涵义阐释与功能定位. 职教论坛 2018. (03),24-29.
19. 余秀琴. 中国经济转型期职业教育集团化发展博士学位论文, 天津大学). 2009.<https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=w1Je9LIFm5DDT1XZYLtrwwlhOCBf4K2WfwUINMhtUYLAAayrfsQ5WOEfgpsqbDuhw9VBro1qAimdifmEwRjy2CB1M1JcrQpWixxSKQJNcDlKpC9a8KfpdwR1lJFOfvPi70F87mawkNtBN8Rff2Aafw==uniplatform=NZKPTlanguage=CHS>.
20. Yang D., Wu X., Liu J., Zhou, J. CiteSpace-based global science, technology, engineering, and mathematics education knowledge mapping analysis. *Frontiers in Psychology*, 2023. 13, 1094959.
21. 章武媚. 高等职业教育复合型高技能人才培养的多专业融合模式的探索. 职教论坛 2016. (12),41-43.
22. 赵运兵 贾旻. 职业教育共同体构建路径:何以可能? 何以可为? . 中国职业技术教育 2023. (30),79-86.
23. 赵晓芳. 职业教育校企命运共同体:理论逻辑、内涵特征与行动路径. 职业技术教育 2021. (25),69-74.

Вороніна Вікторія Вікторівна,

здобувач кафедри теорії та практики управління, викладач кафедри теорії та практики управління, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 03056, м. Київ, просп. Перемоги, 37, корпус 7, Виконавчий директор ГО «Центр безпекових досліджень «СЕНСС», e-mail: voronina@censs.org, <https://orcid.org/0009-0002-6754-7812>

Voronina Viktoriia Viktorivna,

Postgraduate Student of the Department of Theory and Practice of Management, Lecturer at the Department of Theory and Practice of Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 03056, Kyiv, 37, Beresteiskyi Ave, building 7, Executive director of the NGO «Center for Security Studies «CENSS», e-mail: voronina@censs.org, <https://orcid.org/0009-0002-6754-7812>

Черниш Вадим Олегович,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри теорії та практики управління, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 03056, м. Київ, просп. Перемоги, 37, корпус 7, Голова Керівної ради ГО «Центр безпекових досліджень «СЕНСС», e-mail: vc@censs.org, <https://orcid.org/0000-0002-4904-4616>

Chernysh Vadym Olehovich,

PhD in Law, Lecturer at the Department of Theory and Practice of Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 03056, Kyiv, 37, Beresteiskyi Ave, building 7, Head of the Governing Council of the NGO «Center for Security Studies «CENSS», e-mail: vc@censs.org, <https://orcid.org/0000-0002-4904-4616>

ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ ПОЛІТИКА ЩОДО ЗБРОЇ?

Анотація. Російсько-українська війна є одним із головних чинників, що привертає увагу широких верств населення, експертів та науковців до питань обігу стрілецької зброї та легкого озброєння (обіг зброї) та пов'язаних із цим проблем. Не зважаючи на те, що питання обігу зброї стосуються багатьох аспектів суспільного та політичного життя держави, в Україні домінує відносно вузький, правоохоронний, погляд на те, яким чином та на яких принципах він має функціонувати.

Натомість обіг зброї є багатограним, комплексним явищем, його регулювання має ґрунтуватися на глибокому розумінні його сутності.

Широке розуміння обігу зброї вказує на необхідність комплексної, взаємоузгодженої та скоординованої діяльності органів влади для його належного регулювання та подолання відповідних викликів.

Мета роботи полягає у з'ясуванні наявності єдиної комплексної державної політики у сфері обігу зброї та політики щодо протидії недозволеному та несхвалюваному обігу зброї в Україні. Для досягнення цієї мети була використана наступна **методологія**: проведено аналіз публічних повідомлень органів державної влади, звітів та іншої інформації з відкритих джерел, як державних, так і недержавних, а також чинних нормативно-правових актів.

Наукова новизна. На підставі проведеного аналізу авторами вперше доведено, що в Україні відсутня єдина та комплексна державна політика щодо обігу зброї. Також встановлено, що на заваді формування такої державної політики стає відносно вузьке бачення обігу зброї як явища. Авторами пропонуються до використання нові поняття – «недозволений» та «несхвалюваний» обіг зброї в Україні – з метою більш точних його сутнісних характеристик. Окрім того, вперше в роботі пропонуються практичні заходи, спрямовані на формування загальної політики щодо зброї та протидію несхвалюваному та недозволеному її обігу зокрема.

Висновки. Питання, пов'язані із зброєю, стосуються значної кількості сфер суспільного та політичного життя держави і потребують переходу від вузького, суто правоохоронного підходу, до комплексного, широкого та багатовимірного. Вважаємо, що ціла низка центральних органів виконавчої влади має бути дотичною до питань формування та реалізації державної політики щодо зброї відповідно до своєї компетенції. Станом на теперішній час держава не має єдиної і комплексної політики щодо зброї в цілому та протидії несхвалюваному обігу зброї як її підсфери. Саме тому у статті надано узагальнені рекомендації щодо того, як визначити доцільність її формування, якою має бути діяльність центральних органів виконавчої влади щодо підготовки концептуального документа щодо такої політики, його обговорення та подальшої розробки відповідного нормативно-правового акту.

Ключові слова: державна політика, центральні органи виконавчої влади, національна безпека, зброя, ООН, DDR, євроінтеграція.

DOES UKRAINE NEED A WEAPONS POLICY?

Abstract. The Russian-Ukrainian war is one of the main factors that draws the attention of the general population, experts, and scientists to the issues of small arms and light weapons trafficking (arms trafficking) and related problems. Despite the fact that the issue of arms trafficking affects many aspects of the social and political life of the state, a relatively narrow, law enforcement-based view of how and on what principles it should function dominates in Ukraine. Instead, arms trafficking is a multifaceted, complex phenomenon, its regulation should be based on a deep understanding of its essence.

A broad understanding of arms trafficking indicates the need for comprehensive, mutually agreed, and coordinated activities of authorities for its proper regulation and overcoming the relevant challenges.

The purpose of the research is to find out the existence of a single comprehensive state weapons policy and a policy to counteract not allowed and disapproved arms trafficking in Ukraine. To achieve this goal, the following **methodology** was used: an analysis of public statements of state authorities, reports, and other information from open sources, both state and non-state, as well as current regulations.

The scientific novelty. Based on the conducted analysis, the authors proved for the first time that Ukraine lacks a unified and comprehensive state weapons policy. It has also been established that the formation of such a state policy is hindered by a relatively narrow view of arms trafficking as a phenomenon. The authors propose to use new concepts – «not allowed» and «disapproved» arms trafficking in Ukraine – to describe its essential characteristics more accurately. In addition, for the first time, the work offers practical measures aimed at the formation of a general weapons policy and counteracting not allowed and disapproved trafficking in particular.

Conclusions. Issues related to weapons concern a significant number of spheres of social and political life of the state and require a transition from a narrow, purely law enforcement-based approach to a comprehensive, broad, and multidimensional one. We believe that a number of central executive authorities should be involved in the development and implementation of state weapons policy by their competence.

As of now, the state does not have a unified and comprehensive weapons policy in general and countering disapproved arms trafficking as its sub-sphere. That is why the article provides generalized recommendations on how to determine the expediency of its formation, what should be the activity of the central executive authorities regarding the preparation of a conceptual document on such a policy, its discussion, and further development of the relevant legal act.

Key words: state policy, central executive authorities, national security, firearms, UN, DDR, European integration.

Вступ. Проблема недозволеного та несхвалюваного обігу стрілецької зброї та легкого озброєння (далі – «СЗЛО» або «зброя») в Україні є нагальною та, із високою імовірністю, буде ще більш значущою після закінчення російсько-української війни. Вже зараз у володінні цивільного населення, а також у осіб, що входять до складу сил оборони України, перебуває значна кількість стрілецької зброї та легкого озброєння, які можна віднести до сфери неконтрольованого обігу.

Актуальність проблеми несхвалюваного обігу зброї підтверджується не тільки дослідниками, але і публічними заявами керівників органів державної влади. Так, наприклад, в одному із незалежних досліджень проведених на основі аналізу відомостей, зібраних із офіційних джерел інформації, розпорядником якої є органи державної влади, вказується про збільшення кількості інцидентів, пов'язаних із обігом нелегальної зброї в 2020-2021 роках (Центр безпекових досліджень «СЕНСС», 2021, 2022). Міністр внутрішніх справ України передбачає що, «проблема зі зброєю у нас буде і після війни, ми це прекрасно розуміємо» (Босак, 2023).

Метою дослідження в цій статті є з'ясування наявності державної політики щодо протидії недозволеному та несхвалюваному обігу зброї в Україні. При цьому, варто відмітити, що ми свідомо використовуємо слова «недозволений» та «несхвалюваний» у словосполученні із словами «обіг зброї». В українських перекладах міжнародних правових документів, що є частиною національного законодавства внаслідок їх ратифікації Верховною Радою України, здебільшого, вживається слово «незаконний», коли в англійських версіях у відповідних місцях використовується слово «illicit». Так, наприклад, в українському перекладі протоколу, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї ООН від 31.05.2001, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, вживається словосполучення «незаконний обіг вогнепальної зброї» (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2001). В англій-

ській, оригінальній, версії згаданого документа цьому словосполученню відповідає «illicit trafficking in firearms». Англійській словник Cambridge Dictionary містить тлумачення слова «illicit» – незаконний або такий, що не схвалюється суспільством (Cambridge dictionary). Одночасно, цей же словник містить слова «unlawful» та «illegal», що означають «такий, що не дозволений законом» (Cambridge dictionary). Таким чином, на основі аналізу та співставлення значень згаданих вище англійських слів, ми віддаємо перевагу вживанню в цій статті у подальшому українського словосполучення «несхвалюваний обіг зброї». Таке незвичне для багатьох словосполучення, на нашу думку, охоплює за змістом як незаконний обіг, себто такий, що суперечить вимогам закону, так і такий, що хоча і є формально законним, але не схвалюється суспільством.

Поза межами статті ми залишаємо дискусію щодо того, чи тотожними за змістом є поняття «незаконний» та «несхвалюваний суспільством». В цьому контексті зазначимо лише один приклад, коли ці поняття точно не є тотожними. 24 лютого 2022 року, в перший день широкомасштабного вторгнення, за рішенням тодішнього міністра внутрішніх справ в Києві було видано близько 10 тисяч одиниць автоматів Калашникова різних модифікацій (Кізілова, 2022). Схожа ситуація відбувалася в деяких інших містах держави, а серед тих, хто отримав зброю, були тисячі цивільних осіб. Закон, який надав право цивільним особам володіти та застосовувати стрілецьку вогнепальну зброю військового призначення, набрав чинності лише 7 березня 2022 року. Таким чином, вся зброя, що видавалася в період з 24 лютого по 6 березня 2022 року цивільним особам, формально перебувала в «незаконному обігу», хоча суспільство очевидно схвалювало подібні дії державних органів.

В цій статті ми використаємо якісний аналіз публічних повідомлень органів державної влади, звітів та інформації із відкритих джерел, як державних так і недержавних, а також нормативно-правових актів. На підставі аналізу пер-

винних та вторинних джерел ми зробимо висновки про те, чи існує в Україні державна політика у сфері протидії обігу нелегальної зброї та який центральний орган виконавчої влади є уповноваженим забезпечувати її формування.

1. Концептуальні засади державної політики щодо зброї. В Україні проблема несхвалюваного обігу зброї сприймається переважно як така, що має вирішуватися органами із правоохоронними функціями, себто, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державним бюро розслідувань України та Службою безпеки України. Жодне із міністерств, в тому числі і Міністерство внутрішніх справ, не має в положеннях, що визначають їхню компетенцію, прямої згадки про повноваження щодо забезпечення формування та реалізації державної політики стосовно протидії несхвалюваному обігу зброї. В положенні про Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС), натомість визначено повноваження цього міністерства щодо «забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» (Положення про Міністерство внутрішніх справ України, 2015). Згадану вище сферу державної політики ми в цій статті в подальшому будемо називати сферою протидії злочинності та підтримання публічної безпеки.

Заяви керівництва МВС, зроблені протягом 2023-2024 років, вказують на те, що цей орган сприймає державну політику щодо протидії обігу нелегальної зброї як складову державної політики у сфері протидії злочинності та підтримання публічної безпеки (рис. 1).

Державна політика протидії злочинності та підтримання публічної безпеки

Рис. 1. Схематичне зображення співвідношення державної політики протидії злочинності та підтримання публічної безпеки та державної політики протидії несхвалюваному обігу зброї

Так, наприклад, в одній із заяв міністр внутрішніх справ зазначає, що «усі правоохоронні

структури повинні працювати на виявлення незаконних боєприпасів та зброї» (Міністерство внутрішніх справ України, 2023). На думку міністра, «[у] держави є кілька напрямків протидії незаконному обігу зброї. Це реєстр, законодавство, яке буде регулювати так звану трофейну зброю, і закон, який розглядають зараз законотворюці – про так звану цивільну зброю» (МВС України, 2023). МВС вважає, що «єдиний реєстр зброї є основним інструментом запобігання її незаконному обігу, що є особливо важливим в умовах війни». (Урядовий портал, 2023). Подібний підхід умовно можна визначити як «правоохоронний».

Джонатан Сімон (Jonathan Simon) використовує, як він сам зазначає, полемічний концепт – «управління через злочинність» (англ. – «governing through crime»), що характеризує спосіб правління американської еліти (Simon, 2007, р. 4). На думку автора, використання такого концепту дозволяє згенерувати три висновки. Перший – злочинність є одним із стратегічних питань; в будь-яких інституціональних умовах дії людей вважаються легітимними, якщо вони спрямовані на попередження злочинів або інших видів проблемної поведінки, що можуть бути уподібнені злочинам (Simon, 2007, р. 4). Другий висновок полягає в тому, що люди можуть поширювати категорію злочинності для легітимізації втручання [в інші сфери], що має іншу, відмінну від попередження злочинності, мотивацію, наприклад, політичну (Simon, 2007, р. 4). Третій – вказує на те, що «технології, дискурси та метафори [які відносяться до сфер] злочинності та кримінальної юстиції стали більш помітними об'єктами уваги в усіх типах інституцій [навіть у школах], де вони можуть легко рухатись до нових управлінських можливостей» (Simon, 2007, рр. 4-5). З нашої точки зору, «правоохоронний» підхід до проблеми несхвалюваного обігу зброї має схожі ознаки із концептом Джонатана Сімона.

Проблема несхвалюваного обігу зброї, на нашу думку, має розглядатися в більш широкому контексті, ніж це передбачає «правоохоронний» підхід. Наприклад, Дженіфер Карлсон та Ріна Джеймс вживають термін «політика щодо зброї» (англ. – «gun policy»), який значно ширше, ніж проблеми злочинності (Carlson, James, 2021, р.3). В своїй статті автори аналізували дослідження в Сполучених Штатах Америки, що проводилися у період 1996-2016 років за кошти федерального бюджету та стосувалися питань, пов'язаних із зброєю та її обігом. Вони дійшли висновку про те, що «підхід з позицій

кримінальної юстиції» (англ. – «criminal justice approach») затіняє інші підходи, зокрема «підхід з позицій громадського здоров'я» (англ. – «public health approach»), «підхід з позицій соціальної справедливості» (англ. – «social justice approach»), а також «підхід з позицій політичної культури» (англ. – «political culture approach») (Carlson, James, 2021, pp. 3, 15, 42).

Окремої дискусії потребує проблема масових розстрілів у школах та інших громадських місцях. Подібні випадки варто розглядати не лише як питання неправомірного, злочинного використання зброї, зареєстрованої або ні, та питання систем захисту та охорони місць, де можуть трапитися подібні інциденти (правоохоронний підхід). Випадки масових розстрілів повинні розглядатися і з позицій психології, моралі, відповідальності батьків за дії малолітніх дітей, що вчиняли розстріли тощо.

Нерідко застосування зброї може бути насильницьким продовженням триваючих особистих або групових конфліктів. Отже, питання виявлення, врегулювання, вирішення та розв'язання конфліктів, навички медіації у відповідних осіб мають безпосереднє значення для запобігання неправомірного та необґрунтованого використання зброї та належного поведіння із нею.

Також масові розстріли або організація вибухів в громадських місцях можуть являти собою прояви насильницького екстремізму, що розглядається в контексті поняття радикалізації. Радикалізація – це поетапний і складний процес, під час якого людина або група людей приймає радикальну ідеологію або переконання, які допускають, використовують або виправдовують насильство, включно з терористичними актами, для досягнення певної політичної чи ідеологічної мети (Prevention of radicalization, 2024). Радикалізація може привести до насильницького екстремізму. В цьому контексті ми маємо зазначити, що прояв насильницького екстремізму із використанням зброї може відбутися при виконанні трьох головних умов: 1) процес радикалізації, що трансформує погляди та переконання людини, робить її внутрішньо готовою до застосування зброї; 2) наявність доступу до зброї, законно або ні; 3) набуття навичок поведіння зі зброєю та її безпосереднього застосування. І якщо останні дві умови можна розглядати із позицій «правоохоронного» підходу, то перший, очевидно, потребує більш широкого підходу.

Політика Європейського Союзу щодо протидії радикалізації охоплює низку напрямків, серед яких:

– протидія екстремістським ідеологіям в Інтернеті, включаючи поширення расистської та ксенофобської мови ворожнечі;

– сприяння створенню більш стійких громад, розбудова довіри з громадами та між ними;

– створення можливостей для розвитку для молодих людей з груп ризику через освіту, культуру та спорт для запобігання радикалізації;

– сприяння співпраці між школами, спільнотами (включаючи релігійні групи), молодіжними працівниками, соціальними працівниками та організаціями громадянського суспільства (враховуючи можливість впливу на вразливих молодих людей неформальної освіти, пов'язаної із екстремістськими ідеологіями);

– зміцнення соціальної згуртованості, зменшення вразливості до радикальних дискурсів через реальне або уявне соціальне виключення, дискримінацію чи маргіналізацію тощо (A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond, 2020).

Враховуючи необхідність розгляду питання обігу зброї в більш широкому контексті, важливо згадати і про культуру володіння зброєю. До питань культури, що пов'язані із володінням вогнепальною зброєю, можна віднести, наприклад, «культурне пізнання ризику», що означає схильність людей узгоджувати свої переконання щодо величини ризиків з культурно обумовленою моральною оцінкою потенційно небезпечних видів діяльності (National Science Foundation). Також до цієї ж сфери ми відносимо культуру спільного полювання, що значною мірою притаманна чоловікам, та передбачає цілу низку уявлень, звичок, традицій та соціально обумовлених групових правил поведінки. Існують випадки, хоча і поодинокі, коли жінки створюють соціальні групи або спільноти, декларуючи головними інтересами, що їх об'єднують, спільне полювання, яке, в свою чергу ґрунтується на володінні зброєю (ГО «Український Жіночий Мисливський Клуб «ДІАНА»).

Поза сумнівом, до питань культури відносяться також і питання виховання дітей та молоді. На ставлення особи до володіння зброєю, бажання мати її у власності може впливати поведінка її батьків, що, наприклад, полягає в ознайомленні зі зброєю або набуття навичок стрільби у дитячому або підлітковому віці, зберігання зброї вдома батьками тощо.¹ Це питання особливо актуальне для України зараз, оскільки у володінні цивільного насе-

¹ Ми не знайшли у відкритому доступі результатів соціологічних досліджень з цього питання в Україні.

лення перебуває значна кількість одиниць СЗЛО. За оцінками МВС після закінчення російсько-української війни орієнтовно до 3 мільйонів одиниць зброї може опинитися у володінні громадян (Національна поліція України, 2023).

2. Проблемні питання щодо обігу зброї, викликані процесом демобілізації, роззброєння та реінтеграції. За інформацією Президента України станом на 29 січня 2024 року близько одного мільйона людей перебувало у складі сил оборони (Офіс Президента України, 2024). Всі ці особи різною мірою мають навички користування стрілецькою зброєю та легким озброєнням. Значна кількість особового складу сил оборони України протягом кількох років цілодобово перебуває зі зброєю, звикаючи до неї як до звичайного атрибута їхнього життя. Маємо обґрунтоване припущення, що такі особи при звичаються до зброї, що, очевидно, буде мати вплив на їх ставлення до питань, пов'язаних із володінням зброєю після переходу від військової служби до цивільного життя. Також особи, що при звичаїлися до побуту в бойових умовах, де їх постійно оточує зброя, яка дає певне відчуття безпеки, можуть сприймати наявність зброї у них як фактор особистої безпеки.

Забезпечення переходу від військової кар'єри до цивільного життя має важливе значення для розбудови стійкого та демократичного суспільства. Зазвичай, в країнах, що перебували у стані збройного конфлікту, політика такого переходу має складні обриси та зміст, часто відображає національну специфіку.² Попри це, існує набір так званих кращих практик, що довели свою ефективність в інших постконфліктних регіонах та країнах світу. Саме із таких наборів держави нерідко запозичують основні підходи та принципи. Широко відомими в світі є політики та програми під назвою: «Демобілізація, роззброєння та реінтеграція» (англ. – Demobilization, Disarmament and Reintegration, скор. – DDR). Як видно із назви, одним із ключових елементів політики щодо колишніх комбатантів є складова поіменована роззброєнням.

До згаданих вище практик роботи з комбатантами треба ставитися із певною пересторогою, оскільки значна їх частина розроблена для країн, в яких мали місце міжнародні (внутрішні) збройні конфлікти. Але існують і такі

² Тут і далі ми використовуємо термін «збройний конфлікт» як в загальному значенні, так і відносно до російсько-української війни, що триває із 2014 року та яку можна кваліфікувати як міжнародний збройний конфлікт на підставі Женевських конвенцій 1949 року.

практики, які можуть бути застосовані в Україні після закінчення війни.

Так, 27 структур Організації Об'єднаних Націй об'єднали свої зусилля для створення інтегрованих стандартів демобілізації, роззброєння та реінтеграції. В них, визначено що «Роззброєння – це збір, документування, контроль і утилізація стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових речовин, легкого і важкого озброєння комбатантів, а часто і цивільного населення. Роззброєння також включає розробку програм відповідального управління зброєю» (The UN Inter-Agency Working Group on DDR, 2006, p. 6). Очевидно, що Міністерство у справах ветеранів при розробці ветеранської політики має враховувати кращі світові практики, що довели свою результативність. За оцінками цього міністерства, після закінчення війни в Україні ветеранська політика буде поширюватися на 4 – 5 мільйонів осіб, тобто приблизно на 10 відсотків всього населення (Радіо Свобода, 2023).

В Україні в цілому через війну спостерігаються значні зміни в структурі суспільства, а також трансформації суспільних та політичних відносин. Війна впливає на всі аспекти суспільного та особистого життя людей, сприйняття та оцінку ними стану безпеки чи небезпеки. Мілітаризація повсякденного життя включає присутність важко озброєних поліцейських або солдатів, що патрулюють вулиці, зайняття військовим персоналом високих державних посад, воєнну цензуру, озброєну охорону громадських будівель, озброєні блокпости вздовж доріг та комендантську годину. Широке розповсюдження легкого озброєння та стрілецької зброї часто призводить до прийняття їх як нормальної частини життя (Louise, 1995, p. 14).

Післявоєнне відновлення та подальший розвиток як України в цілому, так і окремих територіальних громад, мають відбуватися із врахуванням того, що питання, пов'язані із обігом зброї, будуть мати прямий вплив на ці процеси. Безпека життя, ведення бізнесу, вирішення спорів в територіальній громаді є однією із найважливіших передумов для її розвитку. Наприклад, силове вирішення господарських спорів із демонстрацією або навіть застосуванням зброї стане на заваді інвестиціям на території громади, а загальне сприйняття громади як небезпечної для проживання спричинить міграцію за її межі.

3. Володіння та використання зброї як предмет філософської дискусії. Питання, пов'язані із володінням та використанням зброї, є предметом не лише політичних, але і філо-

софських дискусій. Так, наприклад, відомою є дискусія, яку в Сполучених Штатах Америки (далі – США) ведуть багато років. Опоненти у спорах щодо обмежень у володінні зброєю у США часто зводять свої аргументи до двох тез. Одні послуговуються слоганом «Зброя вбиває людей» (I), а інші використовують слоган «Зброя не вбиває людей, люди вбивають людей» (II) (Misek, 2023; Nisbet, 1990, pp. 170-176). Ці прості, але яскраві тези мають філософське підґрунтя. Зброя є бездуховним предметом, вона не має своєї власної волі, не може діяти на власний розсуд, але, за логікою перших, вона робить небезпечною будь-яку людину, яка нею володіє, навіть якщо це людина доброї волі. Ідея першого слогану, коли матеріальний об'єкт, зброя, визначає або істотно впливає на свідомість людини, є спірною. З першого погляду, ідея слогану II може виглядати більш аргументованою з філософської точки зору. В такому разі, зброя розглядається лише як інструмент, так званий нейтральний об'єкт, провідник, за допомогою якого реалізується воля людини, яка її використовує для досягнення якоїсь мети³. Таким чином, якщо людина доброї волі володіє зброєю, вона не несе небезпеки через сам факт володіння нею. Натомість небезпека в будь-якому випадку виходить від людини злої волі незалежно від наявності у неї зброї, а замість зброї може використаний інший предмет, наприклад спортивне спорядження. Існує навіть софістичний прийом на підтримку слогана II, коли висувається теза, що якщо небезпеку несе сама зброя (предмети) і через це володіння нею слід заборонити, то тоді варто заборонити і автомобілі, від яких гине або травмується багато людей.

На підтримку обох позицій долучаються соціологи та філософи, що додає дискусії глибини та виводить її за межі політики в наукову сферу. Для того, щоб проілюструвати рівень дискусії, приведемо думку двох відомих філософів сучасності Бруно Латура та Дона Іхде.

Дон Іхде зазначає, що «технології самі по собі мисляться як просто об'єкти, як і безліч непотребу, що валяється на смітнику. Зрозуміло, що пістолет з наклейки на бампері сам по собі нічого не робить; але в релятивістському погляді, де примітивною одиницею є відносини людина-техніка, стає відразу очевидним, що відношення людини-зброї (людини зі зброєю) до іншого об'єкта або іншої людини дуже відрі-

зняється від відношення людини без зброї. Відносини людина-зброя трансформують ситуацію від будь-якої подібної ситуації, де людина без зброї» (Ihde, 1990, p. 27).

Бруно Латур, розмірковуючи над тим, хто ж є головним актором у комбінаційній взаємодії між людиною та зброєю, задається питанням, чи не виникає в результаті такої взаємодії новий суб'єкт – людина-зброя або зброя-людина (Latour, 1999, p. 179). Далі він приходить до висновку, що людина із пістолетом в руці відрізняється від себе самої без нього, а пістолет в руці – від пістолета у ящику стола чи пістолета в кармані (Latour, 1999, p. 179).

Філософські роздуми щодо відносин між людиною та зброєю існують з давна. В трактаті Ієронімо де Карранза «Філософія зброї», що був надрукований у 1582 році, зазначається, що мистецтво володіння зброєю (дестреза) винайдено для того, щоб захистити гарних людей від поганих, оскільки життя перших здебільшого знаходиться у волі останніх (Карранза, 2019, с. 362). Зважаючи на рік виходу трактату, мова в ньому іде про мистецтво володіння холодною зброєю, що на той момент відповідала рівню досягнутих людством технологій. Карранза розмірковує про те, чому та для чого людина створила зброю. Однією із дійових осіб висловлюється думка, що зброю людина створила для захисту від інших, поганих людей, але за допомогою зброї людина тепер «заохочує та тренує тіло, захищає життя, збільшує честь, зберігає славу, повагу та любов» (Карранза, 2019, с. 297).

Висновки. Із наведених вище джерел, які ми проаналізували, можна зробити висновки, що питання, пов'язані із обігом зброї, стосуються значної кількості сфер суспільного та політичного життя держави і потребують комплексного, широкого та багатогранного підходу.

Від вузького, суто правоохоронного підходу до питань обігу зброї, варто перейти до комплексного. Враховуючи актуальність питань, пов'язаних із обігом зброї, вважаємо, що майже всі центральні органи виконавчої влади мають бути дотичними до питань обігу зброї.

На наше переконання, держава має розглянути можливість та необхідність сформулювати загальну комплексну політику щодо зброї, частиною якої буде її підсфера – політика щодо протидії несхвалюваному обігу зброї (рис. 2).

Політика протидії злочинності та підтримання публічної безпеки можуть співвідноситись так, як продемонстровано на рисунку 3.

Доцільність формування єдиної комплексної державної політики щодо зброї, на нашу думку,

³ В цьому судженні ми виключаємо випадкове, незалежне від волі користувача, використання зброї.

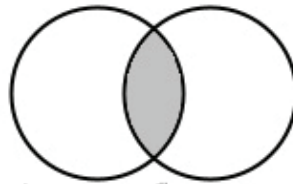
Державна політика щодо зброї (загальна)

Рис 2. Схематичне зображення співвідношення сфери державної політики щодо зброї та державної політики протидії несхвалюваному обігу зброї

Державна політика протидії злочинності та підтримання публічної безпеки

Державна політика щодо зброї (загальна)

Державна політика протидії несхвалюваному обігу зброї

Рис. 3. Схематичне зображення співвідношення сфер державної політики протидії злочинності та підтримання громадської безпеки та державної політики щодо зброї

пропонується визначити на підставі соціологічних досліджень, вивчення зарубіжного досвіду, проведення наукових досліджень за напрямками, окресленими в загальних рисах в цій статті (перший етап).

Після вивчення та опрацювання результатів досліджень уповноваженими центральними органами виконавчої влади відповідно до їхньої компетенції, варто підготувати узагальнені та узгоджені висновки щодо необхідності формулювання загальної державної політики щодо зброї (другий етап). На цьому етапі доцільно залучити сторонніх національних та міжнародних експертів, науковців та фахівців. В тому разі, якщо на цьому етапі буде підтверджено необхідність формування відповідної політики, необхідно підготувати відповідний документ.

Підготовлений на другому етапі документ підлягає широкому громадському обговоренню (третій етап), після якого має відбутися прийняття відповідного нормативно-правового акту урядом України (четвертий етап).

В разі, якщо Верховна Рада України вважатиме за потрібне, вона може визначити засади політики щодо зброї, як це передбачено статтею 85 Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Босак С. Міністр внутрішніх справ Ігор Клименко: де-юре, наявність будь-якого паспорту, в тому числі і російського, не є підставою для звільнення. *Українські новини*. URL: <https://ukranews.com/ua/interview/3049-ministr-vnutrishnih-sprav-igor-klymenko-de-yure-nayavnist-budyakogo-pasportu-v-tomu-chysli-i> (дата звернення: 22.04.2024).
2. ГО «Український Жіночий Мисливський Клуб «ДІАНА». *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/groups/319071895524818/> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Ігор Клименко: Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України та Концепція безпекового середовища в Україні на 2023-2026 роки – це одні з важливих стратегічних орієнтирів МВС. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/i-hor-klymenko-stratehiia-hromadskoi-bezpeky-ta-tsyvilnoho-zakhystu-ukrainy-ta-kontseptsiia-bezpekovoho-seredovyshcha-v-ukraini-na-2023-2026-roky-tse-odni-z-vazhlyvykh-stratehichnykh-orientyryv-mvs> (дата звернення: 22.04.2024).
4. Карранза І. С. Філософія зброї та майстерність володіння ним: Християнська атака та захист / пер. з давньоісп. О. Мальцев, І. Лопатюк, В. Берман. Дніпро: ФОП Середняк Т.К., 2019. 376 с.

5. Кізілова С. Київ: людям за кілька годин роздали 10 тисяч автоматів для спротиву РФ. *Українська правда*. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2022/02/24/7325565/> (дата звернення: 22.04.2024).
6. Офіс Президента України. Інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського німецькому телеканалу ARD, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NnH75tFS96o> (дата звернення: 22.04.2024).
7. Після перемоги на 10% населення України буде поширюватися ветеранська політика – Лапутіна. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-laputina-veterany-killist/32422732.html> (дата звернення: 22.04.2024).
8. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-p#Text> (дата звернення: 22.04.2024).
9. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Протокол Організації Об'єднаних Націй від 31.05.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text (дата звернення: 22.04.2024).
10. Результати дослідження «Незаконний обіг і використання зброї в Україні у 2020» *Центр безпекових досліджень «СЕНСС»*. URL: <https://censs.org/illcit-agms-2020/> (дата звернення: 22.04.2024).
11. Результати дослідження «Незаконний обіг і використання зброї в Україні у 2021» *Центр безпекових досліджень «СЕНСС»*. URL: <https://censs.org/illcit-agms-2021/> (дата звернення: 22.04.2024).
12. Усі правоохоронні структури повинні працювати на виявлення незаконних боєприпасів та зброї, – Ігор Клименко (ВІДЕО). *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/usi-pravoohoronni-strukturi-povinni-praciuvati-na-viavlennia-nezakonnix-bojepripasiv-ta-zbroyi-igor-klymenko-video> (дата звернення: 22.04.2024).
13. Усі правоохоронні структури повинні працювати на виявлення незаконних боєприпасів та зброї, – Ігор Клименко. *Національна поліція України*. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/usi-pravoohoronni-strukturi-povynni-pratsiuvaty-na-vyavlennia-nezakonnnykh-boieprupasiv-ta-zbroi-igor-klymenko> (дата звернення: 22.04.2024).
14. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions of 09.12.2020 no. COM/2020/795. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0795>.
15. Award Abstract # 0621840 – The Cultural Cognition of Risk: Psychological and Social Mechanisms. *National Science Foundation*. URL: https://www.nsf.gov/awardsearch/showAward?AWD_ID=0621840 (date of access: 22.04.2024).
16. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (date of access: 22.04.2024).
17. Carlson J., James R. Conspicuously Concealed: Federal Funding, Knowledge Production, and the Criminalization of Gun Research. *Sociological Perspectives*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1177/07311214211012022> (date of access: 22.04.2024).
18. Ihde D. Technology and the lifeworld: From garden to earth. Bloomington: Indiana University Press, 1990. 226 p.
19. Latour B. Pandora's Hope. Harvard University Press, 1999. 336 p.
20. Louise C., UN Research Institute for Social Development, International Alert. The social impacts of light weapons availability and proliferation (Discussion paper No. 59, Call number UNRISD(05)/D4/No.59). Geneva: International Alert, UNRISD, 1995. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/227437> (date of access: 22.04.2024).
21. Micek J. L. No, guns do kill people. And the solution is glaringly obvious. *NC Newsline*. URL: <https://ncnewsline.com/2023/01/26/no-guns-do-kill-people-and-the-solution-is-glaringly-obvious/> (date of access: 22.04.2024).
22. Prevention of radicalisation. *Migration and Home Affairs*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation_en (date of access: 22.04.2024).
23. Simon J. Governing through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear (Studies in Crime and Public Policy). Oxford University Press, USA, 2007. 344 p.
24. The Gun Control Debate: You Decide (Contemporary Issues in Philosophy) / ed. by L. Nisbet. Amherst: Prometheus Books, 1990. 341 p.
25. The United Nations Inter-Agency Working Group on Disarmament, Demobilization and Reintegration. Glossary: Terms and Definitions. *Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards*. 2006. URL: <https://www.unddr.org/modules/IDDRS-1.20-Glossary.pdf> (date of access: 22.04.2024).

REFERENCES:

1. Bosak, S. (2023, November 1). Ministr vnutrishnikh sprav Ihor Klymenko: de-yure, naiavnist bud-yakoho pasportu, v tomu chysli i rosiiskoho, ne ye pidstavoiu dlia zvilnennia [Minister of Internal Affairs Ihor Klymenko: de jure, the presence of any passport, including a Russian one, is not grounds for dismissal]. *Ukrainski novyny*. Retrieved from <https://ukranews.com/ua/interview/3049-ministr-vnutrishnikh-sprav-igor-klymenko-de-yure-nayavnist-bud-yakogo-pasportu-v-tomu-chysli-i> [in Ukrainian].
2. HO «Ukrainskyi Zhinochyi Myslyvskyi Klub «DIANA» [NGO «Ukrainian Women's Hunting Club

- «DIANA»]. (n.d.) *Facebook*. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/319071895524818/>.
3. Ihor Klymenko: Stratehiia hromadskoi bezpeky ta tsyvilnoho zakhystu Ukrainy ta Kontseptsiia bezpekovooho seredovshcha v Ukraini na 2023-2026 roky – tse odni z vazhlyvykh stratehichnykh oriientyriv MVS [Ihor Klymenko: The Strategy of Public Safety and Civil Defense of Ukraine and the Concept of the Security Environment in Ukraine for 2023-2026 are one of the important strategic guidelines of the Ministry of Internal Affairs]. (2023). *Uriadovyi portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ihor-klymenko-stratehiia-hromadskoi-bezpeky-ta-tsyvilnoho-zakhystu-ukrainy-ta-kontseptsiia-bezpekovooho-seredovshcha-v-ukraini-na-2023-2026-roky-tse-odni-z-vazhlyvykh-stratehichnykh-oriientyriv-mvs> [in Ukrainian].
 4. Karranza, I. S. (2019). *Filosofiiia zbroi ta maistemist volodinnia nym: Khrystyianska ataka ta zakhyst [The the Philosophy of Arms and its Skill, and Christian Offense and Defense]*. (Oleh Maltsev, Iryna Lopatiuk, Valeriia Berman, Trans). Dnipro: FOP Seredniak T.K. [in Ukrainian].
 5. Kizilova, S. (2022). Kyiv: liudiam za kilka hodyn rozdaly 10 tysiach avtomativ dlia sprotyvu RF [Kyiv: in a few hours, people were given 10,000 automatic weapons to resist the Russian Federation]. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/24/7325565/> [in Ukrainian].
 6. Ofis Prezydenta Ukrainy (2024). Interviu Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho nimetskomu telekanalu ARD [Interview of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the German TV channel ARD]. *YouTube*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=NnH75tFS96o> [in Ukrainian].
 7. Pislia peremohy na 10% naseleattia Ukrainy bude poshyriuvatysia veteranska polityka – Laputina [After the victory, 10% of the population of Ukraine will spread the veteran policy – Laputina]. (2023, May 22). *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-laputina-veterany-kilkist/32422732.html> [in Ukrainian].
 8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 878 Pro zatverdzheniia Polozheniia pro Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 878 About approval of the Regulation on the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. (2015, October 28). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text> [in Ukrainian].
 9. Protokol proty nezakonnoho vyhotovlennia ta obihu vohnepalnoi zbroi, yii skladovykh chastyn i komponentiv, a takozh boieprypasiv do nei, yakyi dopovniuiie Konventsiiu Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti [Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime]. (2001). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text [in Ukrainian].
 10. Center for Security Studies «CENSS» (2021). Rezultaty doslidzhennia «Nezakonnyi obih i vykorystannia zbroi v Ukraini u 2020» [Results of the study «Illegal trafficking and use of weapons in Ukraine in 2020»]. *Center for Security Studies «CENSS»*. Retrieved from <https://censs.org/illcit-arms-2020/> [in Ukrainian].
 11. Center for Security Studies «CENSS» (2022). Rezultaty doslidzhennia «Nezakonnyi obih i vykorystannia zbroi v Ukraini u 2021» [Results of the study «Illegal trafficking and use of weapons in Ukraine in 2021»]. *Center for Security Studies «CENSS»*. Retrieved from <https://censs.org/illcit-arms-2021/> [in Ukrainian].
 12. Usi pravookhoronni struktury povynni pratsiuvaty na vyivlennia nezakonnykh boieprypasiv ta zbroi, – Ihor Klymenko (VIDEO) [All law enforcement structures should work to detect illegal ammunition and weapons, – Ihor Klymenko (VIDEO)]. (2023, Decemder 30). *Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/uk/news/usi-pravookhoronni-strukturi-povynni-praciuvati-na-vyivlennia-nezakonnix-bojepripasiv-ta-zbroiy-igor-klymenko-video> [in Ukrainian].
 13. Usi pravookhoronni struktury povynni pratsiuvaty na vyivlennia nezakonnykh boieprypasiv ta zbroi, – Ihor Klymenko [All law enforcement structures should work to detect illegal ammunition and weapons, – Ihor Klymenko]. (2023, Decemder 30). *National Police of Ukraine*. Retrieved from <https://www.npu.gov.ua/news/usi-pravookhoronni-struktury-povynni-pratsiuvaty-na-vyivlennia-nezakonnykh-boieprypasiv-ta-zbroi-ihor-klymenko> [in Ukrainian].
 14. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond COM/2020/795 (2020, December 9) . *The Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0795>
 15. Award Abstract # 0621840 – The Cultural Cognition of Risk: Psychological and Social Mechanisms. (n.d.) *National Science Foundation*. Retrieved from https://www.nsf.gov/awardsearch/showAward?AWD_ID=0621840
 16. Cambridge dictionary. (n.d.). Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/>.
 17. Carlson, J. Rina J. (2021). Conspicuously Concealed: Federal Funding, Knowledge Production, and the Criminalization of Gun Research. *Sociological Perspectives*. doi:10.1177/07311214211012022.
 18. Ihde, D. (1990). *Technology and the lifeworld: From garden to earth*. Bloomington: Indiana University Press.
 19. Latour, B. (1999). *Pandora's Hope*. Harvard University Press.
 20. Louise, C., UN Research Institute for Social Development, & International Alert. (1995). *The social impacts of light weapons availability and*

- proliferation* (Discussion paper No. 59, Call number UNRISD(05)/D4/No.59). Geneva: International Alert, UNRISD. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/227437>
21. Micek, J. L. (2023). No, guns do kill people. And the solution is glaringly obvious. *NC Newsline*. Retrieved from <https://ncnewsline.com/2023/01/26/no-guns-do-kill-people-and-the-solution-is-glaringly-obvious/>.
 22. Prevention of radicalisation. (2024). *Migration and Home Affairs*. Retrieved from https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation_en.
 23. Simon, J. (2007). *Governing through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear (Studies in Crime and Public Policy)*. Oxford University Press, USA.
 24. Nisbet, L. (Eds). (1990). *The Gun Control Debate: You Decide (Contemporary Issues in Philosophy)*. Amherst: Prometheus Books.
 25. The United Nations Inter-Agency Working Group on Disarmament, Demobilization and Reintegration. (2006). Glossary: Terms and Definitions. *Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards*. Retrieved from <https://www.unddr.org/modules/IDDRS-1.20-Glossary.pdf>

Делятинчук Андрій Іванович,
здобувач кафедри публічного управління та адміністрування Інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 6, e-mail: andrdelyatun@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-7778-5715>

Deliatynchuk Andrii Ivanovych,
graduate student of the Department of Public Management and Administration, Institute of Humanitarian Training and Public Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 76010, Ivano-Frankivsk, 6, Korolia Danyla Str., e-mail: andrdelyatun@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-7778-5715>

РОЗВИТОК ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЄС ДЛЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Анотація. Стаття представляє історико-компаративний аналіз становлення та розвитку публічної політики розвитку гірських територій Українських Карпат як невід'ємної складової стратегії ЄС для Карпатського регіону, що становить **мету даної роботи**. Системний та історико-компаративний аналіз публічної політики Європейського Союзу та України складають **методологію** проведеного дослідження.

Наукова новизна полягає в узагальненні та систематизації історичного поступу формування та реалізації Європейської та Української публічної політики розвитку Карпатського регіону від 1991 до 2022 року. Обґрунтовано, що Карпатський регіон має стратегічне значення у розвитку територій Центрально-Східної Європи, який відіграє важливу роль для інтеграції європейського транснаціонального простору завдяки своєму набору спільних рис та викликів. Обґрунтовано, що подальший розвиток Українських Карпат є неможливим без сталого розвитку Карпатського макрорегіону в цілому, зміцнення міждержавної співпраці та розбудови партнерських відносин, спрямованих на забезпечення спільної відповіді на виклики, засновані на принципах та цінностях, визначених Карпатською конвенцією, що передбачає, зокрема, необхідність формування й реалізації політики згуртованості та транснаціонального співробітництва між Україною та Європейським Союзом, розробки відповідних макрорегіональних стратегій сталого розвитку гірських територій Карпат як елементу європейської інтеграції.

Зроблено **висновки**, що використання ресурсів Карпат має здійснюватися у сталий та раціональний спосіб, з повагою до культурної спадщини та навколишнього середовища, і має приносити користь людям та природі, для яких завдання полягає в адаптації не лише до зростаючого антропогенного тиску, а й до зміни клімату та погіршення якості екологічних компонентів.

Ключові слова: публічне врядування, розвиток гірських територій, Карпати, ЄС, Україна.

DEVELOPMENT OF THE MOUNTAIN TERRITORIES OF UKRAINE AS A COMPONENT OF THE EU STRATEGY FOR THE CARPATHIAN REGION

Abstract. The article presents a historical and comparative analysis of the formation and development of the public policy for the development of the mountainous territories of the Ukrainian Carpathians as

an integral component of the EU strategy for the Carpathian region, which is the **purpose of this work**. Systematic and historical-comparative analysis of the public policy of the European Union and Ukraine make up the **methodology** of the conducted research.

The **scientific novelty** consists in the generalization and systematization of the historical progress of the formation and implementation of the European and Ukrainian public policy for the development of the Carpathian region from 1991 to 2022. It is substantiated that the Carpathian region has a strategic importance in the development of the territories of Central-Eastern Europe, which plays an important role for the integration of the European transnational space due to its set of common features and challenges. The most important directions of joint activities for the further development of the Carpathian macro-region at the local, national and international levels are: mitigating the consequences of climate change and protecting biodiversity, ensuring access to green energy, increasing the competitiveness and cohesion of the Carpathian region, including the use of endogenous innovation potential. It is substantiated that the further development of the Ukrainian Carpathians is impossible without the sustainable development of the Carpathian macro-region as a whole, the strengthening of interstate cooperation and the development of partnership relations aimed at ensuring a joint response to challenges based on the principles and values defined by the Carpathian Convention, which includes, in particular, the need formation and implementation of the policy of cohesion and transnational cooperation between Ukraine and the European Union, development of appropriate macro-regional strategies for the sustainable development of the Carpathian mountain areas as an element of European integration.

It was **concluded** that the use of the resources of the Carpathians should be carried out in a sustainable and rational way, with respect for cultural heritage and the environment, and should bring benefits to people and nature, for whom the task is to adapt not only to the growing human pressure, but also to climate change and deterioration of the quality of ecological components.

Key words: public governance, development of mountain areas, Carpathians, EU, Ukraine.

Постановка проблеми (вступ). Фізико-географічні умови існування населених територій на земній кулі значною мірою впливають на характер та особливості життєдіяльності територіальних громад, їх культуру, формування економічного й соціального укладу населених пунктів. Ця специфіка обумовлює той чи інший потенціал розвитку, заснований на потенціалі й перевагах навколишнього ландшафту, схильності мешканців до ведення тих чи інших конкретних видів діяльності, спільній культурній спадщині та ідентичності. Близькі типи територій, як правило, стикаються з близькими за своїм характером проблемами, спільними або схожими викликами, що часто не мають політико-адміністративних кордонів або виходять далеко за них. Це призводить до об'єктивного формування функціональних регіонів, де географічна специфіка даної території (наприклад, спільного моря або гірського району) спонукає територіальні громади до співпраці поза територіальними кордонами. Зазначене в повній мірі стосується Українських Карпат, життєдіяльність яких є невіддільною від життєдіяльності Карпат польських, словацьких або румунських.

Гірські території України є унікальним національним багатством нашого народу, вони зберігають важливу природну і культурну спадщину та підтримують стабільність екосистем

на обширних прилеглих територіях. Тому гірські території не тільки мають бути невід'ємною частиною стратегічного розвитку держави та забезпечувати стале функціонування економічного простору, формування соціальної сфери, але й зберігати та примножувати унікальний природний потенціал навколишнього середовища.

В контексті європейської парадигми сталого розвитку, імplementованої в українському нормативно-правовому полі українська держава має формувати соціально-економічну політику розвитку гірських територій у відповідності до офіційної Стратегії Європейського Союзу для Карпатського регіону з врахуванням економічних, соціально-політичних, культурних, екологічних чинників, посилюючи їх інтегрованість у європейський простір, що вимагає встановити цілі та розробити ефективні механізми їх реалізації. Зазначене актуалізує дослідження проблем та перспектив розвитку гірських територій України як складової стратегії ЄС для Карпатського регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В силу специфіки сучасних подій в світі та особливо в обставинах продовження війни в Україні багато інших проблем відійшли на "другий план політичного порядку денного" як власне України, так і Європейського Союзу. Зокрема

це стосується проблематики розвитку гірських територій Карпатського регіону, увага до якої від початку повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну значно зменшилась. Відтак останні дослідження та наукові публікації за цією тематикою за невеликим виключенням здебільшого датуються передвоєнними часами. В даній роботі ми спиратимемося на науковий доробок таких науковців та експертів, як М. А. Блажівська, яка деталізує особливості упровадження публічно-управлінських механізмів розвитку територіальних громад (Блажівська, 2020); В. С. Кравців та П. В. Жук, що аналізують стан та перспективи розвитку гірських територій України у парадигмі європейського досвіду (Кравців, Жук, 2018); Ю. І. Стадницький, який разом з В. С. Кравцевим характеризує міжнародні акти, дотичні гірської політики й світовий досвід реалізації таких нормативно-правових документів (Стадницький, Кравців, 2005); С. В. Криштанович, котра здійснила монографічний комплексний аналіз соціально-економічного розвитку гірських територій в Україні й у країнах ЄС, які забезпечуватимуть сталий розвиток гірських територій (Криштанович, 2017); М. Лендбел, що зосереджує наукову увагу на європейському досвіді функціонування спеціальних інституцій розвитку територій (Лендбел, 2001); А. Ткачук, С. Максименко, С. Таппер, які окреслюють можливості розвитку гірських територій в умовах децентралізації (А. Ткачук, С. Максименко, С. Таппер, 2018); К. Д. Ніколаєв, що характеризує міжнародне співробітництво та його вплив на політику екологічної безпеки в Україні (Ніколаєв 2023); І. В. Свида, яка розкриває роль і значення гірських територій в контексті стійкого розвитку українських Карпат (Свида, 2014); В. В. Химинець, що окреслює перспективи еколого-економічного розвитку Карпатського регіону (Химинець, 2016).

Мета статті (постановка завдання). Метою даної наукової розвідки є історико-компаративний аналіз становлення та розвитку публічної політики розвитку гірських територій Українських Карпат як невід'ємної складової стратегії ЄС для Карпатського регіону.

Методологія дослідження. Основними методологічними засадами даної статті є системний та історико-компаративний аналіз публічної політики Європейського Союзу та України, що дозволили розкрити стан Карпатського регіону, а також передумови та поточну публічно-управлінську діяльність на державному, міждержавному та субдержавному рівнях в контексті Стратегії ЄС для Карпатського регіону як важливого

елементу поглиблення загальноєвропейських процесів регіоналізації, а також представлення перспектив прийняття цієї стратегії.

Виклад основного матеріалу. Карпатський гірський масив за своїми розмірами та довжиною простягання є другим в Європі (після Скандинавських гір) й першим за кількістю країн, розташованих на його теренах. При цьому Карпати розташовані периферійно по відношенню до європейських центрів розвитку, а також відокремлені зовнішнім кордоном ЄС, що є значним бар'єром для співпраці та розвитку. Карпатські регіони залишаються найбіднішими в ЄС, тоді як соціально-економічні виклики, з якими стикаються різні частини цього макрорегіону, хоча й розділені національними кордонами, схожі. Водночас цей регіон має значний потенціал. Частина гірських територій вкрита пралісами, званими Карпатським лісом, які виконують дуже важливі екологічні функції та екосистемні послуги. Функціонуючі (напів)природні екосистеми є притулком для багатьох видів флори і фауни, підтримуючи рівень біорізноманіття, ліси є справжнім резервуаром води, а всю територію можна назвати зеленими легнями Центральної та Східної Європи. Макрорегіон характеризується безцінними ландшафтними та культурними цінностями, які слід оберігати і водночас використовувати їхній потенціал. Місцевість також вирізняється різноманітною архітектурою та культурою, які є основою спільної карпатської самобутності. Більш повне використання цього потенціалу може бути досягнуто через тісну співпрацю між країнами, наприклад, через створення карпатського бренду, який підтримує діяльність для туризму, засновану на ландшафтних цінностях та культурній спадщині, а також екологічне сільське господарство та регіональну кухню.

Україна, Румунія, Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Сербія та Австрія мають у своєму складі адміністративно-територіальні утворення в локації Карпатських гір, що зумовлює як макрорегіоналізацію в межах самих цих країн, так і в межах Європейського Союзу, спонукають прикордонні регіони й країни до транс-кордонного співробітництва.

Слід визнати, що співробітництво в рамках макрорегіонів не є абсолютно новим явищем європейської інтеграції. Такий підхід діє в ЄС вже багато років. Його відправною точкою є відображення того, що адміністративні кордони – часто штучно – розділяють території численними та різноманітними зв'язками. На переконання європейської спільноти політика

розвитку має виходити за ці межі та враховувати спільні потреби й виклики, характерні для кожної території. Відповідно до цього підходу в ЄС склалася практика врахування специфіки макрорегіонів та їх захисту в першу чергу в рамках міжнародних конвенцій про охорону природи, тобто ратифікованих, багатосторонніх угод, створених на основі міжнародних правових договорів.

Як в Україні, так і в цілому у Європі, гірські території характеризуються складними географічно-природничими, соціально-економічними, транспортно-логістичними умовами, відрізняються своїм периферійним статусом у складних умовах життєдіяльності. Саме тому розвиток гірських територій є в центрі уваги міжнародних інституцій найвищого рівня. Так, ще в далекому 1991 році було укладено «Альпійську конвенцію» з програмою стратегії дій ЄС для альпійського регіону.

Роком пізніше на конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. гірські регіони були зараховані до вразливих екосистем і обговорення проблем їх розвитку було визнано однією із пріоритетних тем світового Порядку денного на XXI ст. (Програма..., 2000,69). У 2003 році Третьою Європейською конференцією гірських районів було ухвалено «Європейську хартію гірських регіонів». За рекомендацією Ради Європейського союзу цю Хартію було покладено за основу створення Рамкової конвенції, згідно з якою держави-члени Ради Європи мали взяти на себе зобов'язання забезпечити юридичне визнання особливої природи гірських регіонів, що має відобразитись як в організації політичних й адміністративних структур, так у конкретній політиці в окремих галузях загальної діяльності; розробляти і здійснювати таку політику територіального планування в гірських регіонах, яка сприяла б сталому розвитку традиційної діяльності з урахуванням потреб охорони довкілля.

В ході зазначеної конференції зазначалося, що Карпатський макрорегіон є демографічно регресивною територією – протягом попередніх десятиліть тут відбувалося щорічне зменшення кількості мешканців, внаслідок чого населення Карпат скоротилося на 2,7 млн осіб. Скорочення чисельності населення відбулося в більшості карпатських країн, що належать до за винятком Словаччини. Другим тривожним явищем було визначено економічну ситуацію в макрорегіоні, про що свідчить низьке значення ВВП на душу населення порівняно з європейським простором

в цілому та Альпійським макрорегіоном як релевантно порівняним. Було встановлено, що в Карпатах все ще існують диспропорції у соціальній та економічній сферах. Ще однією диспропорцією постав вищий рівень розвитку північної частини макрорегіону (Чехія, Словаччина, північна Угорщина, Польща), ніж у південно-східній частині (Україна, Румунія та Сербія) (Програма..., 2000,60).

З урахуванням того, що багато країн світу вже завдали шкоди своєму природному середовищу і виступають основними джерелами екологічного забруднення, особливо важливим К. Д. Ніколаєв визначає введення Карпатської конвенції. Ця конвенція призначена сприяти збереженню найбільшого в Європі заповідника дикої природи, оточеного горами, що визначається як ключовий шлях для подальшого екологічного розвитку країн Східної Європи (Ніколаєв,2023, 62). Карпатська конвенція була прийнята 22 травня 2003 року в Києві з наступною її ратифікацією Україною, Чехією, Польщею, Румунією, Сербією, Словацькою Республікою та Угорщиною (попри зусилля урядів зазначених країн Європейська комісія Карпатську конвенцію так і не ратифікувала). Метою цієї Карпатської конвенції є як охорона, так і сталий розвиток Карпат, а сфера її застосування охоплює такі сфери: управління земельними ресурсами, охорона біорізноманіття, просторове планування, управління водними ресурсами, сільське та лісове господарство, транспорт та інфраструктура, туризм, промисловість та енергетика, культурна спадщина, моніторинг стану довкілля за допомогою системи раннього попередження, пом'якшення та адаптація до наслідків зміни клімату, нарощування знань, екологічна свідомість та соціальна участь.

Оцінюючи можливості та реальний потенціал Карпатського макрорегіону у 2016 році Міністерство інвестицій та розвитку Польщі розпочало неформальну співпрацю з країнами Карпат: Чехією, Молдовою, Румунією, Словацькою Республікою, Сербією, Україною та Угорщиною, спрямовану на підготовку ґрунту для прийняття макрорегіональної стратегії ЄС для Карпат. Відповідно до науково обґрунтованого політичного підходу було підготовлено діагноз з урахуванням аспектів соціально-економічного та просторового розвитку Карпат. В результаті цієї роботи, за підтримки зовнішніх експертів, було розроблено проект Карпатської стратегії, який було погоджено з міжнародною групою експертів урядового рівня. Головною метою Карпатської стратегії було визначено:

«посилення конкурентоспроможності та привабливості Карпатського регіону та покращення якості життя мешканців на основі його внутрішнього потенціалу розвитку, з повагою до природної та культурної спадщини Карпат» (Strategia karpacka, 2018).

Карпатська стратегія єднала в собі три ключові цілі: «Конкурентоспроможні Карпати», «Зелені Карпати» та «Когерентні Карпати». Також було виділено горизонтальний напрямок: інституційна кооперація та просторове планування. Проект Карпатської стратегії містить зразкові напрямки дій, які можуть стати флагманськими проектами для кожної з цілей стратегії. Це: Карпатська платформа трансферу технологій, інкубатор «зелених індустрій», центр підтримки інновацій (мета «Конкурентоспроможні Карпати»); універсальна система раннього попередження про стихійні лиха та розвиток нових технологій генерації енергії (мета «Зелені Карпати»); ViaCarpathia та інтермодальність – ефективна інтеграція транскордонного залізничного сполучення з громадським транспортом (ціль «Когерентні Карпати»). Прикладами горизонтальних дій є: посилення співпраці між карпатськими містами та селами, спільна координація управління просторовим плануванням та посилення транскордонного співробітництва. За результатами підготовки проекту стратегії 5 вересня 2018 року в Криниці Здруй було підписано Карпатську декларацію, підписантами якої стали Словаччина, Україна, Угорщина та Польща (DeklaracjaKarpacka, 2018). У лютому 2019 року було розроблено Карпатську дорожню карту, метою якої було спланувати наступні кроки на шляху до прийняття макростратегії. Проте вже наприкінці того ж року розпочалася світова пандемія Ковід-19, потім війна в Україні і внаслідок цих глобальних катаклізмів реалізація Карпатської стратегії відклалася до «кращих часів».

Узагальнюючи світові та європейські підходи С. В. Криштанович зазначає, що «у світовій практиці вже давно сформувався та знайшло застосування розуміння гірської політики як інструмента найбільш повної реалізації соціально-економічних проблем населення, яке проживає в гірських районах. Основою гірської політики зарубіжних країн є визнання того, що гори є винятковим природним і культурним спадком, який необхідно берегти й розвивати; ключову роль у процесі збереження та розвитку цього спадку відіграє постійна присутність (проживання) у гірських регіонах людей: по-перше, як невід'ємної складової частини цього спадку,

по-друге, як необхідна умова забезпечення ефективної охорони ландшафтів і природних ресурсів гір; специфіка гірських регіонів (важкодоступність, нерівність рельєфу тощо) ускладнює забезпечення основних потреб населення; населенню гірських регіонів необхідно гарантувати право на проживання та працю у горах, а також на умови та рівень життя такі ж, як і в тих регіонах, що перебувають у більш сприятливому становищі» (Криштанович, 2017,21).

В Україні розвиток гірських регіонів територіальних громад закріплений в таких документах як Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020–2022 роки та Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Ці стратегічні документи містили завдання та передбачувані дії органів публічного управління щодо покращення стану інфраструктурного середовища, соціально-культурних об'єктів, бережливого використання природних ресурсів активізації діяльності з охорони природних екосистем та зміцнення рівня екологічної безпеки гірських регіонів, попередження та подолання наслідків катастроф техногенного характеру тощо (Про затвердження..., 2020). Очевидно, що після перемоги й початку відбудови України буде необхідно серед першочергових урядових рішень прийняти нову Стратегію розвитку гірських територій України, яка «має бути значно більш деталізованою, з чіткими пріоритетами й завданнями, підкріпленими ресурсним забезпеченням, ефективними механізмами і засобами впливу безпосередньо у сферах екології, природокористування, соціальної рівності і стабільності, поєднанням соціальних потреб місцевого населення із економічними вигодами цих територій, якості життя територіальних громад в цілому» (Кравців, Жук, 20128, 66).

Відповідно до європейських стандартів та принципів основою нової державної політики розвитку гірських територій має стати розуміння того, що гори є винятковим природним і культурним спадком, який необхідно берегти й розвивати; ключову роль у процесі збереження та розвитку цього спадку відіграє постійна присутність (проживання) у гірських регіонах людей: по-перше, як невід'ємної складової частини цього спадку, по-друге, як необхідна умова забезпечення ефективної охорони ландшафтів і природних ресурсів гір; специфіка гірських регіонів (важкодоступність, нерівність рельєфу тощо) ускладнює забезпечення основних потреб населення; населенню гірських регіонів необхідно гарантувати право на проживання та працю у горах, а також на умови

та рівень життя такі ж, як і в тих регіонах, що перебувають у більш сприятливому становищі (Кравців, Стадницький, 2005, 11).

Україна має ретельно вивчати та спиратися на європейський досвід формування та реалізації державної політики розвитку гірських територій, яка носить цілеспрямований і систематичний характер, спрямований на розвиток соціально-економічної інфраструктури гірських територіальних громад, дотримання екологічної і соціальної безпеки місцевого населення відповідно до міжнародних соціально-економічних стандартів.

У стратегічному плані повоєнна державна політика розвитку гірських територій українських Карпат має передбачати: формування системи інвестиційної привабливості територіальних громад, зацікавлення інвесторів до співпраці в рамках проектів сприяння розвитку об'єднаних територіальних громад (Блажівська, 2020, 184); запровадження пільгового режиму інвестиційної діяльності з метою забезпечення їх економічного розвитку, сприяння зайнятості населення та подолання негативних наслідків трудової міграції (Свида, 2014, 69); запровадження переходу в гірських районах Карпатського регіону на кластерний тип їх розвитку з формуванням науково-виробничих кластерів чотирьох типів: фармацевтичної, харчової, оптичної та електронної промисловості (Химинець, 2016, 27); створення підприємницької корпорації у провідній галузі гірських територій – рекреаційно-туристичній, що надасть рекреаційно-туристичній галузі гірських територій можливості постійної диверсифікації та значною мірою сприятиме здатності адаптуватися територіальним громадам до змін у зовнішньому середовищі (Криштанович, 2017, 212).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Карпатський регіон має стратегічне значення у розвитку територій Центрально-Східної Європи, який відіграє важливу роль для інтеграції європейського транснаціонального простору завдяки своєму набору спільних рис та викликів. Подальший розвиток Українських Карпат є неможливим без сталого розвитку Карпатського макрорегіону в цілому, зміцнення міждержавної співпраці та розбудови партнерських відносин, спрямованих на забезпечення спільної відповіді на виклики, засновані на принципах та цінностях, визначених Карпатською конвенцією, що обумовлює необхідність, зокрема, формування й розвитку політики згуртованості та транснаціонального співробітництва між Україною та Європейським Союзом, розробки відповідних макрорегіональ-

них стратегій сталого розвитку гірських територій Карпат як елементу європейської інтеграції.

Використання ресурсів Карпат має здійснюватися у сталий та раціональний спосіб, з повагою до культурної спадщини та навколишнього середовища, і має приносити користь людям та природі, для яких завдання полягає в адаптації не лише до зростаючого антропогенного тиску, а й до зміни клімату та погіршення якості екологічних компонентів. Найважливішими напрямками спільної діяльності з подальшого розвитку Карпатського макрорегіону на місцевому, національному та міжнародному рівнях є: пом'якшення наслідків зміни клімату та захист біорізноманіття, забезпечення доступу до зеленої енергії, підвищення конкурентоспроможності та згуртованості Карпатського регіону, включаючи використання ендегенного інноваційного потенціалу. Розробка й обґрунтування таких заходів має стати предметом подальших перспективних розвідок в даному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Блажівська М. А. Особливості запровадження публічно-управлінських механізмів розвитку територіальних громад. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 3. С. 93–106.
2. Кравців В. С., Жук П. В. Розвиток гірських територій України у парадигмі європейського досвіду. *Економіка України*. 2018. № 5. С. 61–72.
3. Кравців В. С., Стадницький Ю. І. Гірська політика: міжнародні акти і світовий досвід. Львів : ІРД НАН України, 2005. 50 с.
4. Криштанович С. В. Публічний менеджмент соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 207 с.
5. Лендьял М. Спеціальні інститути розвитку територій: Європейський досвід. *Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів* / за ред. С. Максименка. Київ : Центр Ін-ту Схід-Захід? 2001. С. 67–148.
6. Можливості розвитку гірських територій в умовах децентралізації. Програма «U-LEAD з Європою». Київ: б.м., 2018. 44 с. URL :<https://decentralization.ua/uploads/library/file/293/Mountain-areas.pdf>
7. Ніколаєв К. Д. Міжнародне співробітництво та його вплив на політику екологічної безпеки в Україні. *Публічне урядування*. 2023. № 3 (36). С. 60–65. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3\(36\)-7](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3(36)-7)
8. Програма дій „Порядок денний на XXI століття / пер. з англ. Київ: Інтелсфера, 2000. 360 с.
9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 695. *Урядовий портал: сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

10. Свіда І. В. Роль гірських територій в контексті стійкого розвитку українських Карпат. *Економічний форум*. 2014. № 2. С. 64–71.
11. Сталій розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір : резолюція Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи від 28 жовтня 2010 р. № 315. URL : www.europe.eu.int/eur-lex/en.
12. Химинець В. В. Перспективи еколого-економічного розвитку Карпатського регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1 (2). С. 23–29.
13. Deklaracja Karpacka przyjęta 5 września 2018 w Krynicy Zdroju. URL: https://www.gov.pl/documents/33377/436740/Carpathian_Declaration_PL.pdf
14. Strategia karpacka, projekt przygotowany przez M i R. Współpraca regionalna państw karpaccich. 2018. <https://www.konwencjakarpacka.org.pl-component/content/article/114-wydarzenia/209-wspolpraca-regionalna-panstw-karpackich-idea-i-jej-przyszlosc?Itemid=635>

REFERENCES:

1. Blazhivska, M. A. (2020). Osoblyvosti uprovadzhennya publichno-upravlins'kykh mekhanizmiv rozvytku terytorial'nykh hromad [Peculiarities of the implementation of public management mechanisms for the development of territorial communities]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya – Efficiency of public administration*, Vol. 3, Pp. 93–106. [in Ukrainian].
2. Kravtsiv, V. S. & Zhuk, P. V. (2018). Rozvytok hirs'kykh terytoriy Ukrainy u paradyhmiyevropeys'kohodovidu [Development of mountainous areas of Ukraine in the paradigm of European experience]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, Vol. 5, Pp. 61–72. [in Ukrainian].
3. Kravtsiv, V. S. & Stadnyts'kyi, YU. I. (2005). Hirs'kapolityka: mizhnarodniakty i svitovyydosvid [Mountain policy: international acts and world experience]. Lviv: IRD of the National Academy of Sciences of Ukraine. 50 p. [in Ukrainian].
4. Kryshtanovych, S. V. (2017). Publichnyi menedzhment sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku hirs'kykh terytoriy Karpat-s'kohorehionu : monohrafiya [Public management of socio-economic development of mountain areas of the Carpathian region: monograph]. Lviv: LDUFK. 207 p. [in Ukrainian].
5. Lendel, M. (2001). Spetsial'ni instytuty rozvytku terytoriy: Yevropeys'kyi dosvid [Special institutes for territorial development: European experience]. *Instytuty ta instrumenty rozvytku terytoriy. Nashlyakhu do yevropeys'kykh pryntsypiv – Institutions and instruments of territorial development. On the way to European principles*. edited by S. Maksimenko. Kyiv: East-West. Pp. 67–148. [in Ukrainian].
6. Mozhlyvosti rozvytku hirs'kykh terytoriy v umovakh detentralizatsiyi. Prohrama «U-LEAD z Yevropyu» [Possibilities of development of mountain areas in conditions of decentralization. «U-LEAD with Europe» program]. (2018). Kyiv. 44 p. Retrieved from: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/293/Mountain-areas.pdf> [in Ukrainian].
7. Nikolayev, K. D. (2023). Mizhnarodne spivrobitnyctvo ta yoho vplyv na polityku ekolohichnoyi bezpeky v Ukraini [International cooperation and its influence on the policy of environmental security in Ukraine]. *Publichneuryaduvannya – Public administration*, Vol. 3 (36), Pp. 60–65. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3\(36\)-7](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3(36)-7) [in Ukrainian].
8. Prohramadiy «Poryadok dennynya KHKHI stolittya» [Action program «Agenda for the 21st century»] (2000). Kyiv: Intelsfera. 360 p. [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5.08.2020 r. № 695 [On the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020 No. 695]. *Government portal of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> [in Ukrainian].
10. Svyda, I. V. (2014). Rol' hirs'kykh terytoriy v konteksti stiykoho rozvytku ukraïns'kykh Karpat [The role of mountain areas in the context of sustainable development of the Ukrainian Carpathians]. *Ekonomichnyy forum – Economic Forum*, Vol. 2, Pp. 64–71. [in Ukrainian].
11. Staly rozvytok hirs'kykh rehioniv i dosvid Karpat-s'kykh hir : rezolyutsiya Konhresu mistsevykh i rehional'nykh vlad Rady Yevropy vid 28 zhovtnya 2010 r. № 315 [Sustainable development of mountain regions and the experience of the Carpathian Mountains: resolution of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe of October 28, 2010 No. 315]. Retrieved from: www.europe.eu.int/eur-lex/en. [in Ukrainian].
12. Khymynets, V. V. (2016). Perspektyvy ekoloho-ekonomichnoho orozvytku Karpat-s'kohorehionu [Prospects of ecological and economic development of the Carpathian region]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskohouниверситету. Seriya : Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economy*, Vol. 1 (2), Pp. 23–29. [in Ukrainian].
13. Deklaracja Karpacka przyjęta 5 września 2018 w Krynicy Zdroju [The Carpathian Declaration adopted on September 5, 2018 in Krynica Zdrój]. (2018) Retrieved from: https://www.gov.pl/documents/33377/436740/Carpathian_Declaration_PL.pdf [in Polish].
14. Strategia karpacka, projekt przygotowany przez M i R. (2018). Współpraca regionalna państw karpaccich [Carpathian strategy, project prepared by the Ministry of Infrastructure and Development. (2018). Regional cooperation of the Carpathian countries] Retrieved from: <https://www.konwencjakarpacka.org.pl-component/content/article/114-wydarzenia/209-wspolpraca-regionalna-panstw-karpackich-idea-i-jej-przyszlosc?Itemid=635> [in Polish].

Дзвінчук Дмитро Іванович,

доктор філософських наук, професор, директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, e-mail: dzvin56@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6391-3822>

Dzvinchuk Dmytro Ivanovych,

Doctor of Science of Philosophy, Professor, Director of the Institute of Humanities and Public Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 76010, Ivano-Frankivsk, 13, Korolia Danyla Str., e-mail: dzvin56@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6391-3822>

Гринишин Іван Іванович,

магістр публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, e-mail: vano.gr.77@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-8486-5357>

Grynyslyn Ivan Ivanovych,

Master of Public Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 76010, Ivano-Frankivsk, 13, Korolia Danyla Str., e-mail: vano.gr.77@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-8486-5357>

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розкривається сутність та зміст інституту звернення громадян до органів публічної влади в Україні в системі взаємодії органів публічної влади та суспільства як механізму реалізації конституційних гарантій соціально-політичних прав і свобод людини, що становить **мету даної роботи**. Такі взаємопов'язані наукові методи як узагальнення, систематизації та прогностичного аналізу складають **методологію** проведеного дослідження, що дало змогу визначити сучасний стан та перспективи формування й функціонування механізмів звернення громадян до органів публічної влади в Україні.

Наукова новизна полягає в узагальненні та систематизації сутності й особливостей інституту звернення громадян до органів державної влади й місцевого самоврядування як певного механізму унормованої взаємодії державних інституцій та суспільства, елементу зворотного зв'язку такої взаємодії та форми контролю громадян за діяльністю установ і органів публічного адміністрування щодо реалізації ними закріплених функцій і повноважень.

Зроблено **висновки**, що в Україні вже сформовано сучасну систему механізмів звернення громадян до органів публічної влади України та процедур їх опрацювання, яка в цілому відповідає європейським і світовим стандартам. Водночас, інституційна система звернення громадян до органів публічної влади України потребує подальшого вдосконалення, яке запропоновано здійснити в шести основних напрямках: нормативно-правове забезпечення; структурно-функціональна розбудова органів публічної влади; кадрове забезпечення структурних підрозділів по роботі зі звер-

неннями; фінансово-технічне та програмне забезпечення; впровадження інноваційних сучасних форм роботи зі зверненнями громадян; формування політичної культури публічного діалогу.

Ключові слова: звернення громадян, петиції, публічне управління, система адміністративних послуг, взаємодія держави та суспільства.

THE ESSENCE, CONTENT AND DIRECTIONS OF THE IMPROVEMENT OF THE INSTITUTE OF CITIZEN APPEALS IN UKRAINE

Abstract. The article reveals the essence and content of the institution of citizens' appeal to public authorities in Ukraine in the system of interaction between public authorities and society as a mechanism for implementing constitutional guarantees of socio-political human rights and freedoms, which is the **purpose of this work**. Such interconnected scientific methods as generalization, systematization and prognostic analysis make up the **methodology** of the conducted research, which made it possible to determine the current state and prospects of the formation and functioning of the mechanisms of citizens' appeal to public authorities in Ukraine.

The **scientific novelty** is in the generalization and systematization of the essence and features of the institution of citizens' appeal to state authorities and local self-government bodies as a certain mechanism of normalized interaction between state institutions and society, an element of feedback of such interaction and a form of citizen control over the activities of institutions and bodies of public administration regarding the implementation functions and powers established by them.

It is **concluded** that Ukraine has already formed a modern system of mechanisms for citizens to appeal to the public authorities of Ukraine and procedures for their processing, which generally align with the European and world standards. At the same time, the institutional system of citizens' appeals to public authorities of Ukraine needs further improvement, which is proposed to be implemented in six main areas: regulatory and legal support; structural and functional development of public authorities; personnel support of structural divisions for work with appeals; financial, technical and software; introduction of innovative modern forms of work with citizens' appeals; formation of political culture of public dialogue.

Key words: appeals of citizens, petitions, public administration, system of administrative services, interaction of the state and society.

Постановка проблеми (вступ). Демократизація процесів публічного врядування в Україні є неможливою без розбудов системи ефективної взаємодії та постійної публічної комунікації влади та суспільства, механізмів зворотного зв'язку, що надають можливості органам влади оперативно реагувати на проблеми громадян, забезпечувати їх законні права та інтереси. Одним з таким механізмів є інститут звернень/петицій громадян, що в сучасному світі виступає як важливий інструмент впливу громадянського суспільства на публічну владу та форма участі громадян у процесах підготовки й ухвалення державно-управлінських рішень. Законодавчі гарантії щодо права громадянина на звернення до органів публічної влади держави та органів місцевого самоврядування, які виконують функції суб'єктів владних повноважень, є важливим елементом публічних комунікацій між державою і громадянами та одним із лакмусових індикаторів щодо рівня розвитку громадянського суспільства, показником демократизації суспільства та демократичних перетворень у державі.

Отже, з точки зору науки публічного управління та адміністрування є актуальним розкриття сутності й особливостей інституту звернення/петицій громадян до органів державної влади й місцевого самоврядування як певного механізму унормованої взаємодії державних інституцій та суспільства, елементу зворотного зв'язку такої взаємодії та форми контролю громадян за діяльністю установ і органів публічного адміністрування щодо реалізації ними закріплених функцій і повноважень, підготовки, ухвалення та контролю реалізації нагальних публічно-управлінських рішень, залучення громадян до участі в процесах публічного врядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблематики формування й реалізації права громадян на звернення, його принципів та функцій в українському науковому дискурсі просторі є стійким та доволі поширеним. Так, звернення до відкритих баз Національної бібліотеки України імені В. Вернадського за ключовими тегами «звернення громадян» видає понад 250 наукових статей в періодичних фахових наукових журналах України,

близько 150 публікацій в реферативній базі даних та книжкових виданнях, 20 авторефератів дисертації. В даній роботі ми спиратимемося на науковий доробок таких науковців та експертів як А. С. Бідучак, що здійснює аналіз роботи зі зверненнями громадян в Україні та рівні їх контролю (Бідучак, 2023, с. 6-11); С. П. Кандзюба та О. В. Кравцов, котрі характеризують інформаційно-аналітичну систему «звернення громадян» як інструменту громадського контролю (Кандзюба, Кравцов, 2011); Л. Кисіль, що зосереджує увагу на адміністративно-правових аспектах регулювання відносин, що виникають за зверненнями громадян до органів публічної адміністрації (Кисіль, 2017, с. 109-113); О. К. Костюкевич, який окреслює функції права громадян на звернення (Костюкевич, 2009, с. 164-197); М. О. Кравцов, котрий досліджує процеси становлення інституту звернень громадян як конституційного механізму реалізації прав і свобод людини в Україні (Кравцов, 2022, с. 38-44); Ю. Е. Лагутов, що розглядає звернення громадян як важливу складову захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (Лагутов, 2009); І. Є. Савич, який з'ясував юридичну природу, сутність та змістовне наповнення поняття «звернення громадянина» як конституційно-правової категорії (Савич, 2020, с. 73-81); В. М. Цимбалюк, котрий розкриває сутність права громадян на звернення до публічної адміністрації (Цимбалюк, 2012, с. 88-92).

Мета статті (постановка завдання). Метою даної наукової розвідки є аналіз сутності та змісту інституту звернення громадян до органів публічної влади в Україні в системі взаємодії органів публічної влади та суспільства як механізму реалізації конституційних гарантій соціально-політичних прав і свобод людини та вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення механізмів звернення громадян до органів публічної влади України.

Методологія дослідження. Основним методологічним підходом даної статті є застосування групи взаємопов'язаних наукових методів, зокрема – аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та систематизації, порівняльно-історичного, системного, проблемного та прогностичного аналізу, що дало змогу визначити перспективи формування й функціонування механізмів звернення громадян до органів публічної влади в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших механізмів взаємодії влади з громадянською є реагування владних структур на звернення громадян. Це знайшло відповідне

законодавче відображення у статті 40 Конституції України, яка закріпила положення, що «усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк» (Савич, 2020, с. 73-81). Основний Закон України надає зверненням громадян високого правового статусу, визначаючи їх як «важливий інструмент функціонування демократичного суспільства, одночасно підвищує обов'язки та відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування перед громадою» (Конституція України, 1996, ст. 141).

Будь-яка соціальна чи політична діяльність, що відбувається за певними принципами, завжди є спрямованою на втілення певних функцій. З цього погляду розгляд звернень громадян – найважливіша функція, обов'язок органів державної влади в Україні. Виходячи зі сказаного, необхідно окреслити функції звернень громадян. С. Кандзюба й О. Кравцов вважають, що інститут звернень громадян до органів публічної влади виконує три функції: «1. Правозахисна. Сутність її полягає в тому, що звернення як юридичний інститут є одним із засобів захисту прав громадян: вони дозволяють попередити правопорушення, а якщо воно вже здійснене – усунути його наслідки і відновити порушене право. 2. Інформаційна. Вона полягає в тому, що звернення громадян є цінним джерелом відомостей для державного апарату про проблеми громадян. 3. Комунікаційна. Звернення громадян можуть бути засобом комунікації між державою і громадянами, служити свого роду каналом, за допомогою якого громадяни зможуть так чи інакше впливати на владні рішення, брати участь у процесі їх прийняття» (Кандзюба, Кравцов, 2011).

У свою чергу О. Костюкевич вважає, «що до функцій права громадян на звернення слід віднести, по-перше, правоохоронну функцію; по-друге, функцію право реалізації; по-третє, інформаційну функцію; по-четверте, функцію соціального контролю; по-п'яте, функцію стимулювання діяльності державного механізму і, нарешті, по-шосте, профілактичну функцію, де остання проявляється в тому, що наявність звернень громадян з того чи іншого приводу досить часто не тільки стримує прояви бюрократизму в роботі державних органів та їх посадових осіб, а іноді й утримує посадових осіб та громадян від

протиправних вчинків, у тому числі і тому, що завдяки зверненням певні факти й обставини стають надбанням громадськості» (Костюкевич, 2009, с. 195).

На нашу думку, функції правореалізації та правоохоронна Костюкевича цілком вписуються в більш широко вживану правозахисну функцію, оскільки й правова охорона й правовий захист якраз і є складовими правоохоронної діяльності. Водночас, запропонована профілактична функція трактується досить вузько. Адже торкається лише службовців органів публічної влади, в той час як певним елементом профілактики є й надана через звернення громадян владним інституціям можливість своєчасно виявляти гострі соціально-політичні проблеми та виробляти відповідні заходи своєчасного реагування й попередження наростання проблем та соціального невдоволення. Тому таку функцію доцільніше було б назвати попереджувальною, оскільки підняті у зверненнях громадян питання виступають для органів публічної влади джерелом відомостей щодо реальних інтересів, сподівань, потреб і проблем суспільства, варто говорити про окрему функцію зворотного зв'язку, яка надає органам публічної влади через підняті у зверненнях проблеми ефективний інструмент пізнання дієвості державної політики та її суспільного сприйняття.

В онтологічному розумінні поняття «звернення громадян» слід розглядати як соціально-політичний і конституційно-правовий інститут, нерозривно й органічно пов'язаний з формуванням та функціонуванням громадянського суспільства, що відрізняється комплексними функціональними характеристиками, та являє собою конституційно гарантоване право кожного громадянина подавати до органів публічної влади звернення на отримання публічної інформації в будь-якій з нормативно визначених форм, важливу форму участі громадян в публічному управлінні та механізм «зворотного зв'язку» між державною владою і суспільством.

Сутність звернення громадян до органів державної влади як конституційно-правового інституту «має комплексний характер і основні напрями його прояву полягають у тому, що громадяни завдяки володінню даним правом можуть брати участь в управлінні справами держави і захищати свої права, свободи і законні інтереси. Сутність права на звернення полягає також і в тому, що воно є свого роду інформаційним каналом зв'язку, який поєднує публічну адміністрацію і громадян з їх соціальними

потребами. Право на звернення до цих органів, з одного боку, є способом вираження громадської думки, а з іншого – засобом отримання владними суб'єктами інформації від громадян про якість і недоліки своєї роботи» (Цимбалюк, 2012, с. 90-91).

Підкреслимо, що більшістю вчених і практиків, які присвятили себе дослідженню змісту інституту звернень до органів державної влади, розділяється позиція, що він є інститутом захисту громадянином своїх законних інтересів, прав і свобод, а також формою безпосередньої демократії та механізмом участі громадян у процесах публічного врядування (Лагутов, 2009). Таким чином, у науці існує думка про те, що інститут звернень громадян пов'язаний з можливістю участі в управлінні державою. При цьому всі звернення громадян до органів публічного врядування виступають інструментом впливу на рішення і дії влади, значимість якого неухильно зростає в міру підвищення рівня політичної культури населення і вдосконалення функціонування демократичних інститутів в Україні.

Звернення громадян є однією з найбільш важливих форм організації громадянського суспільства. Вони можуть бути спрямованими як до органів державної влади чи місцевого самоврядування, так і безпосередньо до посадових осіб. Можливість звернутися до владних інституцій формує адміністративно-правову свідомість громадян, оскільки таким чином вони чинять тиск на владу, так би мовити контролюють її діяльність. Водночас, як наголошує А. С. Бідучак, «через звернення відбувається «діалог» між державою та громадянами, в якому можуть бути відображені як інтереси скаржника, так і інших громадян чи суспільства в цілому. Вимоги громадян – це перш за все джерело інформації та необхідна сила для вирішення поточних або перспективних проблем розвитку сучасної країни» (Бідучак, 2023, с. 6-11).

Звернення до державних органів і зобов'язання надавати на них відповідь допомагає своєчасно визначити потенціальні політичні, соціальні або інші конфлікти, що надає можливості попередження та подолання негативних настроїв суспільства через порушення прав і інтересів громадян. Своєчасне реагування на звернення дозволяє державним структурам певним чином забезпечити конституційні права як окремих індивідів, так і громадських організацій та об'єднань, (за умови якщо процес реагування на звернення не супроводжується бюрократичною тяганиною або формальними відписками).

У науковій літературі не бракує різноманітних класифікацій та систематизацій звернень громадян. Так, кожне звернення можна класифікувати за суб'єктом подання, формою подання, та характером змісту. **За суб'єктом подання** звернення може бути індивідуальним або колективним. Індивідуальне – це звернення від однієї особи. Колективним вважається письмове звернення від двох та більше осіб, які мають спільний інтерес або рішення щодо його подання було прийнято на зборах, мітингах тощо та підписане організаторами таких зборів. Різновидом колективного звернення є **петиція**.

За формою подання звернення класифікуються на усні, письмові та електронні. Якщо правильно підійти до усного звернення, то можливість його вирішення буде значно швидшою. З нескладним питанням будь-якому громадянину простіше звернутися саме з усним зверненням, а посадовій особі, до якої звернулася, доцільніше спробувати відразу надати відповідь. Таким чином, вибір усного звернення має наступні переваги: зводить нанівець паперову тяганину та листування; значно зменшує термін розгляду звернення; сприяє оперативності вирішення питання. Оскільки далеко не всі питання можна вирішити за допомогою усного звернення, у громадян є право звернутися письмово в традиційній або електронній формі. Варто зазначити, що і усне, і письмове звернення мають однакову юридичну силу, але між ними все ж існують певні відмінності. Отже, письмове та електронне звернення: реєструється в органах державної влади чи місцевого самоврядування у встановленому чинним законодавством порядку; має чітко визначені терміни розгляду; за результатами розгляду такого звернення обов'язково має надійти письмова відповідь.

За характером змісту серед звернень громадян до органів публічної адміністрації Л. Кисіль виокремлює: «1) пропозиції – звернення, що містить поради, рекомендації, побажання щодо підвищення ефективності організації та діяльності органів публічної адміністрації; 2) зауваження – звернення, що містить критичну оцінку діяльності органів публічної адміністрації та їх посадових осіб, вказівку на недоліки у правовому регулюванні відносин у певній сфері публічного управління; 3) повідомлення – звернення з метою інформування органів публічної адміністрації про необхідність вжиття заходів профілактики або усунення порушень законодавства, що зачіпають законні інтереси невідомого кола осіб; 4) заяви – звернення до

органів публічної адміністрації з метою реалізації належних громадянам прав, свобод і законних інтересів, виконання покладених законом обов'язків; 5) скарги – звернення до органів публічної адміністрації з вимогою про захист, поновлення суб'єктивних прав, охоронюваних законом свобод законних інтересів скажника, а в окремих випадках – і третіх осіб» (Кисіль, 2017, с. 110).

На нашу думку, за змістом може бути значно більше форм звернення громадян, зокрема перелік запропонованих вище форм доцільно розширити за рахунок таких форм як: запит на доступ до публічної інформації; петиція – колективне або індивідуальне подання законотворчої ініціативи; відкритий лист та заява мітингу протесту – вимога до органів влади вирішити гостру соціально-політичну проблему або задовольнити економічні чи соціальні вимоги страйкарів тощо.

Запровадження сучасних електронних форм звернень громадян до владних інституцій України свідчить про позитивну тенденцію розвитку в нашій країні новітнього інструментарію онлайн-взаємодії громадянського суспільства й публічної влади, який відповідає сучасному етапу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (Кравцов, 2022, с. 38-44). Така взаємодія проявляється у вигляді розміщення на офіційних веб-сайтах державних і муніципальних органів публічного врядування інтерактивних тегів до подання запиту чи звернення, відповідних онлайн-сервісів надання різноманітних адміністративних послуг, електронних приймалень, електронних консультацій, електронних звернень, електронних петицій тощо.

Проведений аналіз українського дискурсного поля проблематики стану та проблем реалізації права громадян на звернення надає можливість виокремлення низки пропозицій щодо вдосконалення функціонування інституту звернення громадян в Україні, які пропонуємо згрупувати у наступних шести групах:

1. **Нормативно-правове забезпечення:** вважаємо за необхідне здійснити кодифікацію інформаційного законодавства та розробити на цій основі єдиний нормативно-правовий акт, яким би чітко врегулювались питання щодо здійснення публічних комунікацій в державі; удосконалити Порядок взаємодії Офісу Президента України, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади, Секретаріату Кабінету Міністрів України та державної установи «Урядовий контактний центр» із забезпечення належного реагування на звер-

нення, які надходять за допомогою засобів телефонного зв'язку та з використанням Інтернету, в частині надання громадянам можливості звертатись також до органів законодавчої та судової гілки влади, а також унормувати питання посилення відповідальності органів влади за розгляд звернень.

2. Структурно-функціональна розбудова органів публічної влади: передбачає запровадження уніфікації процедур та форм обліку й звітності щодо роботи зі зверненнями громадян, всього електронного документообігу, єдиних для кожного рівня органів публічної влади, кожного з центральних органів державної виконавчої влади; удосконалення організаційної структури служб і підрозділів, відповідальних за роботу зі зверненнями громадян; забезпечення прозорості системи роботи зі зверненнями (запитами, петиціями тощо) в частині реагування на такі звернення; наділення органів виконавчої влади додатковими функціями щодо впровадження діалогових форм взаємодії з інститутами громадянського суспільства та громадянами; запровадження інструментарію надання можливості подання звернень громадян, у яких наявні вади слуху (за допомогою жестової мови).

3. Кадрове забезпечення структурних підрозділів по роботі зі зверненнями: визначає нагальну потребу збільшити кількість працівників служб і підрозділів органів публічної влади, відповідальних за роботу зі зверненнями громадян; запровадити систему оцінювання їх роботи; посилити відповідальність посадових осіб за недотримання законодавства у частині конституційного права на звернення (встановити чіткі та суворі санкції), а також посилити їх відповідальність за нерегулярне, неефективне та слабкодоступне розміщення публічної інформації, (крім інформації, розголошення якої заборонено законом) на офіційних веб-ресурсах органів виконавчої влади.

4. Фінансово-технічне та програмне забезпечення: передбачає розробити пропозиції щодо залучення додаткового фінансування на розробку програмно-технічного забезпечення, що відповідатиме міжнародним стандартам щодо захисту інформації; запровадити застосування за допомогою програмно-технічних рішень імітації реальної розмови із заявником (автором звернення), автоматичного озвучення та опрацювання запитів роботизованою системою в телефонному режимі та з використанням інших телекомунікаційних систем і технологій з метою підвищення відкритості та легкості доступу до інформації.

5. Впровадження інноваційних сучасних форм роботи зі зверненнями громадян: здійснюється через забезпечення функціональної розбудови органів даних і реєстрів різних владних інституцій за принципом «єдиного вікна» обробки звернень громадян органами публічної влади, що характеризується наданням громадянам електронних листів-відповідей з використанням електронного підпису (печатки) з дотриманням вимог законодавства тощо.

6. Формування політичної культури публічного діалогу: вимагає приділяти більше уваги та поліпшити роботу зі зверненнями, які подаються у формі пропозицій, що сприятиме участі громадян у розробці та здійсненні державної політики; здійснити заходи щодо широкого запровадження та удосконалення публічного діалогу між громадянами та органами публічної влади, унормувати обов'язковість участі громадян у публічних обговореннях важливих державно-управлінських документів, що дозволить громадянам стати безпосередніми учасниками публічного діалогу.

Серед загальних шляхів подальшого удосконалення державних механізмів звернень громадян до органів публічної влади варто зазначити також наступне: посилення відповідальності працівників структурних підрозділів органів виконавчої влади, яких уповноважено на розгляд звернень громадян; внесення пропозицій щодо збільшення існуючих або залучення додаткових джерел фінансування на удосконалення технічного та програмного забезпечення; посилення відповідальності за нерегулярне, ефективне та доступне розміщення публічної інформації, крім інформації, розголошення якої заборонено законом, на офіційних веб-ресурсах органів виконавчої влади за допомогою програмно-технічних рішень імітації реальної розмови із заявником (автором звернення), автоматичного озвучення та опрацювання запитів роботизованою системою в телефонному режимі та з використанням інших телекомунікаційних систем і технологій з метою підвищення відкритості та легкості доступу до інформації.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні вже сформовано сучасну систему механізмів звернення громадян до органів публічної влади України та процедур їх опрацювання, якав цілому відповідає європейським і світовим стандартам. Інститут звернень вже став своєрідним способом взаємодії між державними органами та населенням, що в свою чергу,

підвищує ефективність вирішення проблем, які виникають у процесі реалізації законних прав та інтересів. Ефективне функціонування даного механізму являється свідченням демократизації всіх сфер суспільного життя, а також сприяє становленню правової держави. Водночас, інституційна система звернення громадян до органів публічної влади України потребує подальшого вдосконалення, яке пропонується здійснити в шести основних напрямках: нормативно-правове забезпечення; структурно-функціональна розбудова органів публічної влади; кадрове забезпечення структурних підрозділів по роботі зі зверненнями; фінансово-технічне та програмне забезпечення; впровадження інноваційних сучасних форм роботи зі зверненнями громадян; формування політичної культури публічного діалогу.

Більш детальна розробка й обґрунтування заходів у рамках зазначених напрямків має стати предметом **подальших перспективних розвідок** в даному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бідучак А. С. Аналіз роботи зі зверненнями громадян в Україні та рівні їх контролю. *Буковинський медичний вісник*. 2023. Т. 27, № 4. С. 6–11.
2. Кандзюба С. П., Кравцов О. В. Інформаційно-аналітична система «звернення громадян» як інструмент громадського контролю. URL:[http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kspigk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kspigk.pdf)
3. Кисіль Л. Відносини, що виникають за зверненнями громадян до органів публічної адміністрації: деякі аспекти адміністративно-правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С.109–113.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (23.07.96). ст. 141.
5. Костюкевич О. К. Про функції права громадян на звернення. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 164–197.
6. Кравцов М. О. Становлення інституту звернень громадян як конституційного механізму реалізації прав і свобод людини в Україні. *Public management*. 2022. №28. С. 38–44.
7. Лагутов Ю. Е. Звернення громадян як важлива складова захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. URL : <http://old.niss.gov.ua/monitor/february2009/4.htm>
8. Савич Є. Звернення людини (громадянина) як конституційно-правова категорія: дискусійні питання. *Європейський політичний а правніdiskurz..* 2020. Sv. 7, Vyd. 3. С. 73–81.

9. Цимбалюк В. М. Сутність права громадян на звернення до публічної адміністрації. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 88–92.

REFERENCES:

1. Biduchak, A. S. (2023). Analiz roboty zivzvernennyamy hromadyan v Ukrayini ta rivni yikh kontrolyu [Analysis of work with citizens' appeals in Ukraine and the level of their control]. *Bukovyns'kyi medychny visnyk – Bukovyna Medical Herald*. T. 27, Vol. 4. Pp. 6–11. [in Ukrainian].
2. Kandzyuba, S. P. & Kravtsov, O. V. (2011). Informatsiyno-analitychna systema «zvernennya hromadyan» yak instrument hromads'koho kontrolyu [Information and analytical system «appeal of citizens» as a tool of public control]. URL:[http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kspigk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kspigk.pdf)[in Ukrainian].
3. Kysil', L. (2017). Vidnosyny, shcho vynykayut' za zvernennyamy hromadyan do orhaniv publichnoyi administratsiyi: deyaki aspekty administratyvno-pravovoho rehulyuvannya [in]. *Chasopys Kyjiv's'koho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*. Vol. 3. Pp. 110. [in Ukrainian].
4. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – the Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. (1996). № 30 (23.07.96). st. 141. [in Ukrainian].
5. Kostyukevych, O. K. (2009). Pro funktsiyi prava hromadyan na zvernennya [About the functions of citizens' right to appeal]. *Pravo i Bezpeka – Law and Security*. Vol. 1. Pp. 195. [in Ukrainian].
6. Kravtsov, M. O. (2022). Stanovlennya instytutu zvernenn' hromadyan yak konstytutsiynoho mekhanizmu realizatsiyi prav i svobod lyudyny v Ukrayini [in]. *Public management*. Vol. 28. Pp. 38–44. [in Ukrainian].
7. Lahutov, YU. E. (2009). Zvernennya hromadyan yak vazhlyva skladova zakhystu prav i svobod lyudyny ta hromadyanyna v Ukrayini [Appeal of citizens as an important component of protection of human and citizen rights and freedoms in Ukraine]. URL : <http://old.niss.gov.ua/monitor/february2009/4.htm>[in Ukrainian].
8. Savych, YE. (2020). Zvernennya lyudyny (hromadyanyna) yak konstytutsiyno-pravova katehoriya: dyskusiyni pytannya [Addressing a person (citizen) as a constitutional-legal category: debatable issues]. *Evropskyj politickyj a pravni diskurz..* Sv. 7, Vyd. 3. Pp. 73–81. [in Ukrainian].
9. Tsybalyuk, V. M. (2012). Sutnist' prava hromadyan na zvernennya do publichnoyi administratsiy [The essence of the right of citizens to apply to the public administration]. *Pravo i suspil'stvo – Law and society*. Vol. 2. Pp. 88–92. [in Ukrainian].

Дуброва Андрій Миколайович,

аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фроменівська, 2, <https://orcid.org/0000-0003-0257-3454>

Dubrova Andriy Mykolaiovych,

postgraduate student of the Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., <https://orcid.org/0000-0003-0257-3454>

ВИЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ ПРАВОРОЗУМІННІ

Анотація. **Мета статті** – проаналізувати понятійно-категоріального апарату щодо визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки в галузі публічного управління та адміністрування. **Методологія** дослідження грубується на вивчені та систематизації понятійно-категоріального апарату щодо інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки в галузі публічного управління та адміністрування на основі факторного аналізу та синтезу а також із використанням гносеологічних методів пізнання. **Наукова новизна** – за результатами проведеного аналізу можна визначити інституційно-правовий механізм забезпечення правопорядку і безпеки суспільства як інституційно-правова система, яка на основі взаємопов'язаних засобів і заходів, форм та методів суб'єкт-об'єктної взаємодії має об'єктивно необхідні умови для формування конституційного ладу, максимально повного забезпечення прав і свобод громадян, впорядкування суспільних відносин за допомогою законів та нормативно-правових актів у балансі інтересів та захисту від реальних або потенційних загроз особи, суспільства і держави. **Висновки.** Встановлено, що інституційно-правове забезпечення в системі публічного управління вчені розглядають, як здійснення на засадах інституційно-правових принципів, форм і методів суб'єктної взаємодії в публічному управлінні для досягнення цілей, необхідних суспільству і сформованих як волевиявлення громади для задоволення потреб громади як об'єкта управління. У широкому розумінні інституційно-правовий механізм в публічному управлінні та адмініструванні можна визначити як інституційно-правову систему, яка на основі взаємопов'язаних засобів і заходів, форм та методів суб'єкт-об'єктної взаємодії має об'єктивно необхідні умови для досягнення певної мети. З'ясовано, що у публічному управлінні правопорядок визначається як система суспільних відносин з правомірною діяльністю суб'єктів, а також як стан урегульованості соціальних зав'язків; публічний порядок розглядається вченими та практиками як урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадянина, їх життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі; поняття «безпека» у галузі державного управління в широкому розумінні – це відсутність будь-якої загрози для особи, суспільства і держави, пов'язана із мето-

дологічним забезпеченням управлінської діяльності у різних сферах та галузях щодо захисту від реальних або потенційних загроз.

Ключові слова: публічне управління, державне управління, інституційно-правовий механізм, правопорядок, безпека, забезпечення правопорядку і безпеки, інституційно-правовий механізм забезпечення правопорядку і безпеки.

DEFINITION OF THE INSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING LAW AND ORDER AND SECURITY IN THE MODERN LEGAL SENSE

Abstract. The purpose of the article is to analyze the conceptual and categorical apparatus for defining the institutional and legal mechanism for ensuring law, order and security in the field of public administration. The research **methodology** is based on the study and systematization of the conceptual and categorical apparatus regarding the institutional and legal mechanism of ensuring law, order and security in the field of public administration based on factor analysis and synthesis, as well as using epistemological methods of cognition. **Scientific novelty** – based on the results of the analysis, it is possible to define the institutional-legal mechanism for ensuring law and order and social security as an institutional-legal system that, based on interconnected means and measures, forms and methods of subject-object interaction, has the objectively necessary conditions for the formation the constitutional system, the maximally complete provision of the rights and freedoms of citizens, the regulation of social relations with the help of laws and normative legal acts in the balance of interests and protection from real or potential threats to individuals, society and the state. **Conclusions:** 1. It has been established that scientists consider institutional and legal support in the public administration system as the implementation of institutional and legal principles, forms and methods of subject interaction in public administration to achieve the goals necessary for society and formed as an expression of the will of the community to meet the community's needs as an object of management. 2. In a broad sense, the institutional-legal mechanism in public administration can be defined as an institutional-legal system that, based on interconnected means and measures, forms and methods of subject-object interaction, has objectively necessary conditions for achieving a certain goal. 3. It was found that in public administration, law and order is defined as a system of social relations with legitimate activity of subjects, as well as a state of settlement of social obligations; public order is considered by scientists and practitioners as a system of social relations regulated by legal and other social norms, which ensures the protection of the rights and freedoms of citizens, their life and health, respect for honour and human dignity, compliance with the norms of public morality; the concept of "security" in the field of public administration in the broadest sense is the absence of any threat to the person, society and the state, associated with the methodological support of management activities in various spheres and industries for protection against real or potential threats.

Key words: public administration, state administration, institutional and legal mechanism, law and order, security, ensuring law and order and security, institutional and legal mechanism for ensuring law and order and security.

Постановка проблеми. Сучасне праворозуміння правопорядку або правового порядку включає нормативну, функціональну, інструментальну складові суб'єктно-об'єктної взаємодії суспільства і держави, побудованих на конституційних принципах як форми матеріалізації конституційних цінностей.

Для формування правової держави правовий порядок є необхідною нормою функціонування суспільних відносин на засадах балансу приватних і публічних інтересів. І цей процес є безперервним, тобто скільки існує держава, стільки будуть відбуватися перетворення економічної, соціальної, політичної та інших сфер, які потребують інституційно-правового меха-

нізму забезпечення правопорядку і безпеки суспільства, заснованого на нормах Основного Закону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У статті проаналізовано публікації та дослідження вчених переважно в галузі державного управління та права щодо характеристики та визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки, зокрема: Абрамов В. І., Дацюк А.В., Дубенко С.Д., Коломієць В.М., Кушнір М.О., Михненко А.А., Михненко А.М., Петров Є.В., Ралдугін Є.О., Ребкало В.А., Рогова О.Г., Семьоркіна К.О., Сокурєнко В. В., Ситник Г.П., Шевченко С. І., Шемшученко Ю. С., Шпильовий І.М., та інші.

Мета статті – проаналізувати понятійно-категоріального апарату щодо визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки в галузі публічного управління та адміністрування.

Виклад основного матеріалу. Перетворення неформального і неупорядкованого явища або процесу на формальний і упорядкований процес або явище з організованої установою (структурою, ієрархією, відносинами, тощо) є інституціоналізацією, яка піддається управлінню. Порядок правлінської діяльності та внутрішнє її влаштування здійснюють механізми управління, які в залежності від сфери управління, ступеня регламентації, типу об'єкта управління та ін., мають види та класифікацію.

В державному управлінні під механізмами управління розуміють послідовну реалізацію дій на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм, методів, засобів управління тощо, у взаємодії суб'єкта та об'єкта управління.

Правові механізми являють собою систему взаємопов'язаних юридичних засобів та заходів, які є об'єктивно необхідними для досягнення певної мети. На думку О.Г. Рогової механізми правові – це «комплекси взаємопов'язаних юридичних засобів, які об'єктивні на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення певної мети. У сучасній юридичній науці «механізм правовий» як загально-теоретичну категорію не визначено» (Рогова, 2010, с. 423). Проте є методологічні підходи дослідження механізмів правових, серед яких у юридичній науці в межах інструментальної концепції головним постулатом слугує ідея, що «однією з сутнісних властивостей позитивного права та його окремих елементів є їх здатність бути інструментом досягнення певної мети» (Рогова, 2010, с. 423). Крім того, категорія «механізми правові» має об'єктивні підстави у самої структури позитивного права, яка складається з простих (суб'єктивні права та обов'язки, дозволи, заборони, заходи відповідальності, заходи заохочення, тощо) та складних елементів (правові інструменти гарантованої реалізації суб'єктами права своїх законних інтересів), поєднання яких у певної послідовності для досягнення правої мети утворює цю категорію.

Водночас, як вважає О.Г. Рогова, механізми правового регулювання є своєрідним юридичним «мостом», які поєднує інтереси суб'єктів, практику їх реалізації та доводить процес дер-

жавного управління до логічного результату (Рогова, 2010, с. 423).

Комплексно інституційно-правове забезпечення як систему заходів для прийняття державно управлінських рішень розглядає М.О. Кушнір. Зокрема, у зміст поняття інституційно-правове забезпечення в системі публічного управління він включає «комплекс заходів, на основі яких управлінські рішення та дії набувають характеру встановлення та застосування правових норм та які спрямовані на створення умов для ефективного функціонування публічного управління як системного явища ... що здійснюється на певних часових етапах, які об'єднуються у фази, у відповідних сферах суспільного життя і на різних його рівнях» (Кушнір, 2018, с. 62-63). Інституційно-правове забезпечення в системі публічного управління, як визначає М.О. Кушнір, формується на основі інституційно-правових принципів, форм та методів такої взаємодії між суб'єктами публічного управління у процесі досягнення суспільно необхідних цілей, що сформовані на волевиявлення громади, спрямовуються на задоволення потреб громади як об'єкта управління (Кушнір, 2018, с. 62-63).

Таким чином у широкому розумінні інституційно-правовий механізм в публічному управлінні та адмініструванні можна визначити як інституційно-правову систему, яка на основі взаємопов'язаних засобів і заходів, форм та методів суб'єкт-об'єктної взаємодії має об'єктивно необхідні умови для досягнення певної мети.

В контексті нашого дослідження докладніше розглянемо такі категорії як правопорядок і безпека.

Згідно з роз'ясненнями, викладеними в п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24.12.1999, під публічним порядком належить розуміти правопорядок держави, визначальні принципи та засади, які становлять основу сформованого в ній ладу (стосуються її незалежності, цілісності, самостійності й недоторканності, основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо) (Петров, 2021). Проте суддя КЦС ВС Петров Є.В. вважає, що публічний порядок є одним із найбільш гнучких оціночних юридичних понять, його «невловимість» породжує значні дискусії в судах, а також наукових колах. При цьому найбільш спірними є питання: в яких випадках можна стверджувати про порушення публіч-

ного порядку, якою мірою правозастосовний орган вільний у використанні застереження про публічний порядок, як визначити зміст публічного порядку тощо (Петров, 2021).

У проекті Закону України від 19.11.2018 № 9300 «Про публічний порядок» – публічний порядок є урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадянина, їх життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі (Проект Закону України «Про публічний порядок», 2018).

Правопорядок за визначеннями, представленими в юридичному словнику є категорією, яка тісно пов'язана із законністю та державою. Зокрема законність та правопорядок є необхідними умовами та засобами максимально повного забезпечення прав і свобод громадян. Саме держава формує систему права і забезпечує його реалізацію. Стабільний правопорядок передбачає наявність якісного законодавства і високого рівня додержання законності, характеризується послідовним демократизмом та гармонічним поєднанням суспільних і особистих інтересів. Заснований на праві і законності, правопорядок є необхідним елементом правової держави. В Україні правопорядок забезпечується всіма гілками державної влади, особливе місце належить правоохоронним органам (Шемшученко, 1998, Т. 5, с. 48). Водночас, суспільний порядок, заснований на праві та є однією з основних складових громадського порядку. Мета правопорядку – впорядкування правових, політичних, економічних, соціальних та інших суспільних відносин за допомогою законів та інших нормативно-правових актів (Шемшученко, 1998, Т. 5, с. 48).

У термінологічному словнику з публічного управління правопорядок визначається як (Дубенко, 2018, с. 129):

1) система суспільних відносин, в яких поведінка суб'єктів є правомірною;

2) стан урегульованості соціальних зав'язків.

В. В. Сокурєнко у публікації «Роль поліції в забезпеченні громадського правопорядку» поняття «забезпечення правопорядку» визначає як «процес гарантування безпечного середовища для усіх громадян в їх повсякденному житті, відповідно до правової бази країни, головним чином шляхом попередження і запобігання правопорушень, а також шляхом прийняття відповідних заходів для припинення порушень закону» (Сокурєнко, 2021, с. 207-210).

С. І. Шевченко у своєму науковому дослідженні «Адміністративно-правове регулювання

поліцейської діяльності щодо забезпечення публічного порядку» наголошує, «.. що найчастіше термін «публічний порядок» застосовується поряд із поняттям «безпека» («публічний порядок та безпека») як комплексний юридичний термін, точне визначення якого у чинному законодавстві не міститься цей термін застосовується як узагальнюючий стосовно правового захисту, передбаченого адміністративним правом. У цьому контексті поняття «публічний порядок» охоплює цілі правопорядку, а також сукупність неписаних правил, які вважаються необхідними для формування істотних умов життя в суспільстві. ... Публічний порядок визначається певним рівнем систематизації публічно-правових суспільних відносин, що передбачає добровільне та неухильне виконання вимог нормативно-правих актів, етичних, моральних і культурних норм з боку кожного громадянина та органів публічної влади або їх посадових осіб, що має на меті досягнення належного рівня публічної безпеки та підтримання публічного порядку загалом» (Шевченко, 2018). Метою забезпечення публічного порядку, підтримання та зміцнення, на думку С. І. Шевченко, має бути «збереження існуючих відповідних суспільних відносин, що відповідають встановленим нормам (нормам права, моралі тощо)» (Шевченко, 2018).

Щодо забезпечення правопорядку у військовій сфері В. М. Коломієць у науковому дослідженні «Забезпечення правопорядку в Збройних силах України: адміністративно-правові аспекти» (Коломієць, 2020) пропонує власне визначення поняття правового регулювання міжнародного співробітництва України щодо забезпечення правопорядку у військовій сфері «як систему нормативно-правових актів та адміністративно-правових механізмів, що комплексно впорядковують процедури організації співпраці Збройних сил України з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями з метою досягнення спільних цілей щодо забезпечення правопорядку у військовій сфері» (Коломієць, 2020).

На думку Є. Жукової, метою забезпечення публічної безпеки і правопорядку як виду публічного адміністрування «є зміцнення і підтримка безпечного середовища, високого рівня правової культури учасників суспільних відносин та зменшення ризиків спричинення шкоди та небезпеки їхнім правам та обов'язкам, інтересам та потребам» (Жукова, 2022).

Для визначення категорії «забезпечення правопорядку і безпеки суспільства» розглянемо

понятійно-категоріальну складову безпеки, яка за визначеннями представленими в енциклопедичному словнику з державного управління в залежності від сфери застосування має відповідне уявлення про:

– безпеку національну, як широке та багатоконпонентне поняття, яке включає військово-політичні, економічні екологічні, соціокультурні, інформаційні та інші види загроз для суспільства і держави в системі глобальних та регіональних взаємовідносин; яка також розглядається (У. Липман, Г. Моргентау, С. Хоффман, М. Каплан та ін.) через призму зіткнення національних інтересів у вигляді ідеалів та цілій суспільства, держави та нації, або (А. Вольферс, К. Норр, Ф. Трегер, Д. Кауфман та ін.) через взаємодію систем цінностей, як найфундаментальніших чинників цілей, засобів, методів, дій держави у міжнародній арені й політичних силах країни – у першому та другому підходах визначаються суб'єктивні та об'єктивні складові безпеки, існуючі та потенційні загрози, зовнішні та внутрішні фактори впливу та ін. (Михненко, 2010, с. 59-60);

– безпеку екологічну, як стану захищеності життєво важливих інтересів держави, суспільства від реальних та потенціальних загроз антропогенного або природного впливу на довкілля; як сукупність властивостей навколишнього середовища і створених людиною умов з урахуванням соціально-економічних науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери і утримання на можливому рівні ризику антропогенних впливів на довкілля, здоров'я і життєдіяльність людини, включаючи віддалені наслідки для сучасного і майбутнього поколінь (Шпильовий, 2010, С. 60);

– безпеку етнополітичну, що визначає ступень / рівень стабільності у взаємовідносинах між різними етнічними спільнотами, етнічними групами та державою щодо узгодження та реалізації їх інтересів, забезпечення прав і свобод та нейтралізації етнополітичних загроз у сфері суспільних відносин шляхом недопущення конфліктів та їх ескалації мирним врегулюванням (Дацюк, 2010, с. 60);

– безпеку інформаційну, як стану суспільства при забезпеченні, визначених політикою безпеки, властивостей інформації, умов її створення та існування, з урахуванням захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави (Ралдугін, 2010, с. 60);

– безпеку політичну, як захисту політичної системи від зовнішніх та внутрішніх загроз, що передбачає забезпечення стійкого політичного

суверенітету в системі міжнародних відносин, територіальну цілісність та можливість у нації та держави самостійно вирішувати питання державного устрою (на основі конституційного ладу), належно здійснювати внутрішню та зовнішню політику, мати баланс інтересів особи, суспільства та держави (Ситник, 2010, с. 60-61);

– безпеку міжнародну, що передбачає захищеність міжнародних відносин від загроз (дестабілізація, конфронтація, збройні конфлікти, війна) шляхом дотримання державами загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права щодо вирішення спірних міждержавних питань та розбіжностей у тому числі за допомогою глобальних, регіональних і міждержавних інституцій та механізмів їх забезпечення (Ситник, 2010, с. 60-61).

Таким чином у галузі державного управління поняття «безпека» у широкому розумінні розглядається як відсутність будь-якої загрози для особи, суспільства і держави, пов'язана із методологічним забезпеченням управлінської діяльності у різних сферах та галузях щодо захисту від реальних або потенційних загроз. Більш розгорнуте тлумачення поняття «безпека» в контексті соціальної системи з різних позицій надає Д. Я. Кучма (Кучма, 2010, с. 59):

1) як об'єктивна характеристика зовнішніх умов середовища нашого життя і діяльності, що припускає наявність небезпеки, спрямованої зовні на систему, безпека якої хочуть забезпечити, тобто джерело небезпеки і об'єкт, який піддається їй, видаються розділеними, а акцент в опису системи робиться на об'єкті, який вимагає захисту; у цьому опису фіксується: захищеність об'єкта від викликів, ризиків, небезпек і загроз; стан об'єкта, в якому йому не може бути завдано суттєвих збитків або шкоди; стан стійкого існування (розвитку) об'єкта, за якого вірогідність небажаної зміни будь-яких характеристик (параметрів) його життєдіяльності (функціонування) невелика; прийнятний рівень небезпеки (прийнятний ступінь захищеності від загроз), залежний від витрат на обмеження дії чинників, які ініціюють небезпеку; здатність об'єкта, явища або процесу зберігати свої основні характеристики (параметри), сутність при негативних діях з боку інших об'єктів, явищ або процесів; незаподіяння іншим об'єктам суттєвого збитку або шкоди;

2) як психологічна реакція людини на зовнішні умови свого існування, яким дається оцінка як безпечним/небезпечним на основі чуттєво-емоційного їх сприйняття і які у подальшому переносяться на умови середо-

вища (об'єкти), що оцінюються як їх об'єктивна характеристика;

3) як відносини всередині різних систем людської діяльності, в уявленні про які поєднано джерело небезпеки і об'єкт, який їй піддається; саме взаємодія діяльнісних структур породжує небезпеки і загрози в результаті дефіциту засобів і методів роботи в управлінні цими системами.

В контексті нашого дослідження звернемо увагу до визначення В. І. Абрамова механізмів забезпечення національної безпеки, як (Абрамов, 2010, с. 419):

1) сукупність двох комплексних елементів нормативного (матеріального і процесуального) й інституційного (державного і недержавного) характеру, спрямованих на реалізацію національних інтересів країни та їх захист від різного роду загроз;

2) діяльність державних інституцій та структур громадянського суспільства, взаємопов'язаних цільовою орієнтацією, спільністю вирішуваних завдань притаманними їм методами, силами та засобами.

Висновки. За результатами проведеного аналізу понятійно-категоріального апарату щодо визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки в галузі публічного управління та адміністрування встановлено:

1) інституційно-правове забезпечення в системі публічного управління вчені розглядають, як здійснення на засадах інституційно-правових принципів, форм і методів суб'єктної взаємодії в публічному управлінні для досягнення цілей, необхідних суспільству і сформованих як волевиявлення громади для задоволення потреб громади як об'єкта управління;

2) у широкому розумінні інституційно-правовий механізм в публічному управлінні та адмініструванні можна визначити як інституційно-правову систему, яка на основі взаємопов'язаних засобів і заходів, форм та методів суб'єкт-об'єктної взаємодії має об'єктивно необхідні умови для досягнення певної мети;

3) у публічному управлінні правопорядок визначається як система суспільних відносин з правомірною діяльністю суб'єктів, а також як стан урегульованості соціальних зав'язків;

4) публічний порядок розглядається вченими та практиками як урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадянина, їх життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі;

5) у галузі державного управління поняття «безпека» у широкому розумінні розглядається як відсутність будь-якої загрози для особи, суспільства і держави, пов'язана із методологічним забезпеченням управлінської діяльності у різних сферах та галузях щодо захисту від реальних або потенційних загроз.

Отже, виходячи із проведеного аналізу понятійно-категоріального визначення інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку і безпеки, можна стверджувати, що інституційно-правовий механізм забезпечення правопорядку і безпеки суспільства формулюється як інституційно-правова система, яка на основі взаємопов'язаних засобів і заходів, форм та методів суб'єкт-об'єктної взаємодії має об'єктивно необхідні умови для формування конституційного ладу, максимально повного забезпечення прав і свобод громадян, впорядкування суспільних відносин за допомогою законів та нормативно-правових актів у балансі інтересів та захисту від реальних або потенційних загроз особи, суспільства і держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Абрамов В. І. Механізми забезпечення національної безпеки. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 419.
2. Дацюк А. В. Безпека етнополітична. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. С. 60.
3. Дубенко С. Д. Правопорядок. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В.С. Куйбіда, М.М. Білинська, О.М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2018. С. 129.
4. Рогова О. Г. Механізми правові. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С.423.
5. Кушнір М. О. Інституційно-правове забезпечення в системі публічного управління. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В.С. Куйбіда, М.М. Білинська, О.М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2018. С. 62–63.
6. Петров Є. В. Публічний порядок держави як «перешкода» виконанню рішення міжнародного арбітражу. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prez_Petrov_05_10_2021.pdf

7. Проект Закону України від 19.11.2018 № 9300 «Про публічний порядок». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH76C00A?an=3>
8. Сокурєнко В. В. Роль поліції в забезпеченні громадського правопорядку. *Особистість, суспільство, закон*. Харків, 2021. С. 207–210.
9. Коломієць В. М. Забезпечення правопорядку в Збройних Силах України: адміністративно-правові аспекти – автореф. дис. ... канд. юрид.наук. Тернопіль, 2020. 20 с.
10. Жукова Є. Мета та особливості забезпечення публічної безпеки і правопорядку як виду публічного адміністрування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 2 (50) (2022). URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/941>
11. Михненко А. А., Михненко А. М. Безпека національна. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 59–60.
12. Ралдугін Є. О. Безпека інформаційна. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 60.
13. Ситник Г. П. Безпека політична; Безпека міжнародна. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 60–61.
14. Кучма Д. Я. Безпека. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 59.
15. Шевченко С. І. Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності щодо забезпечення публічного порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2018. 20 с.
16. Шемшученко Ю. С. Правопорядок. Юридична енциклопедія. Київ, 1998. Т. 5. С. 48.
17. Шпильовий І. М. Безпека екологічна. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. С. 60.
- ary of public administration] (P. 60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
3. Dubenko, S. D. (2018). *Pravoporyadok* [Law and order]. *Publichne upravlinnya: terminolohichnyy slovnyk*. [Public administration: terminological dictionary]. (P. 129). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
4. Rohova, O. G. (2010). *Mekhanizmy pravovi* [Legal mechanisms]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P.423). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
5. Kushnir, M. O. (2018). *Instytutsiyno-pravove zabezpechennya v systemi publichnoho upravlinnya* [Institutional and legal support in the system of public administration]. *Publichne upravlinnya: terminolohichnyy slovnyk*. [Public administration: terminological dictionary]. (PP. 62–63). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
6. Petrov, E. V. *Publichnyy poryadok derzhavy yak «pereshkoda» vykonanniyu rishennya mizhnarodnoho arbitrazhu* [Public order of the state as an «obstacle» to the execution of an international arbitration award]. Retrieved from: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prez_Petrov_05_10_2021.pdf [in Ukrainian].
7. Draft Law of Ukraine dated November 19, 2018 No. 9300 «On Public Order». Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/JH76C00A?an=3> [in Ukrainian].
8. Sokurenko, V. V. (2021). *Rol' politsiyi v zabezpechenni hromads'koho pravoporyadku* [The role of the police in ensuring public law and order]. *Osobystist', suspilstvo, zakon*. (P. 207–210). [in Ukrainian].
9. Kolomiets, V. M. (2020). *Zabezpechennya pravoporyadku v Zbroynykh Sylakh Ukrayiny: administratyvno-pravovi aspekty* [Ensuring law and order in the Armed Forces of Ukraine: administrative and legal aspects]. (Autoref. thesis ... candidate juridical sciences). Ternopil, [in Ukrainian].
10. Zhukova, E. (2022). *Meta ta osoblyvosti zabezpechennya publichnoyi bezpeky i pravoporyadku yak vydu publichnoho administruvannya* [The purpose and features of ensuring public security and law and order as a type of public administration]. *Visnyk Kyiv's'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/941>
11. Mykhnenko A. A., Mykhnenko, A. M. (2010). *Bezpeka natsional'na* [National security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (PP. 59–60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
12. Raldugin, E. O. (2010). *Bezpeka informatsiyna* [Information security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
13. Sytnyk, H. P. (2010). *Bezpeka politychna; Bezpeka mizhnarodna* [Security is political; Security

REFERENCES:

1. Abramov, V. I. (2010). *Mekhanizmy zabezpechennya natsional'noyi bezpeky* [Mechanisms for ensuring national security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 419). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
2. Datsyuk, A. V. (2010). *Bezpeka etnopolitychna* [Security is ethnopolitical]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
3. Dubenko, S. D. (2018). *Pravoporyadok* [Law and order]. *Publichne upravlinnya: terminolohichnyy slovnyk*. [Public administration: terminological dictionary]. (P. 129). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
4. Rohova, O. G. (2010). *Mekhanizmy pravovi* [Legal mechanisms]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P.423). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
5. Kushnir, M. O. (2018). *Instytutsiyno-pravove zabezpechennya v systemi publichnoho upravlinnya* [Institutional and legal support in the system of public administration]. *Publichne upravlinnya: terminolohichnyy slovnyk*. [Public administration: terminological dictionary]. (PP. 62–63). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
6. Petrov, E. V. *Publichnyy poryadok derzhavy yak «pereshkoda» vykonanniyu rishennya mizhnarodnoho arbitrazhu* [Public order of the state as an «obstacle» to the execution of an international arbitration award]. Retrieved from: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prez_Petrov_05_10_2021.pdf [in Ukrainian].
7. Draft Law of Ukraine dated November 19, 2018 No. 9300 «On Public Order». Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/JH76C00A?an=3> [in Ukrainian].
8. Sokurenko, V. V. (2021). *Rol' politsiyi v zabezpechenni hromads'koho pravoporyadku* [The role of the police in ensuring public law and order]. *Osobystist', suspilstvo, zakon*. (P. 207–210). [in Ukrainian].
9. Kolomiets, V. M. (2020). *Zabezpechennya pravoporyadku v Zbroynykh Sylakh Ukrayiny: administratyvno-pravovi aspekty* [Ensuring law and order in the Armed Forces of Ukraine: administrative and legal aspects]. (Autoref. thesis ... candidate juridical sciences). Ternopil, [in Ukrainian].
10. Zhukova, E. (2022). *Meta ta osoblyvosti zabezpechennya publichnoyi bezpeky i pravoporyadku yak vydu publichnoho administruvannya* [The purpose and features of ensuring public security and law and order as a type of public administration]. *Visnyk Kyiv's'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/941>
11. Mykhnenko A. A., Mykhnenko, A. M. (2010). *Bezpeka natsional'na* [National security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (PP. 59–60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
12. Raldugin, E. O. (2010). *Bezpeka informatsiyna* [Information security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
13. Sytnyk, H. P. (2010). *Bezpeka politychna; Bezpeka mizhnarodna* [Security is political; Security

- is international]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (PP. 60–61). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
14. Kuchma, D. Ya. (2010). *Bezpeka* [Security]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 59). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
 15. Shevchenko, S. I. (2018). *Administratyvne-pravove rehulyuvannya polityseys'koyi diyal'nosti shchodo zabezpechennya publicnoho porjadku* [Administrative and legal regulation of police activity to ensure public order]. (Autoref. thesis ... candidate juridical sciences). Dnipro. [in Ukrainian].
 16. Shemshuchenko, Yu. S. (1998). *Pravoporyadok* [Legal order]. *Yurydychna entsyklopediya* [Legal encyclopedia]. (P. 48). Kyiv, Vol. 5. [in Ukrainian].
 17. Shpylovy, I. M. (2010). *Bezpeka ekolohichna* [Environmental safety]. *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedic dictionary of public administration] (P. 60). Kyiv: NADU. [in Ukrainian].

УДК 351.759.6 (477)

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1\(38\)-6](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1(38)-6)

Могиль Владислав Олександрович,

аспірант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2,
e-mail: kafedrapa@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8012-3737>

Mogyl Vladislav Oleksandrovysh,

Post-Graduate Student of the Department of Public
Administration, Interregional Academy of Personnel
Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str.,
e-mail: kafedrapa@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8012-3737>

Дангадзе Северіон Джумберович,

аспірант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: kafedrapa@ukr.net,
<https://orcid.org/0009-0005-6726-139X>

Dangadze Severion Dzumberovych,

PhD student, Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv,
Frometivska Str., 2, e-mail: kafedrapa@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0005-6726-139X>

ОРГАНІЗАЦІЙНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН В УКРАЇНІ

Анотація. Мета роботи – запропонувати новий погляд на організаційну складову механізмів публічного управління в умовах кризового контексту. **Методологія** – контент-аналіз нормативних актів, структурно-функціональний аналіз елементів системи державного управління в умовах воєнного стану. **Наукова новизна:** визначено, що здійснення ефективного захисту населення та територій в умовах надзвичайних обставин, подолання їх негативних наслідків вимагає злагодженого функціо-

нування всіх складових механізму публічного управління, чіткого розмежування компетенції органів публічної влади різних рівнів як державного, так і регіонального. В статті охарактеризовано та надана оцінка організаційній складовій сучасного механізму публічного управління в умовах надзвичайних обставинах, захист населення та територій від надзвичайних обставин, виявити її недоліки для подальшого формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо їх подолання.

Висновки. Проведений аналіз дослідження з питань функціональної структури публічного управління в умовах надзвичайних обставин демонструє, що однією з найважливіших складових цього процесу є організація управління й скорегована міжвідомча координація реагування, бо їхній вплив зростає сумарно тому масштабу обставин надзвичайного характеру, складності обстановки, збільшеності кількості залучених сил та потреби в матеріальних засобах. Чим більший масштаб має надзвичайна обставина, тим вищі вимоги до організації управління і тим більший кінцевий результат ліквідації наслідків, що може виникнути за умов надзвичайних обставин залежить від ефективності управління. Управління повинно забезпечувати ефективне застосування людських ресурсів аварійно-рятувальних і мобільних формувань, розподіл наявних і залучених матеріальних ресурсів у процесі ліквідації комплексних наслідків надзвичайних обставин соціального, природного, воєнного і техногенного характеру, фактів введення надзвичайного та воєнного стану.

Правова та організаційна складові механізмів публічного управління в умовах надзвичайних обставин проявляється в діяльності внутрішньодержавних органів, що задіяні в процесі врегулювання пригод та явищ соціального, техногенного, природного, воєнного характеру для проведення додаткових заходів політичного, правового, технічного, організаційного та іншого характеру з врегулювання та нормалізації обстановки в найкоротші терміни та з найменшими ресурсними затратами. Основна роль організаційної складової в умовах надзвичайних обставин належить Президентіві України, органам виконавчої влади, правоохоронним органам, а також інституту громадянського суспільства.

Ключові слова: складові механізмів публічного управління, надзвичайні обставини, органи публічної влади, захист населення, національна безпека.

ORGANIZATIONAL COMPONENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS UNDER EMERGENCY CIRCUMSTANCES IN UKRAINE

Abstract. The purpose of the work – to offer a new perspective on the organizational component of public management mechanisms in a crisis context. **Methodology** – content analysis of regulatory acts, structural and functional analysis of the elements of the state administration system under martial law. **Scientific novelty:** it is determined that implementation of effective protection of the population and territories under extraordinary circumstances, overcoming their negative consequences requires the coordinated functioning of all components of the public administration mechanism, a clear demarcation of the competence of public authorities at different levels, both state and regional. The article describes and evaluates the organizational component of the modern mechanism of public administration in emergency situations, protection of the population and territories from emergency situations, and identifies its shortcomings for the further formulation of scientifically based proposals to overcome them.

Conclusions. The analysis of the research on the functional structure of public administration under emergency conditions demonstrates that one of the most important components of this process is the organization of management and the adjusted interdepartmental coordination of response, because their influence increases in proportion to the scale of the circumstances of an extraordinary nature, the complexity of the situation, the increase in the number of involved forces and material needs. The greater the scale of an emergency, the higher the requirements for the organization of management and the greater the final result of eliminating the consequences that may arise under emergency conditions depends on the effectiveness of management. Management must ensure the effective use of human resources of emergency rescue and mobile formations, the distribution of available and involved material resources in the process of eliminating the complex consequences of extraordinary circumstances of a social, natural, military and man-made nature, the facts of the introduction of a state of emergency and martial law.

The legal and organizational components of public administration mechanisms under extraordinary circumstances are manifested in the activities of internal state bodies involved in the process of settlement of social, man-made, natural, and military incidents and phenomena for the implementation of additional measures of a political, legal, technical, organizational, and other nature for the settlement and normalization of the situation in the shortest possible time and with the least resource costs. The main role

of the organizational component in the conditions of extraordinary circumstances belongs to the President of Ukraine, executive authorities, law enforcement agencies, as well as the civil society institute.

Key words: components of public administration mechanisms, emergency circumstances, public authorities, population protection, national security.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Необхідність добре злагодженого, чіткого в усіх сферах та галузях діяльності апарату публічного управління визнавалася на всіх етапах розвитку держави. Не применшується його значення й у сучасних умовах, особливо у питаннях формування та реалізації політики в умовах надзвичайних обставин. Система публічного управління під час дій в особливих умовах надзвичайних обставинах – це комплекс органів публічного управління, призначених для ефективного управління в особливих умовах, який формують: оперативні штаби Національної поліції, штатні штаби військових частин Національної гвардії України, а також штаби інших органів (підрозділів), що залучаються до дій в особливих умовах. Об'єктивна необхідність створення зазначеної системи зумовлена складністю виконання завдань за швидкої зміни оперативної обстановки, концентрації сил і засобів, що належать різним галузевим службам. Постає необхідність координації їхніх дій, а також реалізації в стислі строки значного обсягу управлінських функцій. У цій обстановці слід забезпечити максимальну централізацію управління, швидкість підготовки, прийняття та виконання рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові доробки дослідників, які розглядають питання складових механізмів публічного управління в умовах надзвичайних обставин: І.А. Ісаєнко (Ісаєнко, 2012, с. 117), Т.М. Радчук (Радчук, 2020, с. 126), Г.О.Панченко, А.І. Неділько (Неділько, 2018), О.А. Мельниченко (Мельниченко, 2020, с. 170-171), С. Пушкаренко (Пушкаренко, 2020) та А. Фальковський.

Втім, як зазначає Л.Й.Шостак, наразі в основному увага приділяється дослідженню ризиків, інформаційного забезпечення механізму прийняття рішення та керування роботою в особливих умовах (Шостак, 2014, с.88).

Відмітимо, що О.Г.Барило та С.П.Потеряйко розглядають основний зміст взаємодії, тобто узгодженість дій усіх підрозділів, яка в першу чергу досягається для інтересів тих структурних підрозділів, які діють на головному напрямку і виконують найбільш важливі завдання (Барило, Потеряйко, 2018, с. 307).

Лишаються майже не дослідженими питання управління та координації комплексних захо-

дів з ліквідації наслідків, що мають природне і техногенне походження, питання міжвідомчого співдіяння в цьому процесі тощо

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За умов надзвичайних обставин органи публічної влади покликані діяти в умовах негайного реагування та дій, які здійснюють попередження та ліквідацію надзвичайних обставин, що є основою запровадження надзвичайного стану. Компетенція органів публічної влади щодо запровадження надзвичайних обставин має бути детально визначена у законодавстві. Дослідження організаційної складової механізмів публічного управління в умовах надзвичайних обставин на сьогодні є одним із проблемних питань, яке мало хто розглядає у зв'язку із врахуванням тільки теоретичних аспектів надзвичайних обставин, де не враховано деякі організаційно-безпекові заходи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В умовах збереження загроз виникнення надзвичайних обставин природного та техногенного характеру, соціального та воєнного походження, в тому числі внаслідок зміни клімату, лісових пожеж, повеней, інженерно-технічної та транспортної інфраструктури, занесення та розповсюдження небезпечних інфекційних захворювань, особливого значення набувають проблеми, пов'язані зі збільшенням дискреційних повноважень органів публічної влади в рамках особливих правових режимів, які запроваджуються з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб з протидії злочинності.

У рамках надзвичайного законодавства в основу формування таких цілей лягло уявлення про безпеку (національну безпеку), у якій законодавець виділив чотири ключові складові – безпеку особистості, громадську безпеку, безпеку держави та екологічну безпеку, а також можливі й інші види безпеки, що передбачені законодавством. До системи забезпечення національної безпеки входять сили та засоби органів публічної влади, що застосовуються в особливих умовах відповідно до завдань, покладених на них правовими актами надзвичайного законодавства.

Встановлений у надзвичайному законодавстві суворий пріоритет закону над усіма підзаконними актами означає самостійність дій органів публіч-

ної влади з реалізації Конституції та законів України у встановлених межах та в межах яких здійснюються суб'єктивні права та обов'язки, а також у межах наданої компетенції щодо видання підзаконних нормативно-правових актів.

Слід зазначити, що успішне виконання завдань в умовах надзвичайних обставин пов'язано з належною організацією механізму взаємовпливу зі структурними підрозділами інших регіональних (територіальних) органів виконавчої влади, найважливішими елементами якого є правові норми, що регулюють (визначають) обсяг та зміст компетенції, її адекватність при розподілі виконання завдань та функцій.

Основною метою діяльності органів публічної влади в умовах надзвичайних обставин є відкритість структури організації публічних органів, що покликані забезпечити захист особи, суспільства та самої держави, а також компетенції органів публічної влади та управління, їх повноважень за надзвичайних обставин.

На сьогодні органи публічного управління покликані забезпечувати безпеку населення в умовах надзвичайних обставин та включає досить великий комплекс задіяних у цій сфері міністерств, інститутів та організацій, що діють задля забезпечення необхідного рівня безпеки. Така система включає політичну, економічну, наукову, технічну, правову, соціальну та інші сфери.

Так, до загальних суб'єктів, що забезпечують реалізацію обставин надзвичайного характеру, належать ті суб'єкти, які визначають стратегію публічного управління й засади внутрішньої політики держави та, відповідно, мають певні скоординовані повноваження, що здійснюються як конституційних, так й законодавчо затверджених завдань стратегічного характеру у означеній сфері, а також втілюють публічну політику для гарантування внутрішньої безпеки.

До спеціальних суб'єктів, що забезпечують реалізацію обставин надзвичайного характеру, слід віднести воєнізовані правоохоронні органи – Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, а також Міністерство внутрішніх справ України й інші органи.

Здійснено аналіз компетенції загальних суб'єктів, що забезпечують реалізацію обставин надзвичайного характеру. Так, звернення до чинного законодавства дозволяє визначити напрями їх діяльності, що розміщено на рисунку 1.

Керівництво органами управління, що відповідальні за реалізацію заходів в умовах надзвичайних обставин, здійснює Президент України. Він визначає стратегію реалізації заходів в умовах надзвичайних обставин, а також контролює та здійснює координацію діяльності публічних

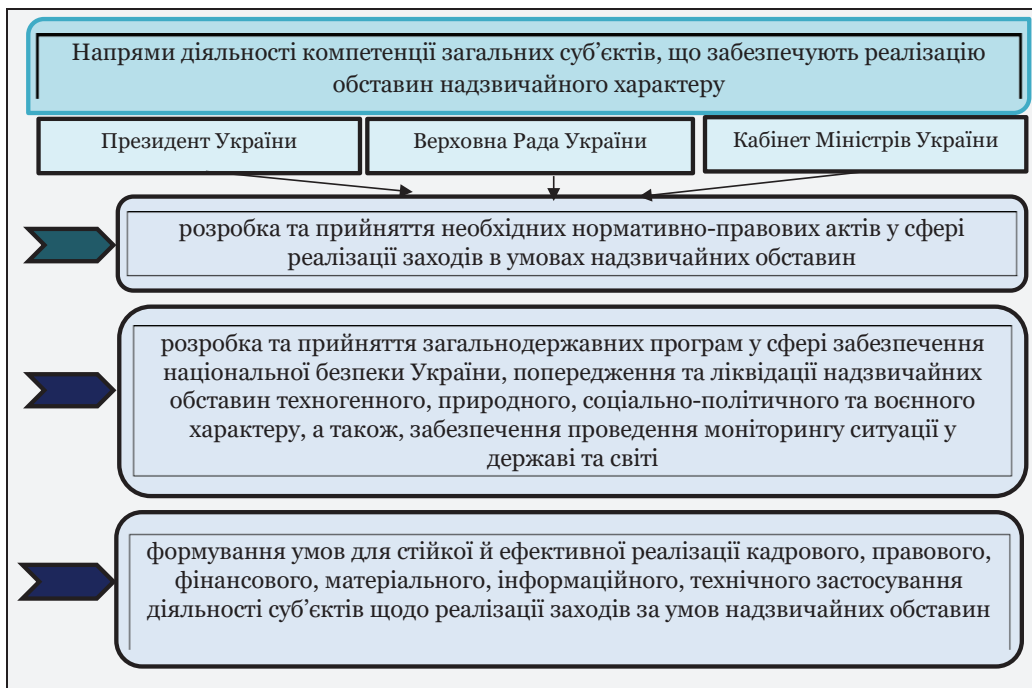

Рис. 1. Напрями діяльності компетенції загальних суб'єктів, що забезпечують реалізацію обставин надзвичайного характеру

Розроблено автором

органів, що є відповідальними за провадження заходів в умовах надзвичайних обставин, приймає оперативні рішення тощо. На час дії воєнного стану ніяким чином не можуть бути припинені повноваження – Президента України, законодавчого органу, Кабінету Міністрів України, а також тих органів, підрозділи яких проводять контррозвідувальну діяльність (Про правовий режим воєнного стану, 2015).

До повноважень Верховної Ради України за надзвичайних обставин, належить:

- прийняття законів та інших законодавчих актів з питань реалізації заходів в умовах надзвичайних обставин, що визначають діяльність саме тих органів публічної влади, які безпосередньо здійснюють забезпечення як внутрішньої так і зовнішньої безпеки країни у всіх сферах життєдіяльності, забезпечують безпеку особистості та суспільства у цілому;

- визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики. Так, ВРУ проводиться системний аналіз ситуації у державі щодо забезпечення безпеки людини, суспільства і держави, за результатами якого органам влади даються відповідні рекомендації, опрацьовуються рекомендації щодо політичного і правового забезпечення реалізації внутрішньої політики держави у сфері забезпечення внутрішньої безпеки; розглядаються проекти національних та загальнодержавних програм з питань внутрішньої безпеки, даються пропозиції щодо внесення змін у чинне законодавство тощо (Пономаренко, 2007, с. 80);

- затвердження загальнодержавних програм, що спрямовані на розвиток економічного, наукового, соціального, технічного характеру розвитку;

- оголошення, відповідно до подання Президента України, стану війни, укладення миру, затвердження рішення Президента України у випадку війни щодо використання Збройних сил України, інших спеціальних військових утворень в випадку військової агресії проти держави;

- схвалення (затвердження) структури, функцій та чисельності спеціальних військових формувань, що створені відповідно до законодавчих актів України, Міністерства внутрішніх справ України;

- схвалення на протязі дводенного терміну із початку звернення Президента України указів – введення надзвичайного чи/або воєнного стану в країні чи на окремих місцевостях (територіях), про мобілізацію та оголошення окремих територій зонами екологічної надзвичайної ситуації (Конституція України).

Законодавчий орган України згідно зі Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» у випадку введення надзвичайного стану в країні або ж на окремих територіях забезпечує прийняття рішення про продовження сесії чи роботи пленарних засідань протягом всього періоду дії обставин надзвичайного характеру.

У разі видання у міжсесійний період Указу Президента України щодо введення надзвичайного стану, що має дію на всій території держави або на окремій території (місцевості), парламент збирається протягом дводенного терміну без скликання, працює в сесійному режимі.

Дослідження організаційної складової механізмів публічного управління в умовах надзвичайних обставин показало, що одним із проблемних питань залишається структура управління міністерств, яка здійснює виконавчо-розпорядчі функції безпосередньо, практично виконуючи вимоги вищих органів публічної влади. Ця діяльність націлена на виконання законів та інших нормативних актів, які регламентують питання життя населення і, як показало наше дослідження, так само потребують вдосконалення.

Таким чином, сьогодні система органів публічної влади в умовах виникнення надзвичайних обставин існує на деталізованій правовій базі з урахуванням принципу поділу влади, цілей, рівня та обсягу розв'язуваних завдань. Організаційна основа органів публічної влади в умовах надзвичайних обставин будується на організаційному та процесному рівнях з урахуванням вимог законів та виходячи з надзвичайних обставин, що складаються. Однак, як в організаційній, так і в правовій площині ця діяльність нині потребує вдосконалення та розвитку.

Ефективність системи публічного управління досягається через велику готовність її складових частин, сталого функціонування й можливостей забезпечувати не лише централізоване, але й безпосереднє управління інструментами й силами, що залучені в умовах надзвичайних обставин. З метою своєчасного і ефективного реагування органами публічного управління організовується взаємодія між підпорядкованими їм силами (Гур'єв, 2008, с.58).

В організації взаємодії беруть участь спеціально визначені оперативні групи, представники відповідних центральних, місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування. Під час дії надзвичайного стану органи публічної

влади у спільній взаємодії з військовим командуванням здійснюють заходи, передбачені Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та реалізують контрольні функції за дотриманням громадського порядку, конституційні права й свобод громадян, їхню безпеку, а також захист інтересів країни на певних територіях.

Координаційна функція діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, а також військового керівництва, підприємств, установ і організацій за обставин надзвичайного характеру в частині, що не належить до компетенції Ради національної безпеки і оборони України, покладається саме на Кабінет Міністрів України. У цьому аспекті слід підкреслити, що безперервна професійна підготовка публічних службовців сприяє правильному прийнятті рішень і тактичних дій, що гарантує успіх у виконання покладених на них службових обов'язків (завдань) у надзвичайних обставинах.

Висновок. Аналізуючи сучасне українське надзвичайне законодавство, ми дійшли висновку, що в системі органів, що здійснюють управління в умовах надзвичайних обставин, органи місцевих державних адміністрацій відіграють важливу роль у реалізації політики в цій галузі. Тобто регулювання в умовах надзвичайних обставин здійснюється відповідними органами виконавчої влади та їх підрозділами, і спрямоване на забезпечення належного функціонування відповідної системи.

Таким чином, для реалізації поставлених завдань у сфері захисту населення та територій в умовах надзвичайних обставин Конституція України та національні закони України наділяють Президента України та вищий орган виконавчої влади конкретними повноваженнями. Однак, як показало дослідження, деякі особливості сучасних загроз і небезпек, потребують деталізації в системі органів публічної влади і, перш за все, безпосередньо беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. Вип. 1(6). 2017. С.305–313.
2. Гур'єв С. О., Терент'єва А. В., Волянський П. Б. Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації надзвичайних ситуацій : монографія. К.: [б. в.], 2008. 148 с.
3. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. Інвестиції: практика та досвід. № 5. 2012. С.114–117.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст.141.
5. Мельниченко О. А. Механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації: сутність та види. Науковий вісник: Державне управління. №3(3(5)). 2020. С.165–176.
6. Неділько А. І. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм публічного управління». Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. №2. 2018. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/8.pdf
7. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : Моногр. Х.: Видавець Вапнарчук Н. М. 2007. 448 с.
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України 16 березня 2000 року № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
10. Публічне управління : термінол. слов. /уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.
11. Пушкаренко С., Фальковський А. Інституціональна складова частина механізму захисту прав людини. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, 2020, (2(62), С. 136–141.
12. Радчук Т. М. Класифікація механізмів публічного управління інноваційним розвитком економіки. Актуальні питання у сфері державного управління. Випуск 19. 2020. С.124-127. № 15. С. 85–89. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.15.85
13. Шостак Л. Й. Механізми забезпечення взаємодії суб'єктів державної системи ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій : дис. ... к-та наук з держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Людмила Йосипівна Шостак ; Одеський регіон.ін-т держ. упр. Національна академія державного управління при Президенті України. Одеса, 2014. 226 с.
14. Radchenko O., Kovach V., Radchenko O., Kriukov O., Sydoruk L., Sharov P., Semenets-Orlova I. Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 280). EDP Sciences. 2021.
15. Semenets-Orlova I. A. Stratehichne upravlinnia yak systemnyi zasib upravlinnia osvithnomy zminamy. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia, (3), 2015. 52–60.
16. Semenets-Orlova I. A., Kyselova Y. Y. Multi-dimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, (4), 2018. 264–273.
17. Semenets-Orlova I., Kushnir V., Rodchenko L.,

- Chernenko I., Druz O., Rudenko M. Organizational Development and Educational Changes Management in Public Sector (Case Of Public Administration During War Time). *International Journal of Professional Business Review*, 2023, 8(4), e01699-e01699.
18. Semenets-Orlova I., Shevchuk R., Plish B., Moshnin A., Chmyr Y., Poliuliakh R. Human-centered approach in new development tendencies of value-oriented public administration: Potential of education. 2022.
9. Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy 16 berезnia 2000 roku № 1550-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
10. Publichne upravlinnia [Public management]: terminol. slov. uklad.: V. S. Kuibida, M. M. Bilynska, O. M. Petroie ta in.; za zah. red. V. S. Kuibidy, M. M. Bilynskoj, O. M. Petroie. Kyiv: NADU, 2018. 224 s.
11. Pushkarenko, S. & Falkovskyi, A. (2020). Instytut-sionalna skladova chastyna mekhanizmu zakhystu prav liudyny [Institutional component of the human rights protection mechanism]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia*, (2(62), S. 136–141.

REFERENCES:

- Barylo, O. H. & Poteriaiko, S. P. (2017). Vyznachen- nia ratsionalnogo metodu orhanizatsii vzaiemodii u nadzvychainykh sytuatsiiakh [Definition of a ratio- nial method of organizing interaction in emergency situations]. *Visnyk NUTsZU. Serii: Derzhavne upravlinnia*. Vyp. 1(6). S.305–313.
- Huriev, S. O., Terentieva, A. V. & Volianskyi, P. B. (2008). Kryzovyi menedzhment ta pryntsyipy uprav- linnia ryzykamy v protsesi likvidatsii nadzvychainykh sytuatsii: monohrafiia [Crisis management and prin- ciples of risk management in the process of liquida- tion of emergency situations: monograph]. K.: [b. v.], 148 s.
- Isaienko, I. A. (2012). Yevropeiski pidkhody do funktsionuvannia mekhanizmiv publichnoho uprav- linnia. Investytsii: praktyka ta dosvid [European approaches to the functioning of mechanisms of pub- lic administration]. № 5. S.114–117.
- Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verk- hovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. [Consti- tution of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1996. № 30. St.141.
- Melnychenko, O. A. (2020). Mekhanizmy publi- chnoho upravlinnia reahuvanniam na nadzvychaini sytuatsii: sutnist ta vydy [Mechanisms of public man- agement of response to emergency situations: essence and types]. *Naukovi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. №3(3(5). S.165–176.
- Nedilko, A. I. (2018). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «mekhanizm publichnoho upravlinnia» [Theoretical approaches to the defini- tion of the concept of «mechanism of public manage- ment»]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*. №2. Retrieved from: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/8.pdf.
- Ponomarenko, H. O. (2007). Upravlinnia u sferi zabezpechennia vnutrishnoi bezpeky derzhavy: administratyvno-pravovi zasady [Management in the sphere of ensuring the internal security of the state]: Monohr. Kh.: Vydavets Vapnarchuk N. M. 448 s.
- Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
- Radchuk, T. M. (2020). Klasyfikatsiia mekhanizmiv publichnoho upravlinnia innovatsiinym rozvytkom ekonomiky [Classification of mechanisms of public management of innovative economic development]. *Aktualni pytannia u sferi derzhavnoho upravlin- nia*. Vypusk 19. S.124–127. № 15. S. 85–89. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.15.85.
- Shostak, L. Y. (2014). Mekhanizmy zabezpechennia vzaiemodii subiektiv derzhavnoi systemy likvidat- sii medyko-sanitarnykh naslidkiv nadzvychainykh sytuatsii [Mechanisms for ensuring the interaction of subjects of the state system of liquidation of medical and sanitary consequences of emergency situations]: dys. ... k-ta nauk z derzh.upr. : spets. 25.00.02 «Mekh- anizmy derzhavnoho upravlinnia» / Liudmyla Yosypivna Shostak; Odeskyi rehion.in-t derzh. upr. Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Odesa, 226 s.
- Radchenko, O., Kovach, V., Radchenko, O., Kriukov, O., Sydorchuk, L., Sharov, P., & Semenets-Orlova, I. (2021). Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 280). EDP Sciences.
- Semenets-Orlova, I. A. (2015). Stratehichne upravlinnia yak systemnyi zasib upravlinnia osvitnimy zminamy. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, (3), 52-60.
- Semenets-Orlova, I., Shevchuk, R., Plish, B., Moshnin, A., Chmyr, Y., & Poliuliakh, R. (2022). Human-centered approach in new development tendencies of value-oriented public administration: Potential of education.
- Semenets-Orlova, I. A., & Kyselova, Y. Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, (4), 264-273.
- Semenets-Orlova, I., Kushnir, V., Rodchenko, L., Chernenko, I., Druz, O., & Rudenko, M. (2023). Organizational Development and Educational Changes Management in Public Sector (Case Of Public Administration During War Time). *International Journal of Professional Business Review*, 8(4), e01699-e01699.

Негрч Микола Михайлович,

кандидат наук з державного управління, докторант Міжрегіональної академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: N5085878@gmail.com; orcid.org/0009-0002-4494-3759

Negrych Mykola Mykhailovych,

Candidate of Sciences in Public Administration, Doctoral Student of the Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., e-mail: N5085878@gmail.com; orcid.org/0009-0002-4494-3759

ПОНЯТТЯ ТА МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Мета роботи. Обґрунтування ознак та моделей державно-приватного партнерства (ДПП) та уточнення понятійно-категорійного апарату дослідження ДПП.

Методологія. Дослідження засноване на досить широкій науковій базі, пов'язаній з осмисленням багатьма поколіннями вчених таких питань як роль держави в економічному розвитку, форми державного регулювання, державної підтримки та прямої участі в економіці, роль приватних сторін у різних секторах економіки, свобода підприємництва, роль державно-приватного партнерства.

Методологічну основу дослідження складають методи аналізу та синтезу, а також метод порівняльного аналізу, об'єднані у цілісну методологію.

Наукова новизна. Дістало подальшого розвитку узагальнення ознак державно-приватного партнерства на основі аналізу різних інституційних та наукових підходів незалежно від приналежності до тієї чи іншої країни, організації чи наукової галузі до розуміння сенсу державно-приватного партнерства, а саме: об'єднання ресурсів, насамперед фінансових, але не лише (наприклад, технологічних); поділ ризиків та результатів; довгостроковий характер співробітництва; договірний характер відносин; громадська значимість співробітництва у вигляді реалізації будь-яких інфраструктурних проектів чи вирішення стратегічних державних завдань; відсутність можливостей вирішити завдання без такого партнерства; ефективність у порівнянні з іншими формами реалізації проектів.

Уточнено понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом тлумачення сутності ДПП як заснованого на письмовому договорі довгострокового об'єднання ресурсів публічних та приватних партнерів з фіксацією поділу ризиків, відповідальності та результатів між ними, з метою вирішення важливих державних завдань та/або здійснення інфраструктурних проектів у суспільних інтересах, які не можуть бути ефективним чином вирішені/здійснені без участі приватних партнерів.

Висновки. На основі аналізу різних інституційних та наукових підходів до розуміння сенсу державно-приватного партнерства, можна зробити висновок, що незалежно від приналежності до тієї чи іншої країни, організації чи наукової галузі, даний вид співробітництва держави та приватних сторін характеризується такими ознаками: об'єднання ресурсів, насамперед фінансових, але не лише (наприклад, технологічних); поділ ризиків та результатів; довгостроковий характер співробітництва; договірний характер відносин; громадська значимість співробітництва у вигляді реалі-

зації будь-яких інфраструктурних проектів чи вирішення стратегічних державних завдань; відсутність можливостей вирішити завдання без такого партнерства; ефективність у порівнянні з іншими формами реалізації проектів.

Не можна погодитися з тими, хто підводить під державно-приватне партнерство будь-які види співробітництва між державою та приватними особами. Таке змішання не дозволяє проводити аналіз форм безпосередньо державно-приватного партнерства та робити висновки про його переваги, недоліки, ефективність порівняно з іншими формами співробітництва, вирішувати питання щодо його вдосконалення. Наявність досить чітких відмінностей державно-приватного партнерства з інших форм співробітництва держави з приватними акторами, і навіть наявність особливих історичних і наукових передумов його розвитку, проаналізованих вище, вимагає закріплення у визначенні цих особливих характеристик.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, моделі, ознаки, ресурси, ризики, результати.

CONCEPTS AND MODELS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP

The purpose of the work. Justification of the signs and models of public-private partnership (PPP) and clarification of the conceptual and categorical apparatus of PPP research.

Methodology. The research is based on a fairly broad scientific base, related to the understanding by many generations of scientists of such issues as the role of the state in economic development, forms of state regulation, state support and direct participation in the economy, the role of private parties in various sectors of the economy, freedom of entrepreneurship, the role of state – private partnership.

The methodological basis of the research consists of the methods of analysis and synthesis, as well as the method of comparative analysis, combined into a complete methodology.

Scientific novelty. The generalization of the features of public-private partnership on the basis of the analysis of various institutional and scientific approaches, regardless of belonging to one or another country, organization or scientific field, has been further developed to understand the meaning of public-private partnership, namely: pooling of resources, primarily financial, but not only (for example, technological); separation of risks and results; long-term nature of cooperation; contractual nature of the relationship; the public importance of cooperation in the form of the implementation of any infrastructure projects or the solution of strategic state tasks; lack of opportunities to solve tasks without such a partnership; efficiency compared to other forms of project implementation.

The conceptual and categorical apparatus of the study was clarified by interpreting the essence of PPP as a long-term pooling of resources of public and private partners based on a written contract, with the fixation of the division of risks, responsibilities and results between them, with the aim of solving important state tasks and/or implementing infrastructure projects in the public interest, which cannot be effectively solved/implemented without the participation of private partners.

Conclusions. Based on the analysis of various institutional and scientific approaches to understanding the meaning of public-private partnership, it can be concluded that regardless of belonging to one or another country, organization or scientific field, this type of cooperation between the state and private parties is characterized by the following features: pooling of resources, primarily financial, but not only (for example, technological); separation of risks and results; long-term nature of cooperation; contractual nature of the relationship; the public importance of cooperation in the form of the implementation of any infrastructure projects or the solution of strategic state tasks; lack of opportunities to solve tasks without such a partnership; efficiency compared to other forms of project implementation.

One cannot agree with those who include any type of cooperation between the state and private individuals under public-private partnership. Such confusion will not allow to conduct an analysis of the forms of direct public-private partnership and draw conclusions about its advantages, disadvantages, effectiveness compared to other forms of cooperation, and to resolve issues related to its improvement. The existence of quite clear differences of public-private partnership from other forms of state cooperation with private actors, and even the presence of special historical and scientific prerequisites for its development, analyzed above, requires consolidation in the definition of these special characteristics.

Key words: public-private partnership, models, features, resources, risks, results.

Постановка проблеми. Сенс «державно-приватного партнерства» (ДПП) як соціально-економічного / суспільного феномену виходить за рамки вузько регульованої юридичної конструкції та означає взаємодію державних структур (у різні історичні епохи та у різних народів представлені різними інститутами – імператорами, монархами та їх апаратом, парламентами та іншими гілками / різновидами органів влади) з особами, які у соціальному та/або економічному плані можуть розглядатися як відносно самостійні актори, які мають можливість приймати незалежні (у визначених законом рамках) рішення.

Ця взаємодія спрямована на досягнення таких довгострокових цілей, які неможливо досягти без неї (а якби це було можливим, то сама по собі така взаємодія не мала б сенсу) і яка полягає в об'єднанні ресурсів та розподілі відповідальності за вирішення окремих завдань, ризиків та результатів. У різних країнах та організаціях існують різні визначення поняття ДПП з урахуванням умов їхньої діяльності та цільової аудиторії. Деякі організації та країни говорять про ДПП у широкому розумінні, не даючи конкретних посилань на схеми/форми/галузі та об'єкти співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державно-приватне партнерство як одна з форм проектного фінансування, що здійснюється одночасно і державною, і приватною сторонами, з погляду власності на об'єкт, є проміжною формою між моделями з повністю державною або приватною власністю (Запатріна, 2013). Той ступінь, в якому приватна сторона наділяється повноваженнями та правами щодо об'єкта угоди про ДПП, а також її роль/функціонал у реалізації проекту ДПП у рамках життєвого циклу інфраструктурного об'єкта, визначає місце конкретної проектної схеми у континуумі «державна власність – приватна власність» (Пильтяй, 2011). За цією ознакою було впроваджено різноманітні схеми реалізації проектів ДПП. Застосування тих чи інших схем багато в чому визначається галузевими особливостями.

Поза увагою науковців залишились аспекти стосовно понять та моделей державно-приватного партнерства.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних засад розвитку узагальнення ознак державно-приватного партнерства на основі аналізу різних інституційних та наукових підходів незалежно від приналежності до тієї чи іншої країни, організації чи наукової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інші країни та організації дають вузько-юридичні формулювання, які можна використовувати у правозастосовчій практиці України. Одні говорять про необхідність поділу ресурсів та ризиків, інші це питання опускають, надаючи більше свободи у трактуванні поняття ДПП. Все це різноманіття визначень державно-приватного партнерства свідчить про вплив культурних та історичних факторів на форми реалізації ДПП у конкретних країнах, а також на рівень регулювання ДПП у цих країнах (використання спеціального, універсального чи казуального законодавства).

Так, у Великобританії ДПП визначають як "механізми, що характеризуються спільною роботою державного та приватного секторів". У найширшому розумінні вони можуть охоплювати всі види співробітництва в рамках взаємодії між приватним та державним секторами, включаючи спільну роботу та спільний розподіл ризиків для реалізації політики, послуг та інфраструктури. Найбільш поширеним типом ДПП у Великій Британії до 2018 р. була «Приватна фінансова ініціатива» (PFI), яка є «угодою, відповідно до якої державний сектор укладає з приватним сектором контракти на купівлю послуг, які зазвичай отримують від інвестицій в активи, на довгостроковій основі, часто від 15 до 30 років» (Public-Private Partnerships, 2016).

США: «закріплена в договірній формі угода між державою та приватною компанією, що дозволяє останньої у узгодженій формі брати участь у державній власності та виконувати функції, що традиційно лежать у сфері відповідальності державної влади». Така угода зазвичай передбачає наявність контракту відповідного урядового агентства із приватною компанією, предметом якого виступають реконструкція, будівництво об'єкта державної власності та/або його експлуатація, управління тощо. Основні права власності щодо цього об'єкта не змінюються, і навіть після передачі об'єкта приватній компанії залишається його власником. Термін ДПП визначає широкий спектр відносин в діапазоні від більш менш простих контрактів, за якими приватна компанія приймає на себе певні ризики і погоджується на систему штрафних санкцій, до комплексних, технічно складних проектів, що включають будівництво, модернізацію, експлуатацію об'єктів та управління ними (U.S. Department of Transportation, 2022).

Нідерланди: «форма співпраці між урядом та бізнесом (у багатьох випадках також за участю НУО, профспілок та/або освітніх установ),

в якій вони погоджуються працювати разом для досягнення спільної мети або виконання конкретного завдання, спільно приймаючи на себе ризику та відповідальність та поділяючи свої ресурси та компетенції» (Public-Private Partnerships, 2016).

Індія: «угода між державною або казенною установою або державним підприємством, з одного боку, та приватним підприємством, з іншого боку, для надання державних активів та/або пов'язаних з ними послуг у суспільних інтересах за допомогою інвестицій, що здійснюються приватним підприємством та/або управлінням ним протягом певного періоду часу, за наявності суттєвого поділу ризиків із приватним сектором, а також коли приватний сектор отримує платежі, пов'язані з результатами діяльності та відповідними певним, заздалегідь встановленим та вимірюваним стандартам ефективності» (Public-Private Partnerships, 2016).

ПАР: «контракт між державною установою/муніципалітетом та приватною стороною, в якій приватна сторона приймає на себе суттєві фінансові, технічні та операційні ризики при проектуванні, фінансуванні, будівництві та експлуатації проекту» (Public-Private Partnerships, 2016).

Танзанія: «угода між суб'єктами державного та приватного секторів, відповідно до якої приватні суб'єкти ремонтують, будують, експлуатують, обслуговують та/або керують об'єктом повністю або частково відповідно до виробничих специфікацій». Приватна особа приймає на себе пов'язані з цим ризики протягом значного періоду часу і натомість отримує вигоди/фінансову винагороду відповідно до погоджених умов, які можуть бути у вигляді тарифів або зборів з користувачів. Таким чином, ДПП – це спільне підприємство, засноване на досвіді кожного партнера і яке найкраще задовольняє чітко визначені суспільні потреби за допомогою найбільш адекватного розподілу ресурсів, ризиків та винагород (Public-Private Partnerships, 2016).

Перу: «форма участі приватного інвестора, яка включає експертизу, знання, обладнання, технології та розподіл ризиків і ресурсів, переважно приватних, з метою створення, розвитку, вдосконалення, експлуатації або підтримки державної інфраструктури або надання державних послуг та/або надання послуг, пов'язаних з тими, які потрібні державі, а також для розробки проектів прикладних досліджень та/або технологічних інновацій» (Public-Private Partnerships, 2016).

Можна проаналізувати визначення ДПП, які надають міжнародні організації.

Світовий Банк: «Довгостроковий контракт між приватною стороною та державною установою на надання державного активу або послуги, в якому приватна сторона несе значний ризик та відповідальність за управління» (World Bank, 2012).

Міжнародний валютний фонд: «ставиться до механізмів, у межах яких приватний сектор надає інфраструктурні активи та інфраструктурні послуги, які традиційно надавав уряд». ДПП використовується в широкому спектрі економічних та соціальних інфраструктурних проектів, але в основному воно використовується для будівництва та експлуатації доріг, мостів і тунелів, мереж легко-рейкових доріг, аеропортів та систем управління повітряним рухом, в'язниць, водопровідних та каналізаційних споруд, лікарень, шкіл та громадських будівель. Типове ДПП набуває форми схеми «проекування-будівництво-фінансування-експлуатація» (DBFO). Відповідно до такої схеми уряд визначає послуги, надання яких він би хотів передати приватному сектору, а потім приватний партнер проектує та будує актив спеціально для цієї мети, фінансує його будівництво та згодом керує цим активом (тобто надає послуги, що їм забезпечуються) (IMF, 2006).

Організація економічного співробітництва та розвитку: «визначається як угода між урядом та одним або декількома приватними партнерами (які можуть включати операторів та фінансуючих осіб), відповідно до якої приватні партнери надають послуги таким чином, що цілі надання послуг урядом були узгоджені з метою отримання прибутку приватними партнерами, і в якому ефективність такого узгодження залежить від достатньої передачі ризику приватним партнерам». Незважаючи на велику схожість між ними, ОЕСР розрізняє ДПП та концесії, на основі величини ризику, який несе приватний постачальник, і того, що є основним джерелом доходу для приватного постачальника (OECD, 2008).

Європейська Комісія: «термін «державно-приватне партнерство» в цілому стосується форм співпраці між державними органами та бізнесом, які спрямовані на забезпечення фінансування, будівництва, реконструкції, управління та обслуговування інфраструктури надання послуг» (ЕС, 2004).

Європейський інвестиційний банк: «це загальний термін для відносин, що формуються між приватним сектором та державними органами, часто з метою залучення ресурсів та/або експертних знань приватного сектору для

надання допомоги у наданні та реалізації активів та послуг державного сектора». Таким чином, термін ДПП використовується для опису широкого спектру робочих механізмів – від вільних, неформальних та стратегічних партнерств до контрактів на надання послуг типу «проекування-будівництво-фінансування-експлуатація» (DBFO) та формалізованих спільних підприємств. У своєму звіті «Evaluation of PPP projects financed by the EIB: Synthesis Report», 2005, ЄІБ дає робоче визначення: «ДПП [визначається] як будівництво та експлуатація інфраструктури приватним сектором (включаючи концесії), які інакше були б надані державним сектором» (EIB, 2004).

Аналітичні агенції також надають власне визначення ДПП.

Standard and Poor's: «це будь-які середньострокові та довгострокові відносини між державним та приватним секторами, що передбачають поділ ризиків і вигод, пов'язаних з багато-секторальними навичками, досвідом та фінансами для досягнення бажаних результатів політики, що проводиться» (S&P, 2005).

Deloitte: «контрактна угода між урядовою агенцією та приватною компанією, яка дозволяє останньої збільшити її участь у наданні громадських послуг» (Deloitte, 2006).

Якщо звернутися до того, як визначають державно-приватне партнерство дослідники, також можна побачити велику різноманітність підходів до цього питання, що часто визначається тими галузями науки, до яких належать автори. Так, Роберт Бейн у своєму дослідженні, присвяченому урокам реалізації проектів ДПП, що фінансуються Європейським інвестиційним банком, визначає ДПП як «альтернативний підхід до традиційних державних закупівель. В рамках типового ДПП приватний сектор проектує, будує, фінансує, експлуатує та підтримує інфраструктуру (наприклад, дороги чи школи) в обмін на пов'язані з результатом платежі від державних установ та/або право стягувати плату з користувачів за послуги. Важливо відзначити, що державний сектор передає проектні ризики приватному сектору у тих галузях, у яких, теоретично, ними краще управляти» (Bain R., 2009). Інші вчені, особливо якщо вони є представниками юридичної науки, вважають, що ДПП має супроводжуватися укладенням конкретного договору. Так, Дж.Аутер розглядає ДПП як контрактну угоду між урядовим агентством та приватною компанією, що дозволяє останній збільшити її участь у наданні громадських послуг (Auther, 2015).

Схожого підходу дотримується І.В. Запатріна: «Державно-приватне партнерство є юридично закріпленою формою взаємодії між державою та приватним сектором щодо об'єктів державної та муніципальної власності, а також послуг, що виконуються та надаються державними та комунальними органами, установами та підприємствами, з метою реалізації суспільно значимих проектів у широкому спектрі видів економічної діяльності» (Запатріна, 2013). О.В. Пильтяй дивиться на це питання ширше і пропонує розуміти під ДПП «партнерство між представниками державного та приватного сектору, включаючи наукові та освітні установи, з метою вирішення завдань у сфері суспільних інтересів» (Пильтяй, 2011).

На основі аналізу різних інституційних та наукових підходів до розуміння сенсу державно-приватного партнерства, можна зробити висновок, що незалежно від приналежності до тієї чи іншої країни, організації чи наукової галузі, даний вид співробітництва держави та приватних сторін характеризується такими ознаками:

- об'єднання ресурсів, насамперед фінансових, але не лише (наприклад, технологічних);
- поділ ризиків та результатів;
- довгостроковий характер співробітництва;
- договірний характер відносин;
- громадська значимість співробітництва у вигляді реалізації будь-яких інфраструктурних проектів чи вирішення стратегічних державних завдань;
- відсутність можливостей вирішити завдання без такого партнерства;
- ефективність у порівнянні з іншими формами реалізації проектів.

Не можна погодитися з тими, хто підводить під державно-приватне партнерство будь-які види співробітництва між державою та приватними особами. Таке змішання не дозволяє проводити аналіз форм безпосередньо державно-приватного партнерства та робити висновки про його переваги, недоліки, ефективність порівняно з іншими формами співробітництва, вирішувати питання щодо його вдосконалення. Наявність досить чітких відмінностей державно-приватного партнерства з інших форм співробітництва держави з приватними акторами, і навіть наявність особливих історичних і наукових передумов його розвитку, проаналізованих вище, вимагає закріплення у визначенні цих особливих характеристик.

З урахуванням проведеного аналізу різних визначень ДПП та економічного сенсу, що

зкладається у ДПП, можна дати таке визначення – це засноване на письмовому договорі довгострокове об'єднання ресурсів публічних та приватних партнерів з фіксацією поділу ризиків, відповідальності та результатів між ними, з метою вирішення важливих державних завдань та/або здійснення інфраструктурних проектів у суспільних інтересах, які не можуть бути ефективним чином вирішені/здійснені без участі приватних партнерів. Дане визначення є, з одного боку, досить широким та абстрагується від нормативно-правових рамок окремих держав та їх законодавчих актів, а з іншого боку – має конкретні критерії віднесення тих чи інших видів співробітництва держав та приватних осіб до моделі ДПП. ДПП – це не просто співпраця приватних осіб з державою та не будь-яка підписана ними угода, ДПП – це не державна підтримка (яка може супроводжувати і проекти ДПП, але може їх і не супроводжувати), ДПП – це саме партнерство між державою та приватними сторонами.

Ключовими необхідними та достатніми елементами державно-приватного партнерства є держава та приватна особа як суб'єкти, партнерство як вид діяльності, писемність як форма фіксації домовленостей. З огляду на це можна припустити, що державно-приватне партнерство, без обов'язкової прив'язки тільки до економічного життя, склалося в той момент, коли досягнуті домовленості могли бути зафіксовані письмово.

З точки зору того, в якій організаційній формі здійснюється державно-приватне партнерство, можна виділити 2 групи основних загальноприйнятих у всьому світі в даний час моделей ДПП:

1. Договірні моделі: співробітництво між державою та приватним партнером здійснюється у формі договору щодо конкретного інфраструктурного об'єкта/проекту.

2. Інституційні моделі: передбачається створення спільного підприємства, яке у свою чергу реалізує різноманітні проекти.

Аналіз розвитку договірних моделей ДПП, які є предметом розгляду справжньої дисертаційної роботи, говорить про велику їхню різноманітність. Укрупнено їх можна розбити на дві великі групи (інші можливі різновиди є їх похідними):

1. Концесійні угоди. Відповідно до них концесіонер (приватна особа) отримує від концеденту (державна структура або уповноважена їй особа) право користування інфраструктурними активами, що потребують розвитку, та земель-

ними ділянками, на яких вони розташовані (або просто земельними ділянками для будівництва нових інфраструктурних об'єктів). Після певного періоду, що включає інвестиційну фазу та експлуатаційну фазу, всі отримані об'єкти, включаючи земельні ділянки, повинні бути повернені державі. Найчастіше у концесіях джерелом коштів на відшкодування інвестицій концесіонерів, прибутковості на вкладений капітал та фінансових витрат служать прямі платежі користувачів цих об'єктів. Коли все-таки платником виступає концедент, така форма концесії зветься «тіньовий», і навіть у разі платежі прив'язуються до використання введеного в експлуатацію об'єкта (чи «трафіку»).

2. Угоди про державно-приватне партнерство. У різних юрисдикціях вони можуть мати різні назви, наприклад, у Франції – «угода про партнерство» (*marche de partenariat*), у Великій Британії – «приватна фінансова ініціатива» (*private finance initiative*). Основною відмінністю цієї моделі від концесій є те, що в таких угодах ключовим джерелом надходжень для приватного партнера є регулярні платежі уповноваженого державного партнера незалежно від трафіку. Також введений інфраструктурний об'єкт може залишатися у власності приватного партнера, якщо обсяг його інвестицій перевищує обсяг інвестицій з боку держави. Хоча, навіть за наявності такої теоретичної можливості, у таких країнах як Канада та Франція, об'єкти інфраструктури залишаються у державній власності (інакше це може бути розглянуто як прихована приватизація). Іншою відмінністю угод про ДПП від концесійної форми ДПП є те, що приватний партнер може не здійснювати експлуатацію введеного об'єкта, а забезпечує лише будівництво та підтримку його працездатності протягом усього життєвого циклу. Саме тому дана модель знайшла застосування в секторах, в яких держава вважає за краще самостійно експлуатувати інфраструктурні об'єкти, наприклад, у системі охорони здоров'я.

Існують різновиди чи похідні від описаних двох основних моделей ДПП. Так, модель концесії щодо сфери послуг, що застосовується у Франції з XVIII ст. отримала назву «афермаж». А модель угоди про ДПП, яка не передбачає розподілу прибутку (*nonprofit distributing model, NPD*), знайшла застосування для реалізації проектів у Шотландії та в Уельсі. Інша модель угоди про ДПП, що застосовується в Уельсі – «модель спільного інвестування» (*mutual investment model, MIM*).

Висновки. Незважаючи на те, що з економічної точки зору відмінність моделі концесій від угод про ДПП носить ідентичний характер у різних країнах, регулювання цих моделей може здійснюватися за різними правилами, що визначається особливостями правової системи і тієї ролі, яка надається цим моделям законодавцем. Тому, в кожній конкретній ситуації (країна, галузь, розмір проекту та ін.) для кожного з учасників угоди може бути більш менш вигідно використовувати ту чи іншу форму ДПП. Конкретна модель обирається у процесі структурування проекту, у якого проводиться комплексний аналіз всіх умов його реалізації та обмежень, які накладаються учасниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Auther J. Infrastructure: Bridging the gap. Financial Times. 2015.9.11. URL: <https://www.ft.com/content/0ac1a45e-86c8-11e5-90de-f44762bf9896>
2. Bain R. Review of Lessons from Completed PPP Projects. EIB. p. i 2009.
3. Deloitte Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public- Private Partnerships». A Deloitte Research Study. 2006.
4. EC Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions. 2004.
5. EIB The EIB's Role in Public-Private Partnerships (PPPs). 2004.
6. IMF Public-Private Partnerships, Government Guarantees, and Fiscal Risk. 2006.
7. OECD Public-Private Partnerships: In Pursuit of Risk Sharing and Value for Money. 2008.
8. Public-Private Partnerships and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Fit for purpose? 2016. UN-DESA, WP No. 148.
9. S&P Public Private Partnerships: Global Credit Survey 2005.
10. U.S. Department of Transportation (2022). Report to Congress on Public-Private Partnerships. URL: <https://rosap.ntl.bts.gov/view/dot/28035>
11. World Bank Public-Private Partnerships – Reference Guide Version 1.0. 2012.
12. Запатріна І. В. Публічно-приватне партнерство: потенціал для економік, що розвиваються. Lam-

bert Academic Publishing – Saarbrucken, 2013. 197 с.

13. Пильтяй О. В. Сучасні концепції та підходи до визначення державно-приватного партнерства. Економіка. Управління. Інновації. 2011. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/eui_2011_2_40.pdf/

REFERENCES: _____

1. Auther, J. (2015). Infrastructure: Bridging the gap. Financial Times. 9.11. Retrieved from: <https://www.ft.com/content/0ac1a45e-86c8-11e5-90de-f44762bf9896>
2. Bain, R. (2009). Review of Lessons from Completed PPP Projects. EIB. p. i
3. Deloitte. (2006). Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public- Private Partnerships». A Deloitte Research Study.
4. EC. (2004). Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions.
5. EIB. (2004). The EIB's Role in Public-Private Partnerships (PPPs).
6. IMF (2006). Public-Private Partnerships, Government Guarantees, and Fiscal Risk.
7. OECD (2008). Public-Private Partnerships: In Pursuit of Risk Sharing and Value for Money.
8. Public-Private Partnerships and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Fit for purpose? (2016). UN-DESA, WP No. 148.
9. S&P. (2005). Public Private Partnerships: Global Credit Survey 2005.
10. U.S. Department of Transportation (2022). Report to Congress on Public-Private Partnerships. Retrieved from: <https://rosap.ntl.bts.gov/view/dot/28035>
11. World Bank (2012). Public-Private Partnerships – Reference Guide Version 1.0.
12. Zapatrina, I. V. (2013). Publichno-pryvatne partnerstvo: potentsial dlya ekonomik, shcho rozvyvayut'sya. [Public-Private Partnerships: Potential for Developing Economies]. Lambert Academic Publishing – Saarbrucken, 2013. 197 с.
13. Pyl'tyay, O. V. (2011). Suchasni kontseptsiyi ta pidkhody do vyznachennya derzhavno-pryvatnoho partnerstva. Ekonomika. [Modern concepts and approaches to defining public-private partnership. Economy]. Upravlinnya. Innovatsiyi. № 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/jpdf/eui_2011_2_40.pdf/

УДК 351:353

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1\(38\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1(38)-8)

Ніколаєв Кирило Дмитрович,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: nikolaev.kirill@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0404-6113>

Nikolaev Kyrylo Dmytrovych,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., e-mail: nikolaev.kirill@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0404-6113>

Семенець-Орлова Інна Андріївна,

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

Semenets-Orlova Inna Andriivna,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Анотація. Процес децентралізації відіграє значну роль у формуванні механізмів управління екологічною безпекою на місцевому рівні. **Мета** – дослідити децентралізацію влади як одну з ключових стратегій, яку Україна впроваджує з метою покращення управління та стимулювання розвитку регіонів. Досліджено, що процес прийняття рішень у сфері екологічної безпеки в контексті децентралізації влади в Україні є край важливим. **Методологія** – на основі дослідницького під-

ходу форсайту проаналізувати виклики та можливості, які виникають внаслідок цього процесу, а також шляхи їх подолання.

Однією з ключових складових децентралізації є перенесення владних повноважень з центрального на місцевий рівень. Це означає, що місцеві органи влади отримують більше повноважень у прийнятті рішень, в тому числі у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки. Проте, цей процес супроводжується рядом викликів, з якими необхідно вирішувати, включаючи фінансову складність, недостатність кваліфікації персоналу та інші. **Наукова новизна.** У рамках аналізу виявлено ключові аспекти прийняття рішень у сфері екологічної безпеки на місцевому рівні. Особлива увага приділяється ролі громадськості у цьому процесі та методам залучення громадськості до прийняття рішень. Громадськість володіє важливими знаннями та досвідом, які можуть бути корисними для розробки та впровадження ефективних стратегій охорони довкілля. Крім того, аналізовано інструменти та методи, що використовуються місцевими органами влади для контролю та забезпечення дотримання екологічних норм та стандартів. Ці інструменти включають в себе проведення аудитів, встановлення штрафів за порушення екологічних правил, а також залучення громадськості до процесу моніторингу.

Висновки. Наголошено, що децентралізація може призвести до нерівності у рівні екологічної безпеки між різними регіонами та недостатньої кваліфікації персоналу на місцевому рівні. Важливо розробляти та впроваджувати ефективні механізми співпраці між центральними та місцевими органами влади, а також залучати громадськість до процесу прийняття рішень в сфері екологічної безпеки. Це вимагає розробки чітких стратегій, використання сучасних інструментів моніторингу та контролю, а також забезпечення відкритого та прозорого обміну інформацією між всіма зацікавленими сторонами.

Ключові слова: децентралізація влади, екологічна безпека, прийняття рішень, громадськість, залучення, інструменти, місцеві органи влади, безпека, національна безпека.

DECISION-MAKING PROCESS IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SAFETY: CHALLENGES OF DECENTRALIZATION OF AUTHORITY IN UKRAINE

Abstract. The process of decentralization plays a significant role in the formation of environmental security management mechanisms at the local level. **The purpose of the work** is to analyze the decentralization of power as one of the key strategies that Ukraine implements in order to improve governance and stimulate regional development. It has been studied that the decision-making process in the field of environmental safety in the context of decentralization of power in Ukraine is extremely important. **Methodology** – based on the research approach of the foresight to analyze the challenges and opportunities that arise as a result of this process, as well as ways to overcome them. One of the key components of decentralization is the transfer of power from the central to the local level. This means that local authorities receive more powers in decision-making, including in the field of environmental protection and ecological safety. However, this process is accompanied by a number of challenges that need to be addressed, including financial complexity, lack of personnel qualifications, and others. **Scientific novelty.** As part of the analysis, key aspects of decision-making in the field of environmental safety at the local level were identified. Special attention is paid to the role of the public in this process and methods of involving the public in decision-making. The public possesses important knowledge and experience that can be useful for the development and implementation of effective environmental protection strategies. In addition, the tools and methods used by local authorities to control and ensure compliance with environmental norms and standards are analyzed. These tools include conducting audits, establishing fines for violations of environmental regulations, and involving the public in the monitoring process.

Conclusions. It is emphasized that decentralization can lead to inequality in the level of environmental safety between different regions and insufficient qualification of personnel at the local level. It is important to develop and implement effective mechanisms of cooperation between central and local authorities, as well as to involve the public in the decision-making process in the field of environmental safety. This requires the development of clear strategies, the use of modern monitoring and control tools, and the provision of open and transparent information exchange between all stakeholders.

Key words: decentralization of power, environmental security, decision making, public, engagement, tools, local government, security, national security.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми полягає у тому, що з децентралізацією влади в Україні, виникає потреба в забезпеченні ефективного управління екологічною безпекою на місцевому рівні. При цьому виникають питання, щодо участі громадськості у процесі прийняття рішень та використання інструментів для залучення громадськості місцевими органами влади. Актуальність проблеми впливає з необхідності реалізації збалансованого підходу до охорони навколишнього середовища та активного залучення громадськості для досягнення цілей сталого розвитку й забезпечення безпеки довкілля на рівні місцевої громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми ролі процесу прийняття рішення у сфері екологічної безпеки: виклики децентралізації влади в Україні досліджували такі науковці, як: О. Батанова, Р. Бедрія, Л. Комахи, О. Андрєєвої, В. Колтун, І. Кононенко, О. Кухленко, Р. Федоряк, С. Невмержицька, О. Шевченко, В. Романова, Я. Жаліло та інші.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження та аналіз участі громадськості у процесі прийняття рішень у сфері екологічної безпеки на місцевому рівні в контексті децентралізації влади в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Децентралізація влади в Україні є одним із ключових процесів, що впливають на всі сфери життя суспільства, включаючи екологічну безпеку. Від періоду незалежності України зростає усвідомлення важливості екологічних проблем та необхідності їх вирішення на всіх рівнях управління. При цьому, процес децентралізації, відіграючи значну роль у розподілі повноважень та ресурсів між центральним та місцевими органами влади, має істотний вплив на ефективність заходів з забезпечення екологічної безпеки.

Варто наголосити, що розуміння процесу прийняття рішень у сфері екологічної безпеки в умовах децентралізації влади стає надзвичайно важливим як для урядових структур, так і для громадськості та активістських груп. Відправною точкою є усвідомлення того, що забезпечення екологічної безпеки є суспільною відповідальністю, і вирішення цієї проблеми потребує активного співробітництва на всіх рівнях управління.

На думку вчених О. Батанова та Р. Бедрія (Батанов, Бедрій, 2023, с. 208), важливо розглянути різні аспекти процесу прийняття рішень у сфері екологічної безпеки під впливом децентралізації влади. Аналіз розподілу повноважень,

фінансування, кадрового потенціалу, співпраці та контролю дозволить краще зрозуміти, як ці процеси впливають на стан навколишнього середовища та здатність суспільства відповідати на екологічні виклики.

Слід зазначити, що передача повноважень у сфері екологічної безпеки до місцевого рівня влади та їх збереження на центральному рівні є складним процесом, що вимагає уважного балансування між потребами місцевих громад та загальнодержавними стратегіями екологічного забезпечення. На рисунку 1 наведено загальний огляд конкретних повноважень, які часто передаються на місцевий рівень, та тих, що залишаються на центральному.

Отже, з рисунка 1 видно, що розподіл повноважень у сфері екологічної безпеки між центральним та місцевим рівнями влади може бути різним і залежить від конкретного законодавства та політичних умов кожної країни. Місцеві органи влади зазвичай відповідають за місцеве планування, моніторинг навколишнього середовища та контроль за дотриманням екологічних норм, в той час як центральний рівень влади забезпечує стратегічне планування, законодавчу базу та виконання міжнародних зобов'язань у сфері екології та екологічної безпеки. Розуміння цього розподілу повноважень допомагає забезпечити ефективне управління екологічними питаннями на різних рівнях влади та забезпечити збалансований підхід до збереження навколишнього середовища.

І. Кононенко вважає, що фінансування заходів у сфері екологічної безпеки внаслідок децентралізації може виявитися складним і залежить від різних факторів, таких як обсяг переданих повноважень, фінансові можливості місцевих громад та ефективність управління ресурсами. Деякі аспекти змін можуть включати:

– *передача фінансових ресурсів*: з децентралізацією частини повноважень у сфері екологічної безпеки на місцевий рівень може відбуватися і передача фінансових ресурсів. Це може забезпечити місцевим органам влади більшу гнучкість у розподілі коштів на рішення екологічних проблем відповідно до конкретних потреб та пріоритетів;

– *локальні ініціативи та програми*: місцеві громади можуть розробляти власні ініціативи та програми у сфері екологічної безпеки, які враховують особливості та потреби їхніх територій. Це може призвести до більш ефективного використання ресурсів та сприяти вирішенню конкретних екологічних проблем;

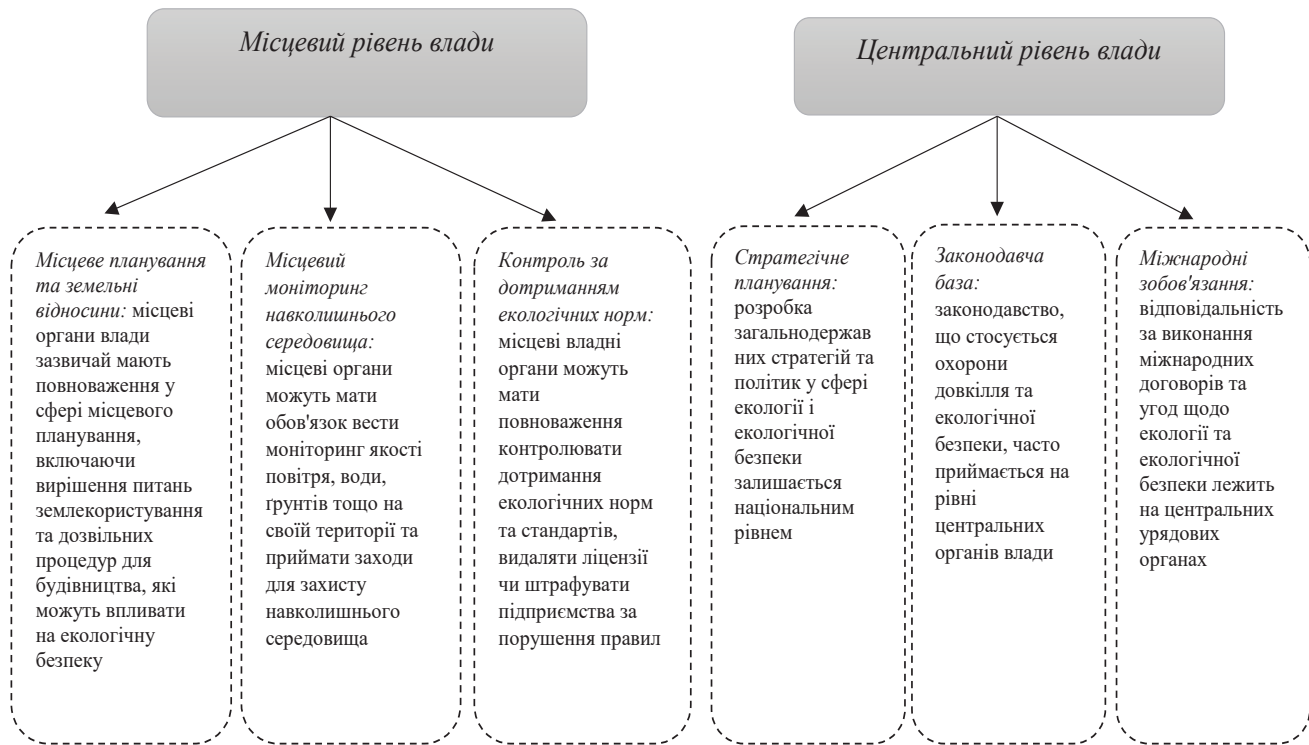

Рис. 1. Розподіл повноважень у сфері екологічної безпеки між центральним та місцевим рівнями влади

Розроблено автором

– *неоднакові можливості*: однак, не всі місцеві громади можуть мати однакові фінансові можливості для реалізації заходів у сфері екологічної безпеки. Деякі регіони можуть стикатися з обмеженими ресурсами, що ускладнює їхню здатність ефективно вирішувати екологічні проблеми;

– *потреба в допомозі та співпраці*: місцеві громади можуть потребувати додаткової фінансової допомоги від центрального уряду чи міжнародних організацій для реалізації великих проектів з охорони довкілля. Співпраця між різними рівнями влади та сторонами може допомогти забезпечити ефективне використання ресурсів (Кононенко, 2021).

Загалом децентралізація може надати більше контролю місцевим громадам над їхніми ресурсами, важливо забезпечити достатнє фінансування та ефективне управління для вирішення екологічних проблем.

Звертаючи увагу на роль місцевих органів влади у вирішенні екологічних проблем, важливо розглянути їхні можливості та обмеження. У таблиці 1 систематизовані ці аспекти, враховуючи ключові фактори, що впливають на їх здатність приймати ефективні рішення та реалізовувати необхідні заходи в сфері екологічної безпеки.

В цілому, представлена таблиця демонструє як можливості, так і обмеження, з якими зіштов-

хуються місцеві органи влади у сфері управління екологічною безпекою. Їхнє глибоке розуміння місцевих проблем, близькість до громадськості та гнучкість у вирішенні проблем дозволяють їм ефективно реагувати на виклики. Проте, обмеженість фінансових ресурсів, недостатня кваліфікація персоналу та обмежений доступ до технологій становлять значні виклики для досягнення успішних результатів у цій сфері. Ці аспекти підкреслюють потребу в постійній підтримці та розвитку місцевих органів влади для забезпечення сталого управління екологічною безпекою.

На думку вчених О. Шевченко, В. Романова та Я. Жаліло (Шевченко, Романова, Жаліло, 2020, с.153), що партнерство та співпраця між центральними та місцевими органами влади в сфері екологічної безпеки відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління довкіллям. Ось кілька можливостей для співпраці між цими двома рівнями влади:

– *обмін інформацією та даними*: центральні та місцеві органи можуть обмінюватися даними та інформацією щодо екологічних проблем, тенденцій та викликів на місцевому рівні. Це дозволить краще розуміти ситуацію в різних регіонах країни та приймати більш обґрунтовані рішення;

– *розробка та впровадження стратегій та політик*: центральні органи можуть сприяти

Можливості та обмеження місцевих органів влади у сфері управління екологічною безпекою

Можливості	Опис	Обмеження	Опис
Знання місцевих особливостей	можливість розробки рішень, що враховують конкретні екологічні проблеми на місцевому рівні	Фінансування	Обмеження фінансових ресурсів для вирішення складних екологічних проблем
Близькість до громадськості	забезпечення участі громадськості у процесі прийняття рішень через зручність спілкування та доступність для обговорення проблем з місцевими жителями та організаціями громадян	Недостатня кваліфікація персоналу	відсутність достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів у сфері екології
Гнучкість у вирішенні проблем	здатність реагувати на ситуації на місцевому рівні швидше та ефективніше	Обмежені ресурси та доступ до технологій	обмеженість доступу до сучасних технологій та ресурсів для вирішення складних екологічних проблем

Розроблено автором

розробці загальнодержавних стратегій та політик у сфері екології, а місцеві органи влади – їх адаптації та впровадженню на місцевому рівні з урахуванням конкретних особливостей та потреб місцевого населення;

– *фінансова підтримка*: центральні органи можуть надавати фінансову підтримку місцевим органам влади для реалізації проектів та програм з охорони навколишнього середовища;

– *навчання та розвиток кадрів*: центральні органи можуть організувати навчальні програми та семінари для підвищення кваліфікації працівників місцевих органів влади з питань екологічної безпеки.

Варто наголосити, що конфліктні ситуації між різними рівнями влади можуть виникати через різницю у поглядах, інтересах та призначенні. Однак є кілька способів їх вирішення. Важливо встановити відкритий та конструктивний діалог між центральними та місцевими органами влади для обговорення проблем та пошуку компромісних рішень. У разі непорозуміння може бути задіяна третя нейтральна сторона для сприяння узгодженню позицій та досягнення консенсусу. Іноді конфлікти виникають через технічні або наукові питання. Залучення незалежних експертів може допомогти з'ясувати обставини та запропонувати об'єктивні рішення (Кухленко, Федоряк, Невмержицька, 2017).

Отже, взаємодія між центральними та місцевими органами влади в сфері екологічної безпеки є важливою для досягнення спільних цілей з охорони навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку.

Доречно зазначити, що моніторинг стану довкілля на місцевому рівні зазвичай здійснюється через використання різноманітних методів та інструментів, що дозволяють збирати, аналізувати та відстежувати дані про стан навко-

лишнього середовища. Деякі з основних методів моніторингу включають:

– *вимірювання якості повітря*: встановлення датчиків для вимірювання рівнів забруднення атмосферного повітря на місцевих територіях;

– *моніторинг водних ресурсів*: аналіз якості води в річках, озерах, ставках та інших водоймах для виявлення забруднень та визначення рівня їхньої безпеки для споживачів та довкілля;

– *спостереження за відходами*: вивчення обсягів та видів відходів, їхнього впливу на довкілля та впровадження заходів щодо їхнього відновлення та переробки;

– *екологічне моделювання*: використання комп'ютерних програм для прогнозування та оцінки можливих екологічних наслідків різних сценаріїв розвитку місцевого середовища (Комаха, Андреева, Колтун, 2021, с.259).

Щодо інструментів контролю за дотриманням екологічних норм та стандартів на місцевому рівні, ось деякі з них:

– *ліцензування та перевірки*: вимога отримання ліцензій та регулярні перевірки діяльності підприємств з точки зору їхнього впливу на навколишнє середовище;

– *штрафні санкції*: встановлення штрафів та інших адміністративних санкцій за порушення екологічних норм та стандартів;

– *аудити та інспекції*: проведення аудитів та регулярних інспекцій підприємств для перевірки їхньої дотримання встановлених екологічних вимог;

– *громадський нагляд*: залучення громадськості до процесу контролю за дотриманням екологічних норм та стандартів шляхом збору інформації та співпраці з органами влади (Кращі практики, 2022, с. 95).

Ці інструменти сприяють забезпеченню ефективного контролю за станом навколиш-

нього середовища та збереженню екологічної безпеки на місцевому рівні.

Варто наголосити, що участь громадськості в процесі прийняття рішень у сфері екологічної безпеки на місцевому рівні є ключовою для забезпечення прозорості, відкритості та ефективності діяльності органів влади. Місцеві органи влади можуть організувати громадські слухання та консультації з мешканцями щодо питань екологічної безпеки. Це дає можливість громадськості висловити свої думки, обговорити проблеми та ввести пропозиції до процесу прийняття рішень. Створення громадських рад або комітетів з екологічної безпеки, в які входять представники громадськості та експерти, які консультують органи влади з питань екологічної політики та прийняття рішень.

Крім того, забезпечення доступу громадськості до інформації про екологічні проблеми, рішення та дії місцевих органів влади. Це може включати публікацію звітів, даних та результатів досліджень відносно стану навколишнього середовища. Сприяння та підтримка громадських ініціатив та проєктів з охорони довкілля, які зніщуються та реалізуються самою громадськістю. Використання онлайн-платформ та інших електронних засобів для залучення громадськості до обговорення екологічних питань та прийняття рішень (Децентралізація, 2017).

В цілому, забезпечення участі громадськості в процесі прийняття рішень у сфері екологічної безпеки на місцевому рівні не тільки сприяє покращенню якості прийнятих рішень, але і підвищує рівень довіри до діяльності місцевих органів влади з боку громадськості.

Висновок. Таким чином, проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновку, що процес децентралізації влади в Україні відіграє значну роль у сфері екологічної безпеки, вносячи як позитивні, так і виклики. З одного боку, передача більшої влади на місцевий рівень може сприяти більш ефективному управлінню екологічними питаннями за рахунок глибшого розуміння місцевих особливостей та більшої активності громадськості. З іншого боку, децентралізація може призвести до нерівності у рівні екологічної безпеки між різними регіонами та недостатньої кваліфікації персоналу на місцевому рівні. Важливо розробляти та впроваджувати ефективні механізми співпраці між центральними та місцевими органами влади, а також залучати громадськість до процесу прийняття рішень в сфері екологічної безпеки. Це вимагає розробки чітких стратегій, використання сучасних інструментів моніторингу та контролю, а також забезпечення

відкритого та прозорого обміну інформацією між всіма зацікавленими сторонами.

Отже, загальна мета полягає в забезпеченні сталого розвитку та збереженні екологічної безпеки в Україні, що вимагає злагодженого співробітництва на всіх рівнях влади та активної участі громадськості в прийнятті рішень з питань охорони довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Батанова О. В., Бедрія Р. Б. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: *матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2023 р., м. Львів)*. Київ ; Львів ; Щецин : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 208
2. Децентралізація в Україні досягнення, надії і побоювання. 2017. URL: <https://www.international-alert.org/app/uploads/2021/08/Ukraine-Decentralisation-UK-2017.pdf>
3. Комаха Л. Г., Андрєєвої О. М., Колтун В. С. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи : *матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2021 р.)* Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2021. С. 259
4. Кононенко І. А. Взаємозв'язок екологічної культури та системи публічного управління. *Право та державне управління*. № 2, 2021. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/39.pdf
5. Кращі практики децентралізації: досвід країн ЄС для України: *матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 27 травня 2022 р.)*. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 95
6. Кухленко О. В., Федоряк Р. М., Невмержицька С. М. Проблеми децентралізації влади у межах регіональної політики України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017, № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1028>
7. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. Київ: НІСД, 2020. 153 с.
8. Radchenko O., et al. Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In: *E3S Web of Conferences*. EDP Sciences, 2021. p. 09024.
9. Semenets-Orlova I., Kyselova Y. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Public management*, 2018, 4: 264–273.

REFERENCES: —

1. Batanova, O. V., & Bedriia, R. B. (2023). Detsentralizatsiia publichnoi vlady v Ukraini: zdobutky, problemy ta perspektyvy [Decentralization of public power in Ukraine: achievements, problems and prospects] *Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (12 travnia 2023 r.,

- m. Lviv). Kyiv; Lviv; Shchetsyn, LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
2. *Detsentralizatsiia v Ukraini dosiahnennia, nadii i poboivannia* [Decentralization in Ukraine achievements, hopes and fears]. 2017r. Retrieved from: <https://www.international-alert.org/app/uploads/2021/08/Ukraine-Decentralisation-UK-2017.pdf> [in Ukrainian].
 3. Komakha, L. H., Andrieievoi, O. M., & Koltun, V. S. (2021). Reforma detsentralizatsii v Ukraini: zdobutky ta perspektyvy [Decentralization reform in Ukraine: achievements and prospects], *Materialy mizhnar. kruhloho stolu do Dnia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* (Kyiv, 9 hrud. 2021 r.) Kyiv :NNI PUDS KNU, 2021 r. S. 259 [in Ukrainian].
 4. Kononenko, I. A. (2021). Vzaïmozv'iazok ekolohichnoi kultury ta systemy publichnoho upravlinnia [Interrelationship of ecological culture and the system of public administration]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, № 2, Retrieved from: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/39.pdf [in Ukrainian].
 5. Krashchi praktyky detsentralizatsii: dosvid krain YeS dlia Ukrainy (2022) [Best practices of decentralization: experience of EU countries for Ukraine], *Mater. naukovo-praktychnoho kruhloho stolu* (Sumy, 27 travnia 2022 r.). Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 2022 r. S. 95 [in Ukrainian].
 6. Kukhlenko, O. V., Fedoriak, R. M., & Nevmerzhytska, S. M. Problemy detsentralizatsii vlady u mezhakh rehionalnoi polityky Ukrainy (2017) [Problems of decentralization of power within the regional policy of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, № 2, Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1028> [in Ukrainian].
 7. Shevchenko, O. V., Romanova, V. V., & Zhalilo, Ya. A. (2020). *Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehionalnoho rozvytku v Ukraini* [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine], Kyiv: NISD [in Ukrainian].
 8. Radchenko, O., Kovach, V., Radchenko, O., Kriukov, O., Sydorchuk, L., Sharov, P., & Semenets-Orlova, I. (2021). Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 280, p. 09024). EDP Sciences.
 9. Semenets-Orlova, I. A., & Kyselova, Y. Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Public management*, (4), 264–273.

Салиук-Кравченко Олександр Олексійович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, докторант Міжрегіональної Академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: saliuk.kravchenko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8404-1138>

Saliuk-Kravchenko Oleksandr Oleksiiovych,

PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Public Administration, Doctoral Student of the Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., e-mail: saliuk.kravchenko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8404-1138>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Анотація. Сучасні виклики, які наразі проходить об'єднана енергетична система України, та як на зазначене реагують своїми діями механізми публічного управління у паливно-енергетичному комплексі держави в недалекому майбутньому будуть вивчатися всією науково-енергетичною спільнотою світу. Саме випробування та тяжкі наслідки, через військові дії, для енергетичної системи держави стануть життєво необхідним кроком до реформування майбутнього післявоєнного паливно-енергетичного комплексу України.

Вивчення еволюції механізмів публічного управління паливно-енергетичним комплексом України в процесах реформування, трансформації та модернізації у різних адаптивних умовах історичного розвитку з врахуванням унікальності системи управління галузі, в контексті майбутнього сталого розвитку енергетичної галузі в форматі ініціювання та розроблення новітніх нормативно-правових актів направлених на впровадження комплексу дій в систему розвитку енергетики держави в цілому є основною метою відповідного дослідження.

Методологія. Проілюстровано ключові показники та історико-трансформаційні процеси в становленні та еволюції основних галузей (промисловостей) паливно-енергетичного комплексу України, таких як: вугільно-промислова галузь, нафтова промисловість, електроенергетична галузь, сфера відновлювальної енергетики та ядерна галузь. Досліджено ключові механізми публічного управління об'єднаної енергетичної системи України в час історичного становлення системи та проведено вивчення функціонування сучасного центрального механізму управління системою. Додатково вивчено вплив різних чинників на механізми публічного управління реформування паливно-енергетичного комплексу України.

Наукова новизна відповідного дослідження полягає у запропонуванні єдиного механізму публічного управління паливно-енергетичним комплексом України, в умовах функціонування у кризових ситуаціях, за результатом різнопланових методів дослідження, направленою на виведення об'єднаної енергетичної системи держави на постійно збалансований режим роботи з одночасним забезпеченням динамічного механізму енергетичної безпеки України.

Висновки. За результатами дослідження припущено, що післявоєнна енергетична система України буде мати потребу у реформуванні та трансформації окремих застарілих енергетичних

галузей, та, в разі необхідності, повного заміщення на новітньо-технологічні енергетичні галузі, з метою зміцнення системи єдиного енергетичного балансу держави.

Ключові слова: публічне управління, механізми державного управління, державна політика, реформування, модернізація, трансформація, паливно-енергетичний комплекс.

PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS FOR REFORMING FUEL AND ENERGY COMPLEX OF UKRAINE

Abstract. In the near future, the entire scientific and energy community around the world will study the challenges currently faced by the united energy system of Ukraine and the way the public administration mechanisms in the state's fuel and energy complex respond to them. The consequences and implication of military actions for the state's energy system will become a vital step towards reforming the future post-war fuel and energy complex of Ukraine.

The main purpose of the research is studying the evolution of mechanisms of public administration in the fuel and energy complex of Ukraine, primarily in the processes of reformation, transformation and modernization in different adaptive conditions of historical development, taking into account the unique management system of this industry, in the context of future sustainable development of the energy sector in the form of initiating and developing modern regulatory acts aimed at implementing a set of actions in the system of energy development of the state as a whole.

Methodology. The research illustrates key indicators and historical and transformational processes in the establishment and evolution of the main industries (branches) of the fuel and energy complex of Ukraine, such as: coal mining, oil and electricity industries, renewable energy and nuclear industry. The key mechanisms of public administration of the unified energy system of Ukraine during the historical formation of the system are studied, as well as the functioning of the modern central mechanism of system management. Additionally, the impact of various factors on the mechanisms of public administration for reforming the fuel and energy complex of Ukraine is examined.

The scientific innovation of the research is to propose a unified mechanism for public administration of the fuel and energy complex of Ukraine, that will function in the crisis situations, based on various research methods aimed at bringing the unified energy system of the state to a constantly balanced operation mode while ensuring a dynamic mechanism for energy security of Ukraine.

Conclusions. The results of the study suggest that post-war energy system of Ukraine will need to reform and transform certain outdated energy industries and, if need be, completely replace them with new technology energy branches in order to strengthen the system of the state's unified energy balance.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, state policy, reformation, modernization, transformation, fuel and energy complex.

Постановка проблеми. Реформування паливно-енергетичного комплексу України об'єднує та включає в себе значну низку різноманітних факторів та своїх особливостей, які включають галузеві специфікації комплексу, історичні етапи формування галузі, різні макрота мікроекономічні моделі ситуаційного впливу на комплекс, різноманітні державні механізми управління в історичному контексті, і звичайно, вплив державної політики на формування стратегій розвитку енергетики в цілому. Вивчення трансформаційних процесів в становленні паливно-енергетичного комплексу є актуальним та багатогранним питанням для публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти дослідження реформування паливно-енергетичного комплексу

України через механізми публічного управління та освітлення проблематики з точки зору державного управління в цілому представлені в працях О. Єрмоленко, Н. Караєва, О. Кушлик, М. Петрина, А. Полянська, І. Семенець-Орлова, Д. Стеченко, О. Суходоля, Л. Тараєвська, Ю. Ульянченко та інші.

Як було зазначено авторами А. Завербним, М. Кісь та Ю. Білоус, реформування українського енергетичного сектору є і залишатиметься ключовим чинником для зростання, гармонійного розвитку економіки країни. Україна виступає стратегічним гравцем у сфері транзиту енергії, є одним із найбільших виробників вуглеводнів у регіоні. Тому важливим аспектом енергетичної політики України повинно виступати реформування енергетичного сектору шляхом використання передового світового (в тому

числі європейського) досвіду шляхом адаптування його до вітчизняних умов (Завербний, Кісь, Білоус, 2023).

З точки зору правого забезпечення реформування енергетичної системи держави М. Кузьміна зазначає, що особливу увагу у новому законодавстві слід звернути на вирішення таких питань: гарантування незалежності та визначення повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; створення незалежних структур для передачі та розподілу електроенергії (розмежування видів діяльності, розукрупнення вертикально інтегрованих компаній); визначення правового режиму діяльності невеликих виробників, що одночасно є і споживачами, які не зможуть повноцінно покрити витрати на приєднання до мережі і потребуватимуть спеціального державного стимулювання; запровадження інституту енергетичного омбудсмена (Кузьміна, 2016). Також ідею формувати енергетичну політику України із врахуванням основоположних ідей правового регулювання енергетичних відносин в ЄС задля досягнення кінцевої мети – створення вискоєфективного енергетичного ринку було освітлено науковцями Т. Швидка та А. Лозова (Швидка, Лозова, 2022).

Щодо ринкового регулювання підприємств енергетичної галузі, яке можливо досліджувати як однієї з складових у процесі реформування енергетичної галузі, доволі цікавий висновок у своїх дослідженнях робить Ю. Ульянченко, відтак науковець вбачає функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу винятково в ринковому середовищі не відповідає їх ролі у забезпеченні розвитку суспільства, національним інтересам держави, її економічної безпеки. Основною перешкодою для широкого і безконтрольного застосування ринкового механізму в діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу є стратегічне спрямування комплексу та його окремих галузей. На сьогодні паливно-енергетичний комплекс України забезпечує вирішення соціально-економічних завдань держави, підтримання національної безпеки країни, а також багато у чому дає змогу вирішувати стратегічні завдання. Тому неможливо аналізувати лише ринкові механізми регулювання цієї сфери, а необхідно застосовувати розгорнутий комплекс заходів щодо державного регулювання поточної діяльності та перспективних напрямів розвитку підприємств і галузей вітчизняного паливно-енергетичного комплексу (Ульянченко, 2020).

Автори І. Вакуленко, С. Колосок, С. Прийменко та Ю. Матвєєва вбачають реформування паливно-енергетичного комплексу України в потребі виконання певних умов, спрямованих на формування сприятливого інвестиційного середовища для реалізації інноваційних проєктів в умовах трансформації енергетичного ринку на основі використання «розумних» енергетичних мереж із забезпеченням реалізації принципу розподіленої енергогенерації та максимально широкого використання альтернативних джерел енергії. Важливе значення у даному процесі належить послідовній енергетичній політиці та довгостроковим механізмам підтримки учасників ринку. Коливання стратегічного курсу розвитку енергетики справляють значний негативний ефект на перспективи галузі (Вакуленко, Колосок, Прийменко, Матвєєва, 2019).

Також актуальність застосування інноваційно-технологічних підходів в реформуванні паливно-енергетичного комплексу держави підкреслено у дослідженні Ю. Матвєєвої та Р. Котюк, відтак зазначено, що розумні технології, такі як цифрові технології виробництва та автоматизовані робочі машини, можуть бути важливою частиною вирішенні поточних екологічних проблем та питань, пов'язаних із зміною клімату. Саме тому, вивчення особливостей проведення енергетичних реформ із застосуванням саме «розумних» технологій на сьогодні залишається актуальним питанням (Матвєєва, Котюк, 2019). В додаток, у своїх дослідженнях О. Собко та С. Смерека в призмі дослідження зеленої енергетики визначають, що удосконалення енергозбереження можна досягти шляхом новелізації нормативно-правового забезпечення, яке має комплексний вплив, що проявляється на макро- та мікрорівнях економічних систем (Собко, Смерека, 2021).

Цікаве дослідження в порівняльному контексті розвитку енергетичних систем держави, яке по своєму змісту близьке для України в недалекому майбутньому стратегічному розвитку в єдиній енергетичній системі країн ЄС, проілюстроване науковцями Д. Паламарчук та Н. Паламарчук, які констатують, що енергетична політика Польщі враховує сучасні тенденції розвитку та відповідає національним інтересам країни. В цілому слід відмітити, що вона зорієнтована на задоволення основних енергетичних потреб країни, враховує ситуацію на ринку праці та структурні зміни національної економіки. Основними складовими енергетичної політики Польщі на сучасному етапі світового розвитку є: розвиток альтернативної та

атомної енергетики, зростання енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, скорочення використання вугілля, технологічна модернізація енергетичної сфери, диверсифікація джерел та напрямів енергопостачання – все це має дати кінцевий результат у вигляді поліпшення якості повітря та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. На регіональному рівні передбачено енергетичний розвиток з врахуванням потреб регіонів, а також особливі умови для маржинальних регіонів. Фінансування реалізації енергетичної політики Польщі передбачає поєднання національних інвестиційних ресурсів та ресурсів ЄС (Паламарчук, Паламарчук, 2021).

Якщо до питання реформування енергетичного сектору підійти глобально, з точки зору формування кінцевого продукту у формі адаптивної моделі енергетичної безпеки держави в контексті забезпечення безпеки паливно-енергетичного комплексу України як ключовим елементом національної безпекової стратегії, доволі влучним буде твердження висловлене науковцями І. Семенець-Орловою, І. Сервецьким та І. Куташевим, що гібридна війна на території України як класичний прояв російської стратегії військово-силового рішення міждержавних відносин вимагає радикального перегляду теоретичних засад національної і міжнародної безпеки та функціонально-організаційних підходів до розв'язання сучасних безпекових проблем. Тому одним з пріоритетних завдань державної влади є комплексна реалізація Стратегії національної безпеки України за умов зростання асиметричних загроз і конфліктогенних чинників (Семенець-Орлова, Сервецький, Куташев, 2021).

Що стосується дослідження проблематики післявоєнного реформування паливно-енергетичного комплексу України є актуальне узгодження необхідності зазначеного в пляді складової національної безпеки держави, відтак Буряченко А., Славкова А. визначають, що у контексті повоєнного відновлення України досягнення Цілей Сталого Розвитку, зокрема шляхом реформування енергетичного сектору, який вже наочно продемонстрував свою важливість для забезпечення національної безпеки, стане ключовим маркером готовності країни доєднатись до Європейського простору (Буряченко, Славкова, 2023).

Метою статті є дослідження еволюції механізмів публічного управління паливно-енергетичного комплексу України в процесах реформування, трансформації та модернізації в різних

умовах його історичного становлення з метою освітлення унікальності управління галузі, в контексті підготовки підґрунтя для сталого розвитку енергетичної галузі у формі ініціювання та розроблення новітніх правових актів направлених на впровадження динамічного розвитку енергетики держави в цілому.

Методи дослідження. Міждисциплінарність дослідження була зумовлена самою темою наукового вивчення механізмів публічного управління в енергетичній галузі. Основними методами дослідження стали: аналіз, синтез, абстрактно-логічний, порівняльний, історико-правовий та системно-структурний методи. Відтак, питання реформування паливно-енергетичного комплексу через призму механізмів публічного управління було розкрито на різних рівнях і етапах функціонування та було надано нариси впливу різнопланових чинників на формування зазначеного комплексу.

Виклад матеріалу. Складність та водночас унікальність механізму публічного управління енергетичною системою України полягає в його різноманітності функцій управління та галузевих особливостей кожного виду паливно-енергетичного комплексу.

Значного впливу на механізм управління привносить базис незалежного корпоративного управління через нормативно-правовий інструмент впровадження корпоративної форми управління господарськими товариствами та групами енергетичного комплексу, який надає можливість функціонування енергетичних гравців на внутрішньодержавному та міжнародних економічних ринкових біржах та платформах. Зазначені корпоративні процеси є запобіжником у недопущенні втручання в господарську діяльність товариств та виключають можливість ручного управління з боку держави.

Історико-трансформаційні процеси в становленні та еволюції енергетичної системи сучасної України відігравали значну роль у формуванні матеріально-логістичної основи паливно-енергетичного комплексу, які вплинули на появу основних генеруючих потужностей держави, розроблення основ видобувної складової енергетики та створенні розгалужених систем передачі та доставці енергії. Зазначені процеси були безпосередньо пов'язані з появою та формуванням державного механізму управління, одного з найбільших в країнах ЄС, паливно-енергетичного комплексу держави.

На початок дослідження сконцентруємо увагу, що паливно-енергетичний комплекс України був сформований протягом значного

часу та на кожному своєму новому етапі мав свій початковий базис попереднього етапу розвитку, як безперервний процес еволюціонування енергетичної системи держави. Зазначене пов'язано в своїй природі з системою енергетичного балансу держави, яка є безперервною та в ідеальному стані перебуває у рівновазі між генерацією та споживанням енергії.

З нормативно-правового розуміння поняття енергетичний баланс зустрічається в законопроекті «Про енергетичний баланс України» та розуміється, як система показників, яка відображає кількісну рівність між прибутком і витратою енергії та характеризує структуру виробництва і використання енергії в економіці, співвідношення між потребою в паливі у межах відповідної територіальної чи виробничої одиниці (країни, області, галузі, підприємства тощо) та його використанням за певний період часу (Про енергетичний баланс України, 2011).

Вбачається за можливе дослідити основні точкові нариси історичного зародження енергетичних галузей та надати узагальнюючі характеристики основним енергетичним сферам паливно-енергетичного комплексу держави в межах історичного державотворення в територіальних межах сучасної України.

Додатково є необхідність зазначити, що в дослідженні основну увагу буде приділено новітній історії становлення енергетичної системи України, а інші не менш важливі періоди потребують окремого детального вивчення, в контексті механізмів публічного управління. Натомість відокремимо поворотні та ключові етапи формування енергетичних галузей та паливно-енергетичного комплексу України в цілому.

Основними початковими етапами (подіями) та натуральними показниками для основних енергетичних галузей (промисловостей) паливно-енергетичного комплексу України є (досліджено у розрізі галузей, сфер):

Вугільно-промислова галузь, яка є однією з найстаріших сфер енергетики України. У XVIII столітті була тісно пов'язана з Промисловою революцією та відіграла ключову роль у видобутку палива у формі вугілля як головного рушія індустріального суспільства.

Однією з початкових дат для початку промислу слугує 1723 рік, в цей період було розпочато видобуток вугілля в околицях міста Бахмут Донецької області (Гайко, Білецький, 2022).

Галузь забезпечувала виробництво ТЕС електроенергії 70 % на момент отримання Україною незалежності та 45 % у 2013 році.

Окремо виділимо поворотний 2014 рік, коли галузь тимчасово втратила більшу свою частину вугільних басейнів Донбасу і 85 шахт різних видів власності, через окупацію після початку гібридної війни проти України у 2014 році. З початком відкритої військової агресії у 2022 році росією, вугільна галузь втрачає через військове знищення та окупацію виробничі, збагачувальні, шахтобудівельні, машинобудівельні вугільні потужності та науково-дослідницькі та проектні установи.

Нафтова промисловість також є однією з найстаріших енергетичних ключових сфер енергетики України. Можливо припустити, що саме українська нафта та газ стала рушійною у формуванні світового тренду індустріалізації нафтогазової та нафтогазопереробної галузей енергетики.

Відтак перша згадка про організований видобуток нафти згадується в 1617 роки на Прикарпатті. Поворотним для нафтогазової галузі став 1853 рік з моменту винайдення технології дистиляції та хімічного очищення сирової нафти у місті Львові (Гайко, Білецький, 2022).

Щодо статистичних показників, то видобуток газу в 1991 році складав 24,4 млрд м³, а в 2013 році склав 21,4 млрд м³ та 20,2 млрд м³ в 2020 році; що стосується нафти, показники наступні: в 2011 році 2,4 млн т., в 2013 році 2,2 млн т., а в 2020 році 1,7 млн т. (Державна служба статистики України).

Нафтова промисловість не є винятковою у різних видах втрат від гібридних дій росії в 2014 році та також зазнала колосальних збитків. Відтак, більшою мірою тимчасово окупованими є Причорноморсько-Кримська та Дніпровсько-Донецька нафтогазові області, що з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році тільки посилилось.

Галузь втратила в 2022 році 50 % внутрішнього попиту на нафту та газ через знищення вітчизняної промисловості, особливо хімічної та металургійної.

Електроенергетична галузь інтенсивно починає розвиватися у промислових масштабах у 80 роках XIX сторіччя з побудови перших електричних станцій загального користування в містах Києві, Одесі, Львові, Дніпрі (того часу Єкатеринослав) та Костянтинівці (сучасної Донецької області) і в більшій своїй частині коштом закордонних акціонерних товариств. Станом на 1913 рік виробнича потужність України складала 543 млн кВт-год електроенергії (Енергетика України. Сьогодення та майбутнє, 2017).

Свій кульмінаційний ріст енергетична галузь України розпочинає як комплекс, який об'єднує інші енергетичні галузі держави, з 1962 року зі створення адміністративного енергетичного центру в особі Міністерства енергетики та електрифікації України.

Втрати від дій росії починаючи з 2014 року енергетична галузь несе щоденно, але найбільших втрат почала зазнавати з 2022 року, коли Україна переживала свій перший в історії «блекаут», що має значення надзвичайної аварійної ситуації в енергетичній об'єднаній системі держави через значні пошкодження обладнання, що проявляється в масовому відключенні споживачів електроенергії та введенні обмежувальних заходів енергетичного характеру в межах однієї країни.

Якщо звернутися до показників виробництва електроенергії за ключові періоди незалежності, вони матимуть наступні дані в 1991 році 279 млрд кВт-год, в 2013 році 194 млрд кВт-год, а в 2021 році – 156 млрд кВт-год (Міністерство енергетики України). Що стосується показників 2022-2023 років вони мали значні коливальні негативної тенденції, які буде можливо дослідити у післявоєнний період.

Ядерна галузь бере свій початок з 1932 року від моменту першого в Україні експерименту по розщепленню ядра атома літію в місті Харкові. В промисловому масштабі 1977 рік став революційним для атомної галузі України, було ведено в експлуатацію реактор потужністю 1000 МВт-год на Чорнобильській АЕС. Чорним роком для ядерної енергетики України та для світу в цілому став 1986 рік після техногенної аварії в місті Прип'ять на Чорнобильській АЕС.

Вплив військової агресії росії в 2022 році найбільше ядерна промисловість відчула з захопленням Чорнобильської та Запорізької АЕС. Особливо з останньою АЕС, яка є найбільшою атомною станцією Європи та є тимчасово окупована з 2022 року і використовується у якості об'єкта в актах проведення державного енергетичного тероризму та шантажу світової спільноти країною агресором.

Що стосується статистичних даних генерації ядерною промисловістю електричної енергії в об'єднаній енергетичній системі України вона складала в 1991 році 27,1 %, а в 2020 році 54,9 % що відповідало показникам 90 млрд кВт-год (Державна служба статистики України).

Наразі це ключова енергетична галузь генерація електроенергії за об'ємом виробництва енергії у співвідношенні до інших галузей енергетики.

Сфера відновлювальної енергетики є наймолодшою галуззю енергетики України, але в той же час однією з найперспективнішою, в контексті технологічного розвитку новітнього генеруючого виробництва.

Ключовою подією для галузі слугувало прийняття Закону України «Про альтернативні джерела енергії» (Про альтернативні джерела енергії, 2003) в 2003 році, який надав нормативного урегулювання питання виробництва альтернативних джерел енергії у паливно-енергетичному комплексі.

У 2009 році в Україні був введений спеціальний тариф, який отримав назву «зелений» тариф, яким передбачалося встановлення ринкової премії за продаж електричної енергії, згенерованої виробниками альтернативних джерел енергії. Введення зазначеного стимулюючого ринкового механізму надало потужний поштовх до швидкого розширення кількості учасників виробників зеленої енергетики.

Членство в Європейському енергетичному співтоваристві у 2011 році України стало черговим еволюційним кроком для зеленої енергетики держави (ECSEE). Зобов'язання України, у вигляді 11% виробленої відновлювальної електричної енергії від загального об'єму виробництва всіх видів генерації до 2020 року, прийняті при вступі в зазначене співтовариство, дали значний поштовх до розвитку галузі.

Статистичні показники виробництва електричної енергії за результатами 2021 року, продемонстрували, що сфера відновлювальної енергетики складала 8 % в об'єднаній енергетичній системі України, що становило 12,52 млн МВт-год. До прикладу показники 2018 року були доволі низькими та мали наступні значення: 2,63 млн МВт-год, що становило 1,65% в загальній генерації (Міністерство енергетики України). Можна стверджувати, що зелена енергетика в порівнянні з 2018 роком до 2021 року мала значні динамічні прогресивні показники росту, що складало збільшення виробничої потужності в чотирикратному співвідношенні.

Агресивні дії росії, починаючи з 2014 року, мали значний вплив на втрату чи значне пошкодження виробничих потужностей відновлювальної сфери енергетики. Відтак тимчасова окупація АР Крим призвела до втрати через окупацію 3-х сонячних електростанцій в селах Перове, Митяєве та Охотникове загальною потужністю 219,71 МВт-год та об'єктів вітряної генерації загальною виробничою потужністю 68,2 МВт-год.

Після початку повномасштабного вторгнення росією в 2022 році, збитки, задіяні зеленої енергетиці, почали збільшуватися в домінуючій прогресії. До прикладу, в Херсонській та Запорізькій областях залишаються в окупації вітропарк «Віндкрафт Україна», виробнича потужність якого складає 335 МВт-год, та Орловська, Приморська Ботієвська та Тилігульська вітряні електростанції загальною виробничою потужністю 614 МВт-год, та інші виробничі об'єкти відновлювальної енергетики. Разом з тим, відновлювальна енергетична сфера щоденно зазнає актив енергетичного тероризму зі сторони країни агресора, які порушують виробничий процес, приносять втрату трудових ресурсів підприємств та приносять фінансові збитки.

Підсумовуючи потенціал сфери відновлювальної енергетики, необхідно зазначити, що саме ця галузь має значний новітньо-технологічний потенціал у післявоєнній об'єднаній енергетичній системі України, як альтернатива до застарілих видів енергетичної генерації.

Для повного розуміння вивчення та розуміння основних показників у частках в загальній генерації електроенергії України по її видах виробництва (до масштабного військового вторгнення росією в 2022 році) за результатами 2021 року, були представлені наступним чином, з 156,576 мільярда кВт-год вироблених за рік: 55,1% склав АЕС; 29,3% ТЕС та ТЕЦ; 6,7 % ГЕС та ГАЕС та 8,9% інші види генерації (Міністерство енергетики України).

В загальному розумінні зазначеного дослідження, не можливо без уваги залишити вплив наслідків та постійних загроз, які принесло повномасштабне вторгнення російських окупаційних військ на територію України у 2022 році, що значним чином вплинуло на динамічні адаптації та переформатування до нових кризових викликів механізмів державного управління паливно-енергетичного комплексу України. Потрібно розуміти, що для енергетичної системи України енергетична війна з російською федерацією має свій початок з 2014 року, але з поглибленням енергетичних загроз в 2022 році у формі енергетичного тероризму на державному рівні зі сторони держави агресора.

Одночасно, поворотним кроком в сучасній еволюції розвитку вітчизняної енергетики держави стала синхронізація систем енергетичної системи континентальної Європи з об'єднаною енергетичною системою України в 2022 році. Зазначеному енергетичному прориву слугувала ціла низка нормативно-правових актів, розроблених та імплементованих Урядом України до

активів права Європейського Союзу (acquis ЄС) в енергетичній сфері, як результат членство України в організації Європейських енергосистем ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity).

Одним з інструментів імплементації національного законодавства до активів права Європейського Союзу (acquis ЄС) та водночас індикатором результативності проведеної нормативно-правової діяльності органів державної влади у різних сферах, в тому числі енергетичній, є селф-скрінинг, який дозволяє оцінити адаптацію законодавства та виявити прогалини у нормативних актах (Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації активів права Європейського Союзу (acquis ЄС), 19).

Після проведеного вище дослідження необхідно окреслити фактори (чинники) впливу на трансформаційні процеси формування паливно-енергетичного комплексу держави у вимірі механізмів публічного управління. Нариси дослідження враховують постулативні чинники впливу та можуть бути розширеними та деталізованими чи навпаки звуженими у своєму власному часовому періоді функціонування на внутрішні та зовнішні. Відтак основними факторами можуть бути (рис. 1):

1. внутрішні (які впливають на трансформацію паливно-енергетичний комплекс у внутрішніх межах держави):

– процеси (контрольовані), які були передбачені та прогнозовані, та пов'язані з політичними процесами, економічними процесами, плановими технічними заходами на великих об'єктах енергетичної генерації, річними бюджетними процесами та інші);

– процеси (неконтрольовані), що не були не спрогнозовані та пов'язані з політичними процесами, макро- та мікроекономічними коливаннями, коливаннями об'єму енергетичного споживання, техногенними ситуаціями, настанням форс-мажорних обставин національного рівня та інші).

2. зовнішні (вплив яких діє як прояв процесів міжнародного або світового значення):

– процеси загальносвітового або міжнародного (примусової дії), які впливають в будь-якому випадку без врахування права вибору чи врахування суверенітету держави (проявляють свій вплив через події науково-технічного прогресу, світових війн, природно-техногенного характеру, економічних криз міжнародного значення, кон'юнктура світового біржового ринку, різного виду світових революцій та інше);

– процеси міжнародного впливу (добровільної дії), що потребують згоди офіційних представників держави чи консолідованої позиції нації країни (можуть бути у формі входження на державному рівні в міжнародні союзи та організації, науково-технічна консолідація, об'єднання виробничо-технічних процесів, логістична між-державна взаємодія, державна прикордонна політика вільного перевезення між країнами, зони вільної торгівлі та інше).

Відтак, на підставі вищезазначених досліджень, можливо виділити на прикладі одного з ключових механізмів публічного управління, в цілях науково-довідкового вивчення, на прикладі органу державної влади, який відігравав свого часу провідну роль у створенні об'єднаної енергетичної системи України в період її становлення. Саме Міністерство енергетики та електрифікації України, яке було започатковано в 1962 році на базі об'єднаних підприємств

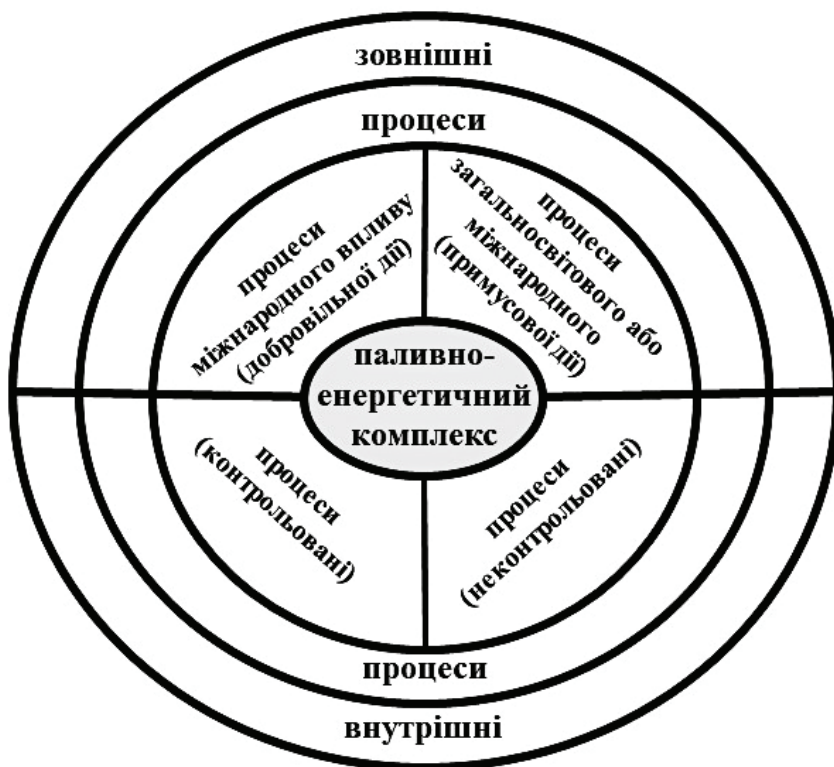

Рис. 1. Фактори (чинники) впливу на трансформаційні процеси формування паливно-енергетичного комплексу держави в контексті публічного управління

Розроблено автором

та організацій і Головенерго Уккранаргоспу (Енергетика України. Сьогодення та майбутнє, 2017).

Таким чином, ключовим вкладом в енергетичну історію України є створення об'єднаної енергетичної системи України, яка була створена через впровадження механізмів планового управління того часу, що були задіяні на розширення і нарощування технічних спроможностей енергетичної генерації та передавальних вузлів, електричних мереж, із залученням науково-технічної думки та проектної роботи в новому будівництві енергетичних об'єктів.

Доречним буде дослідження одного з ключових органів влади нашого часу, як механізму

здійснення публічного управління у сфері паливно-енергетичного комплексу держави, в умовах функціонування відкритої військової агресії, в особі Міністерства енергетики України, який пройшов власне становлення, як публічно-адміністративний орган енергетичної системи держави.

Міністерство було створено в результаті планомірного об'єднання та підпорядкування у своєму управлінні центральних органів виконавчої влади, таких як Державний департамент з питань електроенергетики України, Державний департамент з питань ядерної енергетики України та Державний департамент нафтової, газової та нафтопереробної промисловості

України у 1999 році (Міністерство енергетики України). Весь процес реформування Міністерства закінчився лише у 2019 році, після приєднання до центрального органу Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.

Відповідний орган влади відіграв ключову роль у синхронізації енергетичної системи України з енергетичною системою континентальної Європи в 2022 році (European Network of Transmission System Operators for Electricity). Разом з тим, зазначений орган на початку повномасштабної військової агресії сам переформатувався в один з ключових, екстрених механізмів публічної влади, який реалізує державну політику в енергетиці воєнного часу, що підтверджується входженням керівника органу до складу Ради національної безпеки і оборони України.

Не складно допустити, що у післявоєнний час основні функціональні механізми Міністерства енергетики повинні доповнитися новими розширеними функціями направлених на аналіз та експертизу доречності відбудови енергетичних промисловостей паливно-енергетичного комплексу та побудови нових новітньо-технологічних енергетичних галузей у післявоєнній об'єднаній енергетичній системі Україна-ЄС. Додатковим необхідним доповненням механізму публічного управління Міністерства, і водночас першочерговим завданням, яке дасть початок трансформації паливно-енергетичного комплексу держави, стане прогнозування та ефективне впровадження оновленого енергетичного балансу України, це надасть можливість реалізувати політику енергетичної безпеки України, через впровадження системи механізмів публічного управління.

Висновки та напрями подальших досліджень. На підставі отриманих результатів дослідження можливо стверджувати, що в умовах функціонування в кризових ситуаціях, особливо в період дії воєнного часу, паливно-енергетичний комплекс України потребує єдиного централізованого механізму публічного управління, який регламентовано здійснює політику динамічного механізму енергетичної безпеки України, через механізми управління, координації та безперервного моніторингу збалансованого режиму роботи енергетичного балансу об'єднаної енергетичної системи держави, за умови дотримання національних та міжнародних вимог та домовленостей.

Післявоєнна відбудова енергетичної системи держави неодмінно повинна враховувати, доцільність відбудови застарілих видів енергетичної генерації, що зазнали повного чи знач-

ного руйнування внаслідок актів енергетичного тероризму країною агресором, та як такі, що є економічно недоцільними за результатами власної діяльності своїх виробничих потужностей, та прогнозувати повне заміщення на новітньо-технологічні енергетичні галузі. Зазначені процеси та вплив на них механізмів публічного управління неодмінно значним чином вплинуть на перебудову енергетичного балансу держави в прояві нової енергетичної стратегії України.

Наступні дослідження доцільно присвятити вивченню питання функціонування об'єднаної енергетичної системи України у синхронізації з енергетичною системою континентальної Європи у післявоєнний час відбудови та трансформації механізму публічного управління паливно-енергетичного комплексу держави як повноцінного члена організації Європейських енергосистем ENTSO-E.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Буряченко А., Славкова А. Реформування енергетичного сектору України для забезпечення сталого розвитку. *Modeling the development of the economic systems*, 2023. – 2023(4), С. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-17> (дата звернення: 28.03.2024).
2. Вакуленко І. А., Колосок С. І., Прийменко С. А., Матвеева Ю. Т. Формування базису проведення енергетичних реформ із застосуванням «розумних» технологій. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*, 2019. № 3/С. 40–45.
3. Гайко Г. І., Білецький В.С. *Нарис історії гірництва в Україні* : монографія. Київ : ТОВ Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2022. 194 с.
4. Державна служба статистики України. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.03.2024).
5. Енергетика України. Сьогодення та майбутнє. *Історично-довідкова збірка*. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Об'єднання енергетичних підприємств «Галузевий резервно-інвестиційний фонд розвитку енергетики». Київ : Українська конфедерація журналістів. 2017. 286 с.
6. Energy Community for South East Europe (ECSEE). *Official website*. URL: <https://www.energy-community.org/> (дата звернення: 20.03.2024).
7. European Network of Transmission System Operators for Electricity. *Official website*. URL: <https://www.entsoe.eu/> (дата звернення: 21.03.2024).
8. Завербний А. С., Кісь М. Я., Білоус Ю. Б. Проблеми і перспективи залучення зовнішніх інвестицій у проекти відновлювальної енергетики України у воєнний та післявоєнний періоди. *Економіка та суспільство.*, 2023. вип. 51 (Травень). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-10> (дата звернення: 25.03.2024).

9. Кузьміна М. М. Реформа ринку електроенергії як фундамент для розвитку відновлювальної енергетики. *Право та інновації: науково-практичний журнал.*, 2016. № 2 (14) С. 16–21.
10. Матвєєва Ю. Т., Котюк Р. В. Особливості проведення енергетичних реформ із застосуванням «розумних» технологій. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка».*, 2019. № 4 С. 101–107.
11. Міністерство енергетики України. *Офіційний сайт*. URL: <https://mev.gov.ua/> (дата звернення: 19.03.2024).
12. Паламарчук Д. М., Паламарчук Н.О. Енергетична політика Польщі до 2040 р.: основи, цілі та ключові елементи. *Економіка та суспільство*, 2021. – вип. 28 (Червень). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-32> (дата звернення: 28.03.2024).
13. Про альтернативні джерела енергії. *Закон України* від 20.02.2003 № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
14. Про енергетичний баланс України. *Проект Закону України* від 06.12.2011 № 9538. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf7cy00a?an=3> (дата звернення: 29.03.2024).
15. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС). *Постанова Кабінету Міністрів України* від 28.02.2023 № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
16. Семенець-Орлова І., Сервецький І., Куташев І. Особливості організаційного механізму державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. *Право та державне управління*, 2021. № 2. С. 270–280.
17. Собко О. М., Смерека С. Б. Особливості нормативно-правового забезпечення сфери енергозбереження України. *Інноваційна економіка: Науково-виробничий журнал.*, 2021. № 1-2 (86) С. 34–38.
18. Ульяновченко Ю. О. Основні складові механізму державного регулювання сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу України // *Демократичне врядування: науковий вісник*. Вип. 2(26) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Липенцева. Львів: ЛПІДУ НАДУ, 2020. URL: www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.26.2020.228516>) (дата звернення: 19.03.2024).
19. Chorna O., Semenets-Orlova I., Shyshliuk V., Pugachov M., & Pugacho V. Anti-Crisis Regulation of Enterprises Through Digital Management. *Journal of Law and Sustainable Development*, 2023, 11(3), e816–e816.
20. Швидка Т., Лозова А. Державне регулювання ринку електричної енергії: зарубіжний досвід та перспективи модернізації вітчизняного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського наці-*

онального університету. Серія: Право., 2022. – Том 1 № 72 (2022). С. 197–202.

REFERENCES:

1. Buriachenko, A., Slavkova, A. (2023). Reformuvannya enerhetychnoho sektoru Ukrainy dlia zabezpechennia staloho rozvytku [Reforming the energy sector of Ukraine to ensure sustainable development]. *Modeling the development of the economic systems*, 2023(4), С. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-17> (Accessed 28 March 2024).
2. Vakulenko, I., Kolosok, S., Pryimenko, S., Matvieieva, Y. (2019). Formuvannya bazysu provedennia enerhetychnykh reform iz zastosuvanniam «rozumnykh» tekhnolohii [Formation basis of energy reform with «smart» technologies]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, № 3' S. 40–45.
3. Haiko, H. I., Biletskyi, V. S. (2022). Narys istorii hirnytstva v Ukraini : *monohrafiia*. [Essay on the history of mining in Ukraine] Kyiv: TOV Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». – 194 s.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] *Official website*. URL <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 19 March 2024).
5. Enerhetyka Ukrainy. Sohoddennia ta maibutnie. [Energy of Ukraine. Present and future] *Istorychno-dovidkova zbirka*. Ministerstvo enerhetyky ta vuhilnoi promyslovosti Ukrainy, Obiednannia enerhetychnykh pidpriemstv «Haluzevyi rezervno-investytsiinyi fond rozvytku enerhetyky». Kyiv : Ukrainka konfederatsiia zhurnalistiv. 2017. 286 s.
6. Energy Community for South East Europe (ECSEE). *Official website*. [Energy Community for South East Europe (ECSEE). *Official website*]. URL: <https://www.energy-community.org/> (Accessed 20 March 2024).
7. European Network of Transmission System Operators for Electricity. *Official website*. [European Network of Transmission System Operators for Electricity. *Official website*]. URL: <https://www.entsoe.eu/> (Accessed 21 March 2024).
8. Zaverbnyj, A. S., Kis, M. Y., Bilous, Y. B. (2023). Problemy i perspektyvy zaluchennia zovnishnykh investytsii u proekty vidnovliualnoi enerhetyky Ukrainy u voiennyi ta pislivoiennyi periody. *Ekonomika ta suspilstvo.*, – vyp. 51 (Traven) [Problems and prospects for attracting foreign investment in renewable energy projects in ukraine during the war and post-war periods]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-10> (Accessed 25 March 2024).
9. Kuzmina, M. M. (2016). Reforma rynku elektroenerhii yak fundament dlia rozvytku vidnovliualnoi enerhetyky. [Electricity market reform in Ukraine]. *Pravo ta innovatsii: nauково-praktychnyi zhurnal*. № 2 (14) S. 16–21.
10. Matvieieva, Y., Kotiuk, R. (2019). Osoblyvosti provedennia enerhetychnykh reform iz

- zastosuvanniam «rozumnykh» tekhnolohii. [Features of reform of energy using «smart» technologies]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Seriia «Ekonomika»*. № 4 S. 101–107.
11. Ministerstvo enerhetyky Ukrainy. [Ministry of Energy of Ukraine.] *Official website URL: <https://mev.gov.ua/>* (Accessed 19 March 2024).
 12. Palamarchuk, D. M., Palamarchuk, N. O. (2021). Enerhetychna polityka Polshchi do 2040 r.: osnovy, tsili ta kliuchovi elementy. [Energy policy of Poland until 2040: fundamentals, goals and key elements]. *Ekonomika ta suspilstvo*, – vyp. 28 (Cherven). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-32> (Accessed 28 March 2024).
 13. Pro alternatyvni dzherela enerhii. *Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 № 555-IV* [About alternative energy sources. Law of Ukraine dated February 20, 2003 No. 555-IV] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (Accessed 20 March 2024).
 14. Pro enerhetychnyi balans Ukrainy. *Proekt Zakonu Ukrainy vid 06.12.2011 № 9538* [About the energy balance of Ukraine] URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf7cy00a?an=3> (Accessed 29 March 2024).
 15. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia pervynnoi otsinky stanu implementatsii aktiv prava Yevropeiskoho Soiuzu (acquis YeS). *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.02.2023 № 189* [On the approval of the Procedure for the initial assessment of the state of implementation of the acts of the European Union (EU acquis). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 28, 2023 No. 189] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text> (Accessed 19 March 2024).
 16. Semetc-Orlova, I., Severetskyi, I., Kutashev, I. (2021). Osoblyvosti organizatsiynoho mekhanizmu derhavnoho upravlinnia u sferi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky [Peculiarities of the organizational mechanism of public administration in the field of national security]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, – № 2. C. 270–280.
 17. Sobko, O. M., Smereka, S. B. (2021). Osoblyvosti normatyvno-pravovoho zabezpechennia sfery enerhozberezhennia Ukrainy [Peculiarities of regulatory and legal support in the field of energy saving in Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika: Naukovo-vyrobnychyi zhurnal*. № 1-2 (86) S. 34–38.
 18. Ulianchenko, Y. O. (2020). Osnovni skladovi mekhanizmu derzhavnogo rehuliuвання staloho rozvytku palyvno-enerhetychnoho kompleksu Ukrainy. [The main components of the mechanism of state regulation of sustainable development of the fuel and energy complex of Ukraine]. *Demokratychnie vriaduvannia : naukovyi visnyk*. Vyp. 2(26) / za zah. red. chl.-kor. NAN Ukrainy V. S. Zahorskoho, dots. A. V. Lipentseva. Lviv : LRIDU NADU, 2020. URL : www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.26.2020.228516>) (Accessed 19 March 2024).
 19. Chorna, O., Semenets-Orlova, I., Shyshliuk, V., Pugachov, M., & Pugachov, V. (2023). Anti-Crisis Regulation of Enterprises Through Digital Management. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(3), e816-e816.
 20. Shvydka, T., Lozova, A. (2022). Derzhavne rehuliuвання rynku elektrychnoi enerhii: zarubizhnyi dosvid ta perspektyvy modernizatsii vitchyznianoho zakonodavstva. [Government regulation of the electricity market: foreign experience and prospects for the modernization of domestic legislation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pravo., – Tom 1 № 72 (2022) S. 197–202.

Сухий Дмитро Володимирович,

аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: d.sukhyi@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-1275-9773>

Sukhyi Dmytro Volodymyrovych,

PhD student in public administration, Interregional Academy of personnel management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., e-mail: d.sukhyi@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-1275-9773>

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Мета роботи. Метою даної статті є аналіз трансформаційних змін в Україні в умовах війни, що відбуваються в економічних, політичних та гуманітарних аспектах, таких як освіта, наука, культура і мистецтво, релігія.

Методологія. У дослідженні використовуються сучасні українські наукові роботи для аналізу економічних, фінансових, інтелектуальних та психологічних передумов відбудови економіки України. Аналізуються трансформації внутрішньої та зовнішньої політики, соціальної сфери та гуманітарних аспектів через методи контент-аналізу, порівняння та системного підходу.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вивчення трансформаційних процесів в умовах війни в Україні. Дослідження охоплює не тільки економічні та політичні аспекти, але й гуманітарні, що включають освіту, науку, культуру, мистецтво і релігію. Визначені нові підходи до відбудови економіки, інтеграції з Європейським союзом та покращення соціальних умов для постраждалих від війни.

Висновки. У статті висвітлено наступні основні висновки.

1. Економічні та фінансові передумови відбудови: Враховуючи внутрішні потреби та зовнішній попит, важливою є розробка нових механізмів для швидкого відновлення економіки.

2. Політичні трансформації: Зміни в політиці передбачають створення надійних механізмів безпеки, реалізацію стратегічного курсу інтеграції з ЄС, активну участь у європейських та світових геоекономічних і геополітичних процесах.

3. Соціальна сфера: Запропоновано розробку ефективних механізмів підтримки постраждалих сімей, учасників бойових дій, дітей-сиріт, а також підтримку осіб з низькими доходами через субсидії та підвищення мінімальних пенсій.

4. Освіта і наука: Необхідна інтеграція стандартів та інституційних механізмів ЄС в освітню систему, а також співпраця академічної та університетської науки для досягнення наукових результатів європейського і світового рівня.

5. Культура і мистецтво: Інформаційна політика, яка пропагує звичаї народу України у війні, є важливим інструментом культурної політики.

6. Релігія: Аналіз трансформацій у релігійній сфері в контексті війни та післявоєнного відновлення.

Таким чином, дослідження охоплює широкий спектр трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні під час війни, пропонуючи нові підходи та рішення для відновлення та розвитку країни.

Ключові слова: економічна політика, освіта, наука, культура і мистецтво, релігія.

TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN UKRAINE DURING THE WAR

Abstract. Purpose. This article aims to analyze the transformational changes in Ukraine during the war, focusing on economic, political (internal and external factors), and humanitarian aspects, including education, science, culture and art, and religion.

Methodology. The research utilizes studies by modern Ukrainian scientists to analyze the economic, financial, intellectual, and psychological prerequisites for rebuilding Ukraine's economy in optimal terms, considering internal needs and external demand. The methodology includes content analysis, comparative analysis, and a systematic approach to examine the transformations in domestic and foreign policy, social spheres, and humanitarian aspects.

Scientific Novelty. The scientific novelty of this work lies in its comprehensive approach to studying transformational processes in Ukraine during the war. The research covers not only economic and political aspects but also humanitarian ones, including education, science, culture, art, and religion. It identifies new approaches to economic recovery, integration with the European Union, and improving social conditions for those affected by the war.

Conclusions. The article highlights the following key conclusions.

1. Economic and Financial Prerequisites for Recovery: Developing new mechanisms for rapid economic recovery, considering internal needs and external demand.
2. Political Transformations: Changes in policy include creating reliable security mechanisms, implementing a strategic course of EU integration, and active participation in European and global geoeconomic and geopolitical processes.
3. Social Sphere: Proposals for effective mechanisms to support families who have lost members, housing, and other real estate; determining possible privileges and benefits for combat participants and territorial defense members; creating suitable living and social conditions for orphans affected by the war; state support for low-income individuals through subsidies and increasing minimum pensions in line with the living wage.
4. Education and Science: The need to integrate EU standards and institutional mechanisms into the educational system and foster collaboration between academic and university science to achieve European and global scientific results.
5. Culture and Art: Information policy promoting the achievements of the Ukrainian people in the Russian-Ukrainian war as a tool of cultural policy.
6. Religion: Analysis of transformations in the religious sphere in the context of wartime and post-war reconstruction.

Thus, the study encompasses a broad spectrum of transformational processes occurring in Ukraine during the war, offering new approaches and solutions for the country's recovery and development.

Key words: economic policy, education, science, culture and art, religion.

Постановка проблеми. У сучасних умовах боротьби в російсько-українській війні, траєкторії функціонування держави у всіх сферах від економіки до культури зазнають трансформацій, потребують переосмислення підходи до формування та забезпечення розвитку. Впродовж багатьох років, спостерігається зниження ефективності діяльності різних груп стейкхолдерів, є скорочення рівня інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності, потенційних можливостей суб'єктів господарювання, оскільки неможливо спрогнозувати наслідки щоденних атак РФ, як на мирне населення так і на об'єкти інфраструктури; зовнішніх і внутрішніх чинників, регіональних особливостей. Поряд з цим, розроблено і застосовується законодавче забезпечення розвитку

як держави, у цілому, так і різних галузей економіки, зокрема.

Але досі не розглянуто комплексно трансформаційні зміни в Україні в умовах війни в економічних, політичних (внутрішні та зовнішні фактори) та гуманітарних аспектах: освіта, наука, культура і мистецтво, релігія. Залишаються не проаналізовано комплексно у дослідженнях сучасних українських науковців економічні, фінансові, інтелектуальні, психологічні передумови для відбудови економіки в оптимальні терміни з урахуванням внутрішніх потреб та зовнішнього попиту; трансформацію внутрішньої політики та зовнішньої політики та взаємозв'язок надійних механізмів безпеки країни, реалізації стратегічного курсу інтеграції з Європейським союзом, активну участь у європей-

ських та світових гео економічних і геополітичних процесах, пропозиції щодо удосконалення системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовано у дослідженнях сучасних українських науковців економічні, фінансові, інтелектуальні, психологічні передумови для відбудови економіки в оптимальні терміни з урахуванням внутрішніх потреб та зовнішнього попиту; трансформацію внутрішньої політики та зовнішньої політики, зокрема створення надійних механізмів безпеки країни, реалізації стратегічного курсу інтеграції з Європейським союзом, активну участь у європейських та світових гео економічних і геополітичних процесах, пропозиції щодо удосконалення системи.

Проблематика викликів та загроз, які постали перед Україною в умовах війни, обговорюється у літературі, багатьох форумах міждержавного, дипломатичного та наукових рівнів. Розуміння її глибини і гостроти потребує усвідомлення фундаментальних теоретичних розробок, які стосуються функціонування цивілізацій, та їх зміни, викликів, які виникають перед ними, зокрема, публікації Джозефа Тойнбі Арнольда (1889-1975 рр.), британського історика, філософа, культуролога і соціолога (10). Також, важливими є теоретичні твердження стосовно етнокультурного розподілу цивілізацій, які обґрунтував американський соціолог та політолог Семюел Філіп Хантінгтон у 1993-1996 роках. Саме тому, в контексті сучасних викликів та загроз в Україні, є актуальним положення про мирне співіснування різних економічних та політичних систем, які обґрунтував Джон Кеннет Гелбрейт (1908-2006 рр), відомий американський економіст.

Заслужують на увагу публікації із питань Національної безпеки України Пендюри, М. М. та Мурашко, В. С., із питань екологічної безпеки Капелістої І.М.; із питань безпеки наближених до окупованих територій Майстренко, К.М.; Семенець-Орлова, І.А.; Щур, Н. О. (3, 7, 8, 12).

Значимі для аналізу нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки та тимчасового захисту в Європейському Союзі в умовах нинішньої геополітичної ситуації, викликів і загроз для країн, роботи Щокіна Р.Г. (2).

Шляхи та перспективи розвитку державного управління, громадянського суспільства, освіти та в сучасних умовах викликів і загроз Україні є у багатьох публікаціях Директора Інституту управління економіки та бізнесу доктора наук з державного управління, професора Семенець-Орлової, І.А. (6).

Слід також зазначити внесок у вивчення викликів і загроз в Україні і науковими заходами:

Всеукраїнською міждисциплінарною науково-практичною конференцією «Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду» (м. Чернігів, 10 червня 2022 року). (8)

Міжнародною науковою конференцією «Трансформаційні процеси в Україні після російсько-української війни: міждисциплінарні оцінки», 24-25 листопада 2022 р.

Круглого столу «Гарантування безпеки життєдіяльності населення в умовах воєнного стану», (23 Грудня 2022, Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом) (11).

Метою статті є аналіз трансформаційних змін в Україні в умовах війни в економічних, політичних (внутрішні та зовнішні фактори) та гуманітарних аспектах: освіта, наука, культура і мистецтво, релігія.

Виклад матеріалу. Станом на грудень 2023 р держава-агресор окупувала 109 тис. кв. км території України, при цьому ЗСУ звільнили з початку повномасштабного вторгнення близько 39 тис. кв. км. Тобто частково окуповані п'ять областей України та АР Крим:

- Луганська (26,3 тис. кв. км, або 98% території);
- Запорізька (19,6 тис. кв. км, або 73%);
- Херсонська (20,5 тис. кв. км, або 72%);
- Донецька (15,07 тис. кв. км, або 57%);
- Харківська (603 кв. км, або 2%).

Під повним контролем росії поки український півострів Крим – це 26,9 тис. кв. км території. А також, частково окупована територія Миколаївської області – Кінбурнська коса, яка відноситься до Миколаївського району (10).

Все це в комплексі негативно впливає на всі сучасні трансформації, які відбуваються в Україні в умовах війни в економічних, політичних (внутрішні та зовнішні фактори) та гуманітарних аспектах: освіта, наука, культура і мистецтво, релігія потребують комплексного аналізу та переосмислення (1).

Залишаються не проаналізованими комплексно у дослідженнях сучасних українських науковців економічні, фінансові, інтелектуальні, психологічні передумови для відбудови економіки в оптимальні терміни з урахуванням внутрішніх потреб та зовнішнього попиту; трансформацію внутрішньої політики та зовнішньої політики та взаємозв'язок надійних механізмів безпеки країни, реалізації стратегічного курсу інтеграції з Європейським союзом, активну участь у європейських та світових гео економічних

них і геополітичних процесах, пропозиції щодо удосконалення системи.

Варто зазначити, що трансформації джерел загроз – в сучасних умовах вони походять більш ніж з одного джерела, мають складну та комплексну дію, будь-який чинник економічного розвитку може бути перетворений на інструмент та джерело загроз, а сфера економічних відносин перетворена на операційний простір реалізації агресії посилення дії неекономічних чинників на економічну сферу суспільних відносин, насамперед військово-політичних, медичних, екологічних, кліматичних, інформаційних; посилення транскордонних загроз військового та гуманітарного характеру – міграція, торгівля людьми тощо.

Відновлення економіки на сучасній техніко-технологічній та інформаційно-цифровій базі потребує створення фінансових, економічних, інтелектуальних, психологічних передумов для відбудови економіки в оптимальні терміни з урахуванням потреб внутрішнього та попиту зовнішнього на товари та послуги вітчизняного виробництва. Залишається актуальним питання розробки короткострокової програми післявоєнної відбудови економіки за інституційними механізмами, із зазначенням прогнозованих термінів, необхідним фінансуванням.

Метою проактивної державної політики у сфері економічної безпеки має стати вдосконалення ідентифікації основних викликів та загроз економічній безпеці держави, що мають враховуватись під час вироблення рішень економічної політики, та створення умов для забезпечення досягнення національних економічних інтересів в умовах постійно високого рівня ризиків та невизначеності. Подальша робота має спрямовуватись на забезпечення постійного моніторингу викликів та загроз, які можуть мати вплив на оцінку стану економічної безпеки України та визначені Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, що затверджена Указом Президента України від 11.08.2021р. №347/2021 (9), з урахуванням нових викликів та загроз для України у 2024 році, зокрема:

- посилення економічної невизначеності внаслідок збройної агресії з боку РФ;
- постійної загрози для цілісності економічного простору;
- внаслідок посилення загроз зупинки та/або фізичного знищення підприємств, руйнування інфраструктури погіршення умов роботи національних підприємств;
- порушення логістичних шляхів;

- прискорення темпів інфляції та зростання цін виробників
- розбалансування фінансової системи
- посилення кіберзагроз для економіки тощо.

Трансформаційні процеси внутрішньої політики мають спрямовуватися на подальше зміцнення згуртованості української нації, єдності, набуття нових рис ментальності громадян, які були продемонстровані під час війни.

Зовнішня політика України нині спрямована на реалізації стратегічного курсу інтеграції із Європейським союзом та на створення надійних дієвих механізмів безпеки країни, активну участь у світових та європейських геоекономічних і геополітичних процесах та на розробку післявоєнної концепції внутрішньої політики та для створення нової парадигми зовнішньої політики.

Щодо соціальної сфери, необхідно створення дієвих механізмів шляхом внесення відповідних змін до законодавства щодо підтримки сімей, які понесли людські втрати, втрати житла, інших об'єктів нерухомості; визначення обсягу пільг і привілеїв учасникам бойових дій, членам територіальної оборони; створення належних побутових і соціальних умов дітям-сиротам, що постраждали внаслідок війни, державна підтримка осіб з низькими доходами шляхом надання субсидій, підвищення рівня мінімальних пенсій у відповідності з прожитковим мінімумом. У процесі економічного відновлення, підвищення загальної факторної продуктивності рівень заробітної плати в Україні повинен досягти рівня країн-сусідів на заході (Польща, Словаччина). Трансформаційний варіант соціальної політики, має стати відповіддю на виклики воєнного часу і післявоєнного відновлення.

Трансформаційні процеси гуманітарної політики відбуваються в освіті, науці, культурі і мистецтві, релігії.

Освіта в Україні в умовах війни, починаючи з періоду COVID-19 та викликів спричинених пандемією, частково була готова до нових методів навчання, цифровізації. Проте, в період війни з'явилися нові безпекові виклики, які створили складності з організацією навчального процесу:

- наявність обладнаних відповідно до санітарних, гігієнічних, безпекових норм бомбосховищ, які здатні вмістити всіх учнів, здобувачів освіти;
- відключення світла та інтернету в наслідок атак по інфраструктурі;
- внутрішня міграція та еміграція, як учнів/здобувачів так і вчителів/викладачів.

Окрім того, в трансформація освітянського простору на всіх рівнях за головними критеріями та показниками має рухатися в сторону стандартів і інституційних механізмів Європейського Союзу.

У сфері науки трансформаційні процеси потребують інституційної перебудови системи Національної академії наук, оптимізації її структури, визначення пріоритетних напрямів, роботи над посиленням прикладного характеру досліджень, розробки відкритих інновацій у галузях, актуальних для потреб держави. Новою актуальності набуває співпраця, інтеграція академічної та університетської науки з метою отримання наукових результатів європейського і світового рівня та, а також імплементації вітчизняної науки у науковий простір ЄС.

У сфері культури та культурної політики з'являються нові виклики і завдання: широка пропаганда в інформаційній політиці звитяг народу України у російсько-українській війні, дієва контрпропагандистська діяльність на інформаційному фронті, розвиток національного відродження та розбудова демократичної суверенної України, відкритість, використання здобутків світової культури, У сфері релігії виникає тенденція переходу осередків московського патріархату до Української православної церкви та продовжується еволюційний процес церковного об'єднання.

Висновки. Перед Україною постали численні загрози і виклики. В основному вони обумовлені російсько-українською війною, глибокою нестабільністю в світі. Виклики та загрози Україні несе та геополітика та гео економіка, зокрема, небезпеки перетворення країни із суб'єкта в об'єкт міжнародних відносин. Найбільші виклики і небезпеки постали перед державою у ході української кризи, анексії Криму, гібридної війни на Донбасі, повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022р., окупацією частини України, постійні обстріли на атаки, які не обмежуються лінією розмежування. Бойові дії та окупація деяких територій України суттєво знизили економічний потенціал, спричинили трудову міграцію та еміграцію, цим самим, суттєво знизився життєвий рівень людей. Потребують подальших досліджень шляхи забезпечення національних інтересів у сучасних кризових умовах, подолання економічної депресії, шляхів прискорення соціально-економічного розвитку, та методів зміцнення фінансової системи України, розбудови ефективних міжнародно-правових механізмів подолання кризи.

Перед Україною постало питання, як відповісти на виклики і загрози, забезпечення

швидкого економічного зростання, створення потужної системи національної безпеки, армії, оборонно-промислового комплексу, перемоги в російсько-українській війні відновлення територіальної цілісності України, розмінування та повоєнного відновлення територій та інфраструктури які зазнали пошкоджень в наслідок воєнних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. <https://novynarnia.com/2023/12/03/u-zsu-nazvaly-ploshhu-okupovanoiy-ta-zvilnenoyi-terytoriyi-ukrayiny-stanom-na-kinecz-oseni/>
2. Shchokin R. et al. Peculiarities of the legal regulation of temporary protection in the european union in the context of the aggressive war of the russian federation against Ukraine. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 2023, 36.2: 667–678.
3. Артюшок К., Верстяк А., Кравчук П., Дорофеев О., Польова О., Капеліста І. Institutional security in relations of ownership of natural resources: state environmental and economic policy and decentralization. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2023, №6(53), 376–391.
4. Каліна І. І., Завгородня А. А. Основні складові організаційно-економічного механізму корпоративного управління підприємства в небезпечних умовах. *Економічний простір*, 2022, 181: 105–109.
5. Круглий стіл «Гарантування безпеки життєдіяльності населення в умовах воєнного стану», (23 Грудня 2022, Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом) URL: <https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyyu/novini1/usi-novini1/kruglij-stil-garantuvannya-bezpeki-zhittediyalnosti-naselennya-v-umovah-voennogo-stanu-nniueb.html>
6. Майстренко К. М., Семенець-Орлова І., Щур Н. О. Проблеми реінтеграції населення (забезпечення безпеки та контекст протидії контрабанді на територіях, наближених до тимчасово окупованих). *Публічне урядування*, 2022, 5 (33): 45–50.
7. Мурашко В. С. Сучасні процеси трансформації викликів та загроз національній безпеці країн-членів ЄС. *Науковий вісник: Державне управління*, 2020, №1 (3), 140–152.
8. Пендора М. М. «Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій». К.: Київ. Нац. унів. Внутр. справ 2006.
9. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, що затверджена Указом Президента України від 11.08.2021р. №347/2021,
10. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. А. Дж. Тойнбі. К.: Основи, 2004. 615 с
11. Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду. Збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 10 червня 2022 року).

Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. с. 375.

12. Щур Н. О.. Становлення громадянського суспільства в контексті сучасних викликів суспільного розвитку. Інвестиції: практика та досвід, 2020, 17-18, 96–104.

REFERENCES:

1. <https://novynarnia.com/2023/12/03/u-zsu-nazvaly-ploshhu-okupovanoi-ta-zvilnenoyi-terytoriyi-ukrayiny-stanom-na-kinecz-oseni/> Text [in Ukrainian].
2. Kortukova, T., Kolosovskyi, Y., Korolchuk, O. L., Shchokin, R., & Volkov, A. S. (2023). Peculiarities of the legal regulation of temporary protection in the european union in the context of the aggressive war of the russian federation against Ukraine. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 36(2), pp667–678.
3. Artyushok, K., Verstiak, A., Kravchuk, P., Dorofeyev, O., Polova, O., Kapelista, I. Institutional security in relations of ownership of natural resources: state environmental and economic policy and decentralization . *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2023, 6(53), Pp. 376–391. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.53.2023.4233>
4. Kalina, I. I., & Zavorodnia, A. A. (2022). Osnovni skladovi orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu korporatyvnoho upravlinnya pidpnyemstva v nebezpekovykh umovakh. [The main components of the organizational and economic mechanism of corporate management of the enterprise in hazardous conditions.] *Ekonomichnyy prostir [Economic space]*, (181), pp105–109. Text [in Ukrainian].
5. Guaranteeing the safety of life activities of the population in the conditions of martial law, (December 23, 2022, Kyiv, Interregional Academy of Personnel Management,) Retrieved from: <https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/novini1/usi-novini1/kruglij-stil-garantuvannya-bezpeki-zhittediyalnosti-naselennya-v-umovah-voennogo-stanu-nniueb.html> Text [in Ukrainian].
6. Maistrenko, K. M., Semenets-Orlova, I., & Shchur, N. O. (2022). Problemy reintehratsiyi naselennya (zabezpechennya bezpeky ta kontekst protydiy kontrabandi na terytoriyakh, nablyzhenykh do tymchasovo okupovanykh). [Problems of population reintegration (ensuring security and the context of combating smuggling in the territories close to the temporarily occupied ones)] *Publichne uryaduvannya [Public administration]* (5 (33)), pp45–50. Text [in Ukrainian].
7. Murashko, V. S. (2020). Suchasni protsesy transformatsii vyklykiv ta zahroz natsionalni bezpetsi krain-chleniv YeS, [Modern processes of transformation of challenges and threats to the national security of EU member states] *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia -[Scientific Bulletin: State Administration]* №1 (3), pp 140–152.
8. Pendiura, M. M. (2006). Natsionalna bezpeka Ukrainy v konteksti suchasnykh yevropeyskykh heopolitychnykh transformatsii. K.: Kyiv. Nats. univ. Vnutr. sprav. [National security of Ukraine in the context of modern European geopolitical transformations. K.: Kyiv. National Univ. internal affairs] Text [in Ukrainian].
9. Economic Security of Ukraine for the period until 2025, approved by the Decree of the President of Ukraine № 347/2021 11.08.2021p., Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/> Text [in Ukrainian].
10. Toinbi, A. (2004). Dzh. Doslidzhennia istorii.[Study of history] K.: Osnovy, 615 c Text [in Ukrainian].
11. Transformational processes in the war and post-war period. Collection of materials of the All-Ukrainian interdisciplinary scientific and practical conference (Chernihiv, June 10, 2022). Chernihiv: NGO «Scientific and Educational Innovation Center of Social Transformations», 2022. p. 375. Text [in Ukrainian].
12. Shchur, N. O. (2020). Stanovlennia hromadianskoho suspilstva v konteksti suchasnykh vyklykiv suspilnoho rozvytku. [Formation of civil society in the context of modern challenges of social development] *Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]*, (17-18), pp96–104. Text [in Ukrainian].

Яцино Олег Валентинович,

аспірант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2,
e-mail: olegvalentinovicacino@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-0017-7508>

Yatsyno Oleh Valentynovych,

PhD Student at the Department of Public
Administration, Interregional Academy of Personnel
Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str.,
e-mail: olegvalentinovicacino@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-0017-7508>

ПРОБЛЕМА РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКА У ДОБУ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РОКІВ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті проаналізовано управлінський аспект щодо труднощів розбудови української армії у часи Української демократичної революції 1917-1921 роках. **Мета роботи** – визначити проблеми, які виникали темпорально, з формуванням українського війська та враховувати це у сьогоденні, щоб досвід предків став корисним для сучасників. **Методологія.** Діапазон наукової проблеми вибраної теми дослідження зумовлює об'єднання методологічних та інтеграційних дисциплінарних підходів з метою її розв'язання. Застосовано порівняльно-історичний, проблемний, аналізу літературних джерел та критичний методи дослідження. Логіка наукової розвідки передбачає встановлення взаємного зв'язку між історією та державним управлінням. **Наукова новизна.** Автором проаналізовано дії та заходи органів публічного управління для розбудови армії.

Висновки. Автором зроблено висновок про важливість використання досвіду управлінців початку ХХ ст., періоду українського державотворення, для покращення ефективності організації роботи військової сфери в період повномасштабної російсько-української війни, а також наголошено на потребі подальших досліджень у цій галузі.

Ключові слова: публічне управління, армія, військова сфера, війна, Українська революція, національна безпека, військове лідерство, еліта, озброєння, Збройні сили України.

THE PROBLEM OF BUILDING THE NATIONAL ARMY DURING THE REVOLUTION OF 1917-1921: ADMINISTRATIVE ASPECT

Abstract. The article analyzes the management aspect of the difficulties of building the Ukrainian army during the Ukrainian democratic revolution of 1917-1921. **The purpose of the work** is to determine problems that arose in 1917-1921 with the formation of the Ukrainian army are important to take into account in the present, so that the experience of the ancestors becomes useful for contemporaries. **Methodology.** The range of the scientific problem of the selected research topic determines the combination of methodological and integrative disciplinary approaches in order to solve it. Comparative-historical, problematic, analysis of literary sources and critical research methods are applied. The logic of scientific intelligence involves the establishment of a mutual connection between history and public

administration. **Scientific novelty.** The author analyzed the actions and measures of public administration bodies for the development of the army.

Conclusions. The author concluded about the importance of using the experience of managers of the beginning of the 20th century, period of Ukrainian state formation to improve the effectiveness of the organization of the military sphere during the full-scale Russian-Ukrainian war, and also emphasized the need for further research in this field.

Key words: public administration, army, military sphere, war, Ukrainian revolution, national security, military leadership, elite, weapons, Armed Forces of Ukraine.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Актуальність теми роботи полягає у комплексному розгляді проблеми формування збройних сил держави в контексті державного управління. Сучасна Україна живе у складний період своєї історії, коли на її територіальну цілісність відбувається черговий ворожий наступ російської армії, яка 24 лютого 2022 р. розпочала повномасштабне вторгнення, метою якого є денацифікація українців, ліквідація демократичних свобод та права на самостійне існування. Проте знову, як і більше 100 років тому, українські збройні сили, ціною власних життів стали щитом, аби не дати повторитися колишнім трагічним подіям. Для перемоги над ворожою армією необхідно вдосконалювати управління військовою сферою, розробляти теоретичні положення для практичного застосування. Крім того, досвід управлінців, помилки, які мали місце в організації українського війська початку ХХ ст. мають бути враховані в теперішній час, коли встановлено воєнний стан в державі і Збройні сили України воюють з ворогом.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми, та визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Українська історіографія, особливо української діаспори, присвячена національним військовим формуванням періоду Української революції 1917-1921 рр., має чималий обсяг літератури. Багато очевидців тих подій залишили власні мемуари, щодо ходу боротьби українського народу і зараз є цінними джерелами історичного пізнання (В. Винниченко та ін.). Серед науковців, що досліджували мілітарний аспект революції варто відзначити: Льва Шанковського, Зенона Стефаніва, Василя Веригу, Валерія Солдатенка та ін. Одним з найсучасніших видань є праця Архірейського Д. про повстанські військові загоны, зокрема, бойовий шлях Революційної повстанської армії України (махновців) (Архірейський, 2015).

У книзі «Військо Української революції 1917–1921 років» окреслена історія визволь-

них змагань поч. ХХ ст., у виданні представлено історичні документи і факти, які стосуються українських армій періоду Центральної Ради, Гетьманату та Директорії, прослідкована хроніка бойових дій, перелік організацій та українських збройних формувань. Відзначимо, що книга максимально точно відтворює атмосферу, що діяла в українській армії у 1917-1921 роках (Пинак, Чмир, 2017).

Цікавими є правові висновки щодо організації українського війська у дослідженні Я. Вікторської, зокрема, «процес будівництва армії УНР 1917 року є недосконалим, чітких нормативних документів, щодо створення та належної організації війська 1917 р., не було (у порівнянні з 1918 роком: 25 березня 1918 рік законопроект «Про політико-правове становище військових», 3 січня 1918 рік Закон «Про утворення Українського народного війська», 27 листопада 1918 рік Закон «Про мобілізацію»...). Все створювалося на добровільній основі, безпланово, широкого розповсюдження набував місцевий сепаратизм, а верхівку командування армії УНР займали вихідці із Російської царської губернії, які підлаштовували систему під себе» (Вікторська, 2023).

У монографії В. Солдатенка «Українська революція. Історичний нарис» вченим детально і комплексно висвітлено події Української революції 1917-1921 рр., також автор звертається і до проблем армії (Солдатенко, 1999). Низка статей присвячені армії Директорії, українська дослідниця революційних подій О. Щусь, аналізує на основі документальних джерел будівництво Армії УНР, структуру командування (Щусь, 2007).

Дослідник з діаспори Тарас Гунчак більше уваги приділяє Українській Галицькій Армії (Гунчак, 1993).

Джерельна база по темі дослідження теж є репрезентативною, наприклад, доступні документи про відродження козацьких військових традицій в українському війську під час Української революції 1917–1921 рр. та ін. (Пинак, Чмир, 2017).

Проте, проблема управлінського аспекту щодо розбудови національного війська у добу революції 1917-1921 років не знайшла повного відображення в літературі.

Метою дослідження є оцінка публічного управління в процесі формування збройних сил у добу революції 1917-21 рр. (окреслення недоліків і надання рекомендацій щодо покращення сучасних управлінських аспектів у військовій сфері).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Необхідно підкреслити, що впродовж періоду Української революції мали місце різні підходи щодо пріоритетів і напрямів державного будівництва, різні лідери мали своє бачення публічного управління, які суттєво позначилися на тенденціях становлення й розвитку Збройних сил.

Відзначимо те, що на початку створення Центральної Ради, управлінці не надавали належної уваги військовій сфері. Прикро, що Центральна Рада на перших етапах свого існування відкинула ідею створення власної української армії, незважаючи на те, що на різних фронтах вже відбувалася організація українських військ, які потрібно було взяти під контроль.

Українська Центральна Рада (УЦР), у своєму розвитку, відхилила ініціативи щодо формування національної армії, запропоновані М. Міхновським та генералом П. Скоропадським. На Третьому військовому з'їзді 2 листопада 1917 року, де брали участь 965 делегатів, генеральний секретар М. Ковалевський висловив погляд, що «трудовому народові не потрібні гетьмани, яких добиваються самостійники, бо гетьмани землі і волі не дадуть». Того ж дня на козацькому з'їзді російських формувань у Києві інший генеральний секретар УЦР підтвердив цю позицію, заявивши: «Україна не домагається самостійності. Ми йдемо по дорозі з вами».

Тим часом представники російських козаків вважали, що «козаки-державники – вірні сини Росії». У той же час очільники Центральної Ради не виявили достатньої мудрості чи твердого розрахунку, аби створити власну армію. У той період територію України наповнили багатотисячні ватаги дезертирів колишньої царської армії, що грабували селян і здійснювали погроми. УЦР не мала або не виявила світоглядного переконання чи просто почуття самозахисту, яке було б необхідним для формування власних військових сил (Іванченко, 2021, с. 102). Це був недолік управлінців, які уникали питання військової сфери.

Наступ більшовицьких сил на УНР, заставив керманічів Центральної Ради активізувати питання щодо власних збройних сил. Симон Петлюра, який не будучи військовим, керував військовим відомством, висловив вимогу швидко прийняти рішення про протистояння агресії, але зіткнувся із супротивом глави уряду Володимира Винниченка, який вірив, що конфлікт із Раднаркомом можна вирішити мирним шляхом. Протестуючи проти цієї політики, генеральний секретар військових справ Симон Петлюра подав у відставку, розуміючи, що незалежній Україні необхідна національно свідомо армія. Він вирішив створити добровільний Гайдамацький кіш у Слобідській Україні і вирушив на полтавський напрямок для боротьби з більшовиками. Це все, що він зміг зробити в таких обставинах. Новим військовим міністром став Микола Порш, який не поділяв ідеї, що Україні потрібна боєздатна сильна армія, у той же час він висловлювався за політичну незалежність України. Не зрозуміло, як її досягнути було в той час без боєздатного війська?

Одним із рішень нового міністра було проведення повної демобілізації залишків старої армії. У сучасних обговореннях часто критикують це рішення, стверджуючи, що УНР залишилася без армії в найбільш критичний момент. Однак слід врахувати, що армія мала низький рівень боєздатності, а солдати та офіцери відмовлялися воювати, особливо проти російських більшовиків.

Звичайною проблемою було невиконання наказів, і навіть українізовані частини та інші полки відмовлялися виконувати накази влади. Фінансування також було проблемою, і ці військові частини вимагали грошей на утримання. Оскільки у республіканській скарбниці бракувало коштів, демобілізація цих частин стала більш прийнятним рішенням.

Отож, рішення Миколи Порша щодо повної демобілізації виглядає логічним та обґрунтованим. Згодом за поданням Миколи Порша Українська Центральна Рада прийняла Закон про народне військо (міліцію), що формував засади нової української армії. Практика показала, що всі ці рішення не були ефективними і більшовицька загроза залишалася (Скальський, 2023, с. 32-33). Так, 7 січня 1917 р. більшовицький уряд – Раднарком Російської держави – дає офіційну вказівку більшовикам Петрограда розпочати створення загонів червоної гвардії для боротьби з Україною (Іванченко, 2021, с. 109).

Враховуючи, що національна армія є щитом і мечем держави, це визначено вже наприкінці

існування УЦР. Але лише 24 квітня 1918 року УЦР розглянула проект «Про загальні основи формування української армії». Вже 29 квітня того ж року, після підписання Брест-Литовського мирного договору, владу в Києві захопили німецькі солдати, і гетьман П. Скоропадський став главою країни (Іванченко, 2021, с. 102). Серед різних причин, які попередньо називалися, чому управлінням Центральної Ради не вдалося створити армії, можемо вказати ще й брак часу на це та не було чіткого плану військового будівництва. Зазначимо, що відчутною була відсутність необхідної кількості військових фахівців з досвідом служби на керівних посадах у структурах військового управління.

Гетьман Павло Скоропадський, як військовий, спрямував зусилля урядовців для створення армії. Проте, німецьке командування всіляко протистояло цьому. Уряд активно займався значною законодавчою роботою, обговоривши та затвердивши приблизно 500 законопроектів. Серед них були ключові закони, такі як закон про громадянство Української держави, про міське та земельне самоврядування, про організацію Державного Сенату, про структуру української армії і флоту (Державне управління, 2012, с. 177).

Штатна структура Міністерства військових справ відрізнялася від цивільного відомства за наявністю управ та комісій замість департаментів. Зазначені підрозділи включали:

1. Канцелярію.
2. Законодавчу управу.
3. Юридичний відділ.
4. Бюджетно-рахівну управа.
5. Особливу комісію (відповідальна за службово та секретне листування).
6. Головний штаб.
7. Адміністративну управу.
8. Персональну управу, що включала відділи нагороджень, призначень на посаду, трудового списку стажу та підвищень по службі.
9. Пенсійну управу, яка включала відділи правил видачі пенсії, призначень пенсії, грошової допомоги.
10. Інженерну управу.
11. Головну комісію по справах військовополонених.
12. Головну шкільну управу.

Поза функціонально-галузевими підрозділами у структурі відображалися організаційно-адміністративні відділи. Відділи персонального складу вирішував кадрові питання як у міністерстві, так і в підлеглих установах, а також відповідали за службову відповідаль-

ність урядовців. Загальні відділи виконували завдання з оформлення законопроектів, їх редагування та розповсюдження серед підлеглих установ. Розпорядчі відділи брали на себе контроль за внутрішнім розпорядком, виконанням доручень міністра та його товаришів, реєстрацію службової кореспонденції та особистого листування.

Видавничі відділи відповідали за друкування та розповсюдження документів, інструкцій та функції прес-служби, представляючи роботу відомства (Державне управління, 2012, с. 179-180).

Проте створення війська за весь час доби Гетьманату так і не вийшла за межі планування та підготовки кадрів. Власне, повноцінному будівництву власних збройних сил заважали старі «друзі» Скоропадського – численне російське офіцерство, яке він прихистив в Україні. Колишні царські генерали не схвалювали національну ідею та перебували в повній опозиції до всього українського, натомість обстоюючи усе російське. Замість регулярної приблизно 300-тис армії, гетьман зумів сформувати лиш недостатньо вишколену Сердюцьку дивізію та підтримувати функціонування ще створених за часів УЦР полки.

Доба Директорії УНР була черговою спробою українців створити свою державу. Це був найдраматичніший період всієї революції. Після повстання проти гетьмана Павла Скоропадського, за підрахунками істориків, сили Директорії УНР налічували до 100 тис. повстанців. Проте, спостерігаємо той факт, що згодом армія Директорії скоротилася майже наполовину (її покинули селяни, які вирішили обробляти землю, а не воювати).

На бік Директорії переходить і бере участь у протигетьманському повстанні П. Болбочан, який командував Запорізьким корпусом. Його корпус складався з добре вишколених і національне свідомих козаків, мав добрий старшинський склад і добру зброю: дванадцять гармат, багато кулеметів, кінну сотню. Болбочан не належав до жодної політичної партії (Мина, 2021, с. 41). Саме Петро Болбочан за часів Центральної Ради блискуче звільнив Крим від більшовиків, проте його військовий талант очільником Директорії не був використаний.

27 листопада 1918 р., Директорія ухвалює Закон «Про мобілізацію». Проте через брак засобів для її проведення та великого напливу мас мобілізація успіху не мала (Мина, 2021, с. 43).

Вже у своїх споминах Володимир Винниченко використав вислів «нездари й нікчеми»

для характеристики відповідальних осіб за розбудову збройних сил. Ймовірно, він забув або обійшов увагою той факт, що сам, будучи членом Директорії, активно протистояв створенню регулярної армії. Він постійно вступав у конфлікти та конкуренцію з Головним отаманом Симоном Петлюрою за визначальний вплив у політичному керівництві державою (Пархоменко, 2015, с. 133).

Створенню боєздатних регулярних збройних сил Директорії, і на цьому наголошували майже усі мемуаристи, завадило таке явище, як «отаманщина» (Пархоменко, 2015, с. 132). Тому маємо очевидним факт, що управлінцям Директорії не вдалося розбудувати військову сферу з боєздатною армією. Наслідком такої дій – стала втрата державності на довгий час.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок у такому напрямі. Таким чином, можемо стверджувати про важливість використання досвіду управлінців початку ХХ ст. періоду українського державотворення для покращення ефективності організації роботи військової сфери в період повномасштабної російсько-української війни. Становлення національних Збройних сил у 1917–1920 рр. було невіддільною частиною процесу українського державотворення. Саме збройні сили на всіх етапах національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. були вирішальним чинником незалежної держави. У наш час питання могутнього війська – це збереження незалежної України і захист її від ворога.

Підкреслимо, що доба Гетьманату залишається неоднозначною сторінкою розвитку української армії періоду революції 1917–21 рр. З одного боку П. Скоропадський прагнув до створення єдиного регулярного війська, яке б захищало молоду Українську державу. Проти цих планів виступали німецько-австрійські союзники, які плекали власні інтереси на українські землі, також колишні царські військові, яким була не потрібна незалежна Україна. Так, в 2014 році з початку російсько-української війни війська будувалися ще за радянськими принципами, тому українці не довіряли полковникам та створювали добробати. Для нашого сьогодення варто врахувати з досвіду публічного управління поч. ХХ ст. те, що збройними силами мають здійснювати керівництво професіонали. Також проблемою радянщини є формальний підхід до покарання/заохочення офіцерів не відносно їхньої ролі й правильності щодо прийнятих рішень у певній ситуації, а лише відносно того, виконаний чи не виконаний наказ.

Українська армія надихає героїчними вчинками та сміливістю весь світ, у нас потужне військо, яке створювалось в умовах війни, тому належне потрібно віддати публічному управлінню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Архирейський Д. Махновська веремія. Тернистий шлях революційної повстанської армії України (махновців) 1918–1921 рр. Київ, 2015. 296 с.
2. Вікторська Я. Особливості збройних утворень УНР 1917 р., їх правовий статус. URL: <http://surl.li/ptctf> (дата доступу 11.05. 2023).
3. Гунчак Т. Україна перша половина ХХ ст. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.
4. Державне управління : підручник : у 2 т. *Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
5. Документи про відродження козацьких військових традицій в українському війську під час Української революції 1917–1921 рр. URL: <http://surl.li/ptcvj> (дата доступу 11.05. 2023).
6. Іванченко Р. П. Нове державницьке воскресіння України (1917-1918); Україна – східний щит Європи: Уроки історії і сучасність. Київ, 2021. 208 с.
7. Мина Ж. Формування, склад і стратегічне становлення збройних сил Директорії УНР у період із листопада 1918 р. до початку грудня 1918 р. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 32 (71) № 1 2021. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/1.7>
8. Пархоменко В. Збройні сили Директорії УНР (1918–1919 рр.) у спогадах сучасників. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Історичні науки*. 2015. № 2. С. 131–137.
9. Пинак Євген, Чмир Микола Військо Української революції 1917–1921 років. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 350 с.
10. Скальський В. 160 днів Української Народної Республіки. Київ, 2023. 160 с.
11. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. Київ, 1999. 976 с.
12. Щусь Оксана Будівництво збройних сил УНР наприкінці 1918 – на початку 1919 років. *Проблеми вивчення історії української революції 1917–1921 рр.*, відп. ред. Владислав Верстюк. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2007, вип. 2.
13. Semenets-Orlova, I., Rodchenko, L., Chernenko, I., Druz, O., Rudenko, M., Poliuliakii, R. Requests for public information in the state Administration in situations of military operations. *Ann. Fac. Der. U. Extremadura*, 2022, 38, 249.
14. Semenets-Orlova, I. A., Kyselova, Y. Y. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, 2018, (4), 264–273.

REFERENCES:

1. Arkhireiskyi, D. (2015). Makhnovska veremiia. Ternystyi shliakh revoliutsiinoi povstanskoii armii Ukrainy (makhnovtsiv) 1918–1921 rr. [Makhnov's fever. The thorny path of the revolutionary insurgent army of Ukraine (Makhnovists) 1918–1921]. Kyiv. 296 s. [in Ukrainian].
2. Viktorska, Ya. (2023). Osoblyvosti zbroinykh utvoren UNR 1917 r., yikh pravovyi status. [Features of the armed formations of the Ukrainian People's Republic of 1917, their legal status]. Retrieved from: <http://surl.li/ptctf> (data dostupu 11.05. 2023). [in Ukrainian].
3. Hunchak, T. (1993). Ukraina persha polovyna KhKh st. Narysy politychnoi istorii [Ukraine, the first half of the 20th century. Essays on political history]. Kyiv. 288 s. [in Ukrainian].
4. Derzhavne upravlinnia : pidruchnyk : u 2 t. (2012). [Public management]. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy; red. kol. : Yu. V. Kovbasiuk (holova), K. O. Vashchenko (zast. holovy), Yu. P. Surmin (zast. holovy) [ta in.]. Kyiv; Dnipropetrovsk : NADU. T. 1. 564 s. [in Ukrainian].
5. Dokumenty pro vidrodzhennia kozatskykh viiskovykh tradytsii v ukrainskomu viisku pid chas Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr. (2023). [Documents on the revival of Cossack military traditions in the Ukrainian army during the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. Retrieved from: <http://surl.li/ptcvj> (data dostupu 11.05. 2023). [in Ukrainian].
6. Ivanchenko, R. P. (2021). Nove derzhavnytske voskresinnia Ukrainy (1917-1918); Ukraina – skhidnyi shchyt Yevropy: Uroky istorii i suchasnist. [New statist resurrection of Ukraine (1917-1918); Ukraine is the eastern shield of Europe: Lessons of history and modernity]. Kyiv, 208 s. [in Ukrainian].
7. Myna, Zh. (2021). Formuvannia, sklad i stratehichne stanovyshche zbroinykh syl Dyrektorii UNR u period iz lystopada 1918 r. do pochatku hrudnia 1918 r. [The formation, composition and strategic position of the armed forces of the Directorate of the Ukrainian People's Republic in the period from November 1918 to the beginning of December 1918]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Istorychni nauky.* Tom 32 (71). № 1. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/1.7> [in Ukrainian].
8. Parkhomenko, V. (2015). Zbroini syly Dyrektorii UNR (1918–1919 rr.) u spohadakh suchasnykiv. [The Armed Forces of the Directorate of the Ukrainian People's Republic (1918–1919) in the memories of contemporaries]. NAUKOVYI VISNYK MNU IMENI V. O. SUKHOMLYNSKOHO. ISTORYCHNI NAUKY. № 2. S. 131-137. [in Ukrainian].
9. Pynak, Yevhen, Chmyr, Mykola Viisko (2017). Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv. [Army of the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia». 350 s. [in Ukrainian].
10. Skalskyi, V. (2023). 160 dniv Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. [160 days of the Ukrainian People's Republic]. Kyiv. 160 s. [in Ukrainian].
11. Soldatenko, V. (1999). Ukrainaska revoliutsiia. Istorychni narys: Monohrafiia. [The Ukrainian revolution. Historical essay]. Kyiv. 976 s. [in Ukrainian].
12. Shchus, Oksana (2007). Budivnytstvo zbroinykh syl UNR naprykintsi 1918 – na pochatku 1919 rokiv. [Construction of the armed forces of the Ukrainian People's Republic at the end of 1918 - at the beginning of 1919]. Problemy vyvchennia istorii ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr., vidp. red. Vladyslav Verstiuk. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, vyp. 2. [in Ukrainian].
13. Semenets-Orlova, I., Rodchenko, L., Chernenko, I., Druz, O., Rudenko, M., & Poliuliakii, R. (2022). Requests for public information in the state Administration in situations of military operations. *Ann. Fac. Der. U. Extremadura*, 38, 249.
14. Semenets-Orlova, I. A., & Kyselova, Y. Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, (4), 264–273.

НОТАТКИ

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 1 (38) – квітень 2024

В авторській редакції

Підписано до друку: 25.04.2024

Формат 60x84/8. Папір офсет. Цифровий друк.

Ум. друк. арк. 10,70. Замов. № 0724/528. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.